

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

Το φαινόμενο της Διαφθοράς: Αίτια, συνέπειες, έλεγχος

Βεατρίκη – Μαρία Αγγελάκη

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική

Αιγάλεω, Ιούνιος 2023

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

Το φαινόμενο της Διαφθοράς: Αίτια, συνέπειες, έλεγχος

Βεατρίκη – Μαρία Αγγελάκη

ΑΜ: 20048

Επιβλέποντες Καθηγητές :

Ομότιμος Καθηγητής Ιωάννης Βαβούρας

**Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια Χαρίκλεια Βαβούρα Δρ.
Πανεπιστημίου του Nottingham**

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος
Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική

Αιγάλεω, Ιούνιος 2023

University of West Attica
School of Administration, Economic and
Social Sciences
Department of Accounting & Finance
M.Sc. in Public Economics & Policy

The Corruption phenomenon: Causes, Effects and Monitoring

Veatriki Maria Angelaki

R.N.: 20048

Supervisors:

Emeritous Professor Ioannis Vavouras

**Post Doctoral Researcher Charikleia Vavoura, Ph.D. University of
Nottingham**

Master Thesis submitted to the Department of Accounting & Finance of the
University of West Attica in partial fulfillment of the requirements for the degree of
M.Sc. in Public Economics and Policy.

Aigaleo, Greece, June 2023

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής

Εγκρίθηκε από την εξεταστική επιτροπή την 03.07.2023

Α/α	ΟΝΟΜΑ ΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΙΑΔΑ/ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΨΗΦΙΑΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ
1)	Χαρίκλεια Βαβούρα	Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο	
2)	Αλίνα Χυζ	Καθηγήτρια Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	
3)	Αλεξόπουλος Ανδρέας	Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο/Η κάτωθι υπογεγραμμένος/η Βεατρίκη – Μαρία Αγγελάκη του Δημητρίου, με αριθμό μητρώου 20048, φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική» του Τμήματος Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι..... και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή.

Η Δηλούσα

* Όνομα Επώνυμο/Ιδιότητα

Ψηφιακή Υπογραφή

* Ψηφιακή υπογραφή του επιβλέποντος αν έχει ζητηθεί απαγόρευση πρόσβασης στην εργασία για κάποιο χρονικό διάστημα.

'Στη μητέρα μου'.

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της παρούσας Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας, θα ήθελα να απευθύνω τις θερμές μου ευχαριστίες στον ομότιμο καθηγητή του Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης πρώην Πρύτανη Παντείου Πανεπιστημίου, κ. Ι. Βαβούρα, καθώς και στην Χ. Βαβούρα, επιβλέποντες καθηγητές της διπλωματικής μου αυτής εργασίας, για τη βοήθεια, την καθοδήγηση και την καθοριστική συμβολή τους στην εκπόνηση της παρούσας.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών με τίτλο «Δημόσια Οικονομική και Πολιτική» του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, για τις γνώσεις που μου μετέδωσαν και κυρίως διότι διατήρησαν αμείωτο το ενδιαφέρον μου κατά την πρώτη εμβάθυνσή μου στην επιστήμη των Οικονομικών.

Το φαινόμενο της Διαφθοράς: Αίτια, συνέπειες, έλεγχος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η διόγκωση του φαινομένου της διαφθοράς διεθνώς δεν άφησε ανεπηρέαστη και την κατάσταση στην Ελλάδα, όπου παρατηρήθηκαν περιπτώσεις διαφθοράς με επίκεντρο τόσο τη Δημόσια Διοίκηση (Εφορία, Πολεοδομία, Νοσοκομεία, Δημόσια έργα & Συμβάσεις, Αστυνομικές Αρχές κλπ.), όσο και την πολιτική ζωή του τόπου (σκάνδαλο Κοσκωτά, Novartis, λίστα Lagarde κλπ.). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο κρίνεται σημαντικό να διερευνηθεί το φαινόμενο της διαφθοράς στην Ελλάδα, αναφορικά με την δημόσια διοίκηση και την επαφή της με τους πολίτες και τις επιχειρήσεις. Έτσι, ο βασικός σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση των απόψεων των στελεχών της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας αναφορικά με το *τρίπολο*: Ελληνική Δημόσια Διοίκηση, πολίτες, επιχειρήσεις. Η έρευνα είναι ποσοτικής μεθοδολογίας, με χρήση δομημένου ερωτηματολογίου, και σε δείγμα 96 άτομα. Συνοψίζοντας, οι ερωτώμενοι στην παρούσα έρευνα, ανέδειξαν για το τρίπολο Δημόσιας Διοίκησης – Επιχειρήσεων – Πολιτών, την αξία της λογοδοσίας & διαφάνειας, το πολιτικό σύστημα και τα κόμματα, όπως επίσης, και την επίδραση των δημόσιων έργων – συμβάσεων και της Πολεοδομίας. Όσον αφορά τους παράγοντες εμφάνισης της διαφθοράς, η έρευνα ανέδειξε την αξία του συστήματος Δικαιοσύνης και την επιδιωκόμενη ποιότητα της Διακυβέρνησης. Ο βαθμός ικανοποίησης από το Εγγώριο Νομοθετικό/κανονιστικό πλαίσιο, είναι για τους ερωτώμενους υψηλός για τους ελεγκτικούς μηχανισμούς και το σύστημα δικαιοσύνης. Ενώ η αποτελεσματικότητα των Μέτρων καταπολέμησης της Διαφθοράς συγκέντρωσε το υψηλότερο σκορ από τους συμμετέχοντες. Τέλος, αναφορικά με τις συνέπειες στην ελληνική οικονομία και κοινωνία, οι συμμετέχοντες εκτιμούν ότι η έκταση διαφθοράς στην Ελλάδα σε σχέση με το μέσο ευρωπαϊκό επίπεδο, είναι υψηλότερη, παρά την ικανοποίηση που έδειξαν από τα μέτρα καταπολέμησης. Επιπλέον, το φύλο και η μόρφωση επηρεάζουν την άποψη για την έκταση της Διαφθοράς στην Ελλάδα, και η ηλικία και η μόρφωση, επηρεάζει την άποψη των ερωτώμενων για τις αρνητικές επιπτώσεις της Διαφθοράς.

Λέξεις Κλειδιά – διαφθορά, διακυβέρνηση, ιδιωτικός τομέας, πολίτες, Ελλάδα

The Corruption phenomenon: Causes, Effects and Monitoring

ABSTRACT

The growth of the phenomenon of corruption internationally has not left the situation in Greece unaffected, where cases of corruption have been observed in the Public Administration (Tax Office, Urban Planning, Hospitals, Public Works & Contracts, Police Authorities etc.), as well as in the political life of the country (Koskotas scandal, Novartis, Lagarde list etc.). In this context, it is important to investigate the phenomenon of corruption in Greece, with regard to the public administration and its contact with citizens and businesses. Thus, the main purpose of this study is to investigate the views of the executives of the National Transparency Authority regarding the tripod: Greek Public Administration, citizens, businesses. The research is quantitative methodology, using a structured questionnaire, and a sample of 94 people. In summary, the respondents in this survey, highlighted for the tri-pole Public Administration - Business - Citizens, the value of accountability & transparency, the political system and political parties, as well as the impact of public works - contracts and urban planning. Regarding the factors of corruption incidence, the research highlighted the value of the Justice system and the desired quality of Governance. The degree of satisfaction with the Domestic Legislative/Regulatory Framework is high for respondents for the audit mechanisms and the justice system. While the effectiveness of Anti-Corruption Measures scored the highest score by the respondents. Finally, regarding the impact on the Greek economy and society, participants consider that the extent of corruption in Greece is higher than the European average, despite the satisfaction they showed with the anti-corruption measures. In addition, gender and education affect the view on the extent of corruption in Greece, and age and education affect the respondents' view on the negative effects of corruption.

Keywords - corruption, governance, private sector, citizens, Greece

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη

Abstract

Κατάλογος Πινάκων

Κατάλογος Σχημάτων

Κατάλογος Γραφημάτων

Κεφάλαιο Πρώτο: Βιβλιογραφική Ανασκόπηση	1
1.1 Ιστορικό και Θεωρητικό Πλαίσιο	1
1.2 Τύποι Διαφθοράς.....	9
1.3 Αιτίες.....	13
1.4 Επιπτώσεις.....	20
1.5 Διαφθορά στην Οικονομία& Διακυβέρνηση	28
1.5.1 Διαφθορά και Φτώχεια.....	32
1.5.2 Μοντέλα Μελέτης της Διαφθοράς.....	34
1.5.3 Διαφθορά και Διεθνείς Σχέσεις.....	35
1.6 Μέτρηση Διαφθοράς.....	37
1.7 Αντιμετώπιση Διαφθοράς	42
1.8 Η Ελληνική Περίπτωση	45
Κεφάλαιο Δεύτερο: Μεθοδολογία	48
2.1 Ερευνητική Μέθοδος.....	48
2.2 Ερευνητικά ερωτήματα.....	49
2.3 Συλλογή δεδομένων-Δειγματοληψία	50
2.4 Ερευνητικό Εργαλείο.....	50
2.5 Ανάλυση δεδομένων.....	54
2.6 Αξιοπιστία.....	55

Κεφάλαιο Τρίτο: Αποτελέσματα	58
3.1 Ταυτότητα Έρευνας.....	58
3.2 Δημογραφικό Προφίλ	58
3.3 Περιγραφική Ανάλυση	61
3.4 Ανάλυση Συνάφειας Παραγόντων	97
3.5 Ανάλυση Δημογραφικής Επίδρασης	98
Κεφάλαιο Τέταρτο: Συμπεράσματα.....	104
4.1 Τελικά Συμπεράσματα	104
4.2 Μελλοντική Έρευνα.....	107
4.3 Περιορισμοί Έρευνας	108
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	110

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. 1 Πηγές δεδομένων για την κατασκευή του δείκτη αντίληψης διαφθοράς (CPI) της Διεθνούς Διαφάνειας	38
Πίνακας 1. 2 Κατάταξη του Δείκτη Αντίληψης για τη Διαφθορά.....	41
Πίνακας 1. 3 Νομοθεσία καταπολέμησης της Διαφθοράς πριν την κρίση 2008-9 (Σωτηρόπουλος, 2016).....	46
Πίνακας 1. 4 Νομοθεσία καταπολέμησης της Διαφθοράς μετά την κρίση 2008-9 (Σωτηρόπουλος, 2016).....	47
Πίνακας 2. 1 Συνολική Αξιοπιστία Ερευνητικού Εργαλείου[SPSSv.24].....	56
Πίνακας 2. 2 Ανάλυση Αξιοπιστίας Δηλώσεων για Εξαίρεση (IfItemdeleted)[SPSSv.24].....	56
Πίνακας 3. 1 Ανάλυση Δήλωσης 1.1 [SPSSv.24]	61
Πίνακας 3. 2 Ανάλυση Δήλωσης 1.2 [SPSSv.24]	61
Πίνακας 3. 3 Ανάλυση Δήλωσης 1.3 [SPSSv.24]	62
Πίνακας 3. 4 Ανάλυση Δήλωσης 1.4 [SPSSv.24]	62
Πίνακας 3. 5 Ανάλυση Δήλωσης 1.5 [SPSSv.24]	63
Πίνακας 3. 6 Ανάλυση Δήλωσης 1.6 [SPSSv.24]	63
Πίνακας 3. 7 Ανάλυση Δήλωσης 1.7 [SPSSv.24]	64
Πίνακας 3. 8 Ανάλυση Δήλωσης 1.8 [SPSSv.24]	64
Πίνακας 3. 9 Ανάλυση Δήλωσης 1.9 [SPSSv.24]	65
Πίνακας 3. 10 Ανάλυση Δήλωσης 1.10 [SPSSv.24]	65
Πίνακας 3. 11 Ανάλυση Δήλωσης 1.11 [SPSSv.24]	66
Πίνακας 3. 12 Στατιστικό Προφίλ των Απόψεων για τη Διαφθορά (Δηλώσεις 1.1-1.11)	66
Πίνακας 3. 13 Ανάλυση Δήλωσης 2.1 [SPSSv.24]	67
Πίνακας 3. 14 Ανάλυση Δήλωσης 2.2 [SPSSv.24]	67
Πίνακας 3. 15 Ανάλυση Δήλωσης 2.3 [SPSSv.24]	68
Πίνακας 3. 16 Ανάλυση Δήλωσης 2.4 [SPSSv.24]	68

Πίνακας 3. 17 Ανάλυση Δήλωσης 2.5 [SPSSv.24]	69
Πίνακας 3. 18 Ανάλυση Δήλωσης 2.6 [SPSSv.24]	69
Πίνακας 3. 19 Στατιστικό Προφίλ Αξιολόγησης Μορφών Διαφθοράς (Δηλώσεις 2.1 - 2.6)	70
Πίνακας 3. 20 Ανάλυση Δήλωσης 3.1 [SPSSv.24]	70
Πίνακας 3. 21 Ανάλυση Δήλωσης 3.2 [SPSSv.24]	71
Πίνακας 3. 22 Ανάλυση Δήλωσης 3.3 [SPSSv.24]	71
Πίνακας 3. 23 Ανάλυση Δήλωσης 3.4 [SPSSv.24]	71
Πίνακας 3. 24 Ανάλυση Δήλωσης 3.5 [SPSSv.24]	72
Πίνακας 3. 25 Ανάλυση Δήλωσης 3.6 [SPSSv.24]	72
Πίνακας 3. 26 Ανάλυση Δήλωσης 3.7 [SPSSv.24]	73
Πίνακας 3. 27 Ανάλυση Δήλωσης 3.8 [SPSSv.24]	73
Πίνακας 3. 28 Ανάλυση Δήλωσης 3.9 [SPSSv.24]	74
Πίνακας 3. 29 Ανάλυση Δήλωσης 3.10 [SPSSv.24]	74
Πίνακας 3. 30 Στατιστικό Προφίλ Αξιολόγησης για το δίπολο Πολίτη – Δημόσια Διοίκηση (Δηλώσεις 3.1 –3.10)	75
Πίνακας 3. 31 Ανάλυση Δήλωσης 4.1 [SPSSv.24]	76
Πίνακας 3. 32 Ανάλυση Δήλωσης 4.2 [SPSSv.24]	76
Πίνακας 3. 33 Ανάλυση Δήλωσης 4.3 [SPSSv.24]	76
Πίνακας 3. 34 Ανάλυση Δήλωσης 4.4 [SPSSv.24]	77
Πίνακας 3. 35 Ανάλυση Δήλωσης 4.5 [SPSSv.24]	77
Πίνακας 3. 36 Ανάλυση Δήλωσης 4.6 [SPSSv.24]	77
Πίνακας 3. 37 Ανάλυση Δήλωσης 4.7 [SPSSv.24]	78
Πίνακας 3. 38 Στατιστικό Προφίλ Αξιολόγησης για το δίπολο Επιχειρήσεις – Δημόσια Διοίκηση (Δηλώσεις 4.1 – 4.7)	79
Πίνακας 3. 39 Ανάλυση Δήλωσης 5.1 [SPSSv.24]	79
Πίνακας 3. 40 Ανάλυση Δήλωσης 5.2 [SPSSv.24]	80
Πίνακας 3. 41 Ανάλυση Δήλωσης 5.3 [SPSSv.24]	80

Πίνακας 3. 42 Ανάλυση Δήλωσης 5.4 [SPSSv.24]	81
Πίνακας 3. 43 Ανάλυση Δήλωσης 5.5 [SPSSv.24]	81
Πίνακας 3. 44 Ανάλυση Δήλωσης 5.6 [SPSSv.24]	82
Πίνακας 3. 45 Ανάλυση Δήλωσης 5.7 [SPSSv.24]	82
Πίνακας 3. 46 Ανάλυση Δήλωσης 5.8 [SPSSv.24]	83
Πίνακας 3. 47 Ανάλυση Δήλωσης 5.9 [SPSSv.24]	83
Πίνακας 3. 48 Ανάλυση Δήλωσης 5.10 [SPSSv.24]	84
Πίνακας 3. 49 Ανάλυση Δήλωσης 5.11 [SPSSv.24]	84
Πίνακας 3. 50 Ανάλυση Δήλωσης 5.12 [SPSSv.24]	84
Πίνακας 3. 51 Στατιστικό Προφίλ Αξιολόγησης Παραγόντων Διαφθοράς (Δηλώσεις 5.1 – 5.12)	85
Πίνακας 3. 52 Ανάλυση Δήλωσης 6.1 [SPSSv.24]	86
Πίνακας 3. 53 Ανάλυση Δήλωσης 6.2 [SPSSv.24]	86
Πίνακας 3. 54 Ανάλυση Δήλωσης 6.3 [SPSSv.24]	87
Πίνακας 3. 55 Ανάλυση Δήλωσης 6.4 [SPSSv.24]	87
Πίνακας 3. 56 Ανάλυση Δήλωσης 6.5 [SPSSv.24]	88
Πίνακας 3. 57 Ανάλυση Δήλωσης 6.6 [SPSSv.24]	88
Πίνακας 3. 58 Ανάλυση Δήλωσης 6.7 [SPSSv.24]	88
Πίνακας 3. 59 Στατιστικό Προφίλ Αξιολόγησης Παραγόντων Διαφθοράς (Δηλώσεις 6.1 – 6.7)	89
Πίνακας 3. 60 Ανάλυση Δήλωσης 7.1 [SPSSv.24]	89
Πίνακας 3. 61 Ανάλυση Δήλωσης 7.2 [SPSSv.24]	90
Πίνακας 3. 62 Ανάλυση Δήλωσης 7.3 [SPSSv.24]	90
Πίνακας 3. 63 Ανάλυση Δήλωσης 7.4 [SPSSv.24]	91
Πίνακας 3. 64 Ανάλυση Δήλωσης 7.5 [SPSSv.24]	91
Πίνακας 3. 65 Ανάλυση Δήλωσης 7.6 [SPSSv.24]	91
Πίνακας 3. 66 Ανάλυση Δήλωσης 7.7 [SPSSv.24]	92

Πίνακας 3. 67 Στατιστικό Προφίλ Αξιολόγησης μέτρων καταπολέμησης Διαφθοράς (Δηλώσεις 7.1 – 7.7)	92
Πίνακας 3. 68 Ανάλυση Ερώτησης 8 [SPSSv.24].....	93
Πίνακας 3. 69 Ανάλυση Παραγόντων κύριας Έρευνας [SPSSv.24].....	94
Πίνακας 3. 70 Έλεγχος Κανονικότητας Παραγόντων & Μεταβλητών Έρευνας [SPSSv.24].....	96
Πίνακας 3. 71 Ανάλυση Συσχέτισης Παραγόντων– Μεταβλητών [SPSSv.24]	97
Πίνακας 3. 72 Ανάλυση Επίδρασης F3 – Ηλικία [SPSSv.24].....	99
Πίνακας 3. 73 Ανάλυση Επίδρασης F3 – Μορφωτικό Επίπεδο [SPSSv.24].....	99
Πίνακας 3. 74 Ανάλυση Επίδρασης E8 – Φύλο [SPSSv.24].....	100
Πίνακας 3. 75 Ανάλυση Επίδρασης E8 – Άνδρες [SPSSv.24].....	100
Πίνακας 3. 76 Ανάλυση Επίδρασης E8 – Γυναίκες [SPSSv.24]	100
Πίνακας 3. 77 Ανάλυση Επίδρασης E8 – Μορφωτικό Επίπεδο [SPSSv.24]	101
Πίνακας 3. 78 Ανάλυση Επίδρασης E8 – Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση [SPSSv.24]	101
Πίνακας 3. 79 Ανάλυση Επίδρασης E8 –Τριτοβάθμια Εκπαίδευση [SPSSv.24].....	101
Πίνακας 3. 80 Ανάλυση Επίδρασης E8 –Κάτοχοι Μεταπτυχιακών Τίτλων Σπουδών [SPSSv.24].....	101

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1. 1 Η ερευνητική πλαισίωση του φαινομένου της Διαφθοράς (Πρόντζας, 2011, σ.50).....	3
Σχήμα 1. 2 Δίκτυο εννοιών της Διαφθοράς κατά Langseth (2002) (Πρόντζας, 2013,σ.57).....	6
Σχήμα 1. 3 Παρενόχληση – Διαφθορά κατά Langseth (2002) (Πρόντζας, 2013,σ.58).6	
Σχήμα 1. 4 Υπόδειγμα εντολέα εντολοδόχου-πελάτη (principal-agent-clientmodel) (Wikipedia).....	8
Σχήμα 1. 5 Τύποι Διαφθοράς (Chakravorty, 2021, σ.118).....	13
Σχήμα 1. 6 Αιτίες εμφάνισης Διαφθοράς (Tanzi, 1998, σ.571).....	20
Σχήμα 1. 7 Διασύνδεση διακυβέρνησης, δημοκρατίας, διαφθοράς και οικονομικής ανάπτυξης (Βαβούρας κ.ά., 2011, σ.182).....	27
Σχήμα 1. 8 Ερμηνευτικό σχήμα κατά Διαμαντούρο (2015), σ.39-41.....	28
Σχήμα 1. 9 Οικονομικό Μοντέλο (Chetwyndetal., 2003, σ.7).....	35
Σχήμα 1. 10 Μοντέλο Διακυβέρνησης (Chetwyndetal., 2003, σ.7).....	35
Σχήμα 1. 11 Επίπεδο Διαφθοράς στην Ελλάδα.....	41
Σχήμα 1. 12 Βελτίωση του επιπέδου Διαφθοράς στην Ελλάδα (2019-22).....	41
Σχήμα 2. 1 Ερευνητικό πλαίσιο (σχεδίαση από Β. Αγγελάκη).....	49
Σχήμα 2. 2 Πλαίσιο Παραγόντων της ενότητας «Φαινόμενο Διαφθοράς στο Δημόσιο Τομέα & Διακυβέρνηση» (σχεδίαση από Β. Αγγελάκη).....	51
Σχήμα 2. 3 Πλαίσιο Παραγόντων της ενότητας «Σχέση Δημόσιας Διοίκησης-Πολίτες-επιχειρήσεις»(σχεδίαση από Β. Αγγελάκη).....	52
Σχήμα 2. 4 Κλίμακες και Κωδικοποίηση(σχεδίαση από Β. Αγγελάκη).....	53
Σχήμα 2. 5 Πλαίσιο Ανάλυσης Ερευνητικών Δεδομένων της πρότασης(σχεδίαση από Β. Αγγελάκη).....	54
Σχήμα 2. 6 Στατιστικό Πλαίσιο Ελέγχου Ερευνητικών (στατιστικών) Υποθέσεων(σχεδίαση από Β. Αγγελάκη).....	55
Σχήμα 3. 1 Απεικόνιση Συσχέτισης Παραγόντων.....	98
Σχήμα 3. 2 Ανάλυση F3 (Αρνητικές Επιπτώσεις της Διαφθοράς) – Ηλικίας [SPSSv.24].....	98

Σχήμα 3. 3 Ανάλυση F3 (Αρνητικές Επιπτώσεις της Διαφθοράς) – Μορφωτικό επίπεδο [SPSSv.24].....	99
Σχήμα 3. 4 Απεικόνιση Συσχέτισης Παραγόντων – Δημογραφικών Χαρακτηριστικών	102

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 3. 1 Φύλο Δείγματος [SPSSv.24].....	59
Γράφημα 3. 2 Εργασιακή Σχέση Δείγματος [SPSSv.24].....	59
Γράφημα 3. 3 Μορφωτικό Επίπεδο Δείγματος [SPSSv.24]	59
Γράφημα 3. 4 Ηλικιακή Κατηγορία Δείγματος [SPSSv.24].....	60
Γράφημα 3. 5 Προϋπηρεσία Δείγματος [SPSSv.24]	60
Γράφημα 3. 6 Γραφική Απεικόνιση Ερώτησης 8 [SPSSv.24].....	93
Γράφημα 3. 7 Γραφική Απεικόνιση Ανάλυσης Παραγόντων [SPSSv.24]	95
Γράφημα 3. 8 Γραφική Απεικόνιση Ελέγχου Κανονικότητας Παραγόντων & Μεταβλητών [SPSSv.24]	96

Εισαγωγή

Από την αρχαιότητα ήταν γνωστή η *διαφθορά* με πολλά παραδείγματα, ενώ είναι διαχρονική η παρουσία της σε όλες τις ιστορικές περιόδους, χώρες και πολιτισμούς. Διαφθορά θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η κατάχρηση εξουσίας για προσωπικό όφελος. Μπορεί να διαχωριστεί σε υψηλού και χαμηλού επιπέδου ανάλογα σε ποιο πεδίο συναντάται στον κρατικό μηχανισμό. Έτσι για παράδειγμα οι πολιτικοί διαπράττουν υψηλού επιπέδου διαφθορά, ενώ οι υπάλληλοι σε μια δημόσια υπηρεσία χαμηλού επιπέδου. Ο διαχωρισμός αυτός έχει και μια αναλογικότητα σχετικά με το κόστος ζημίας που προκαλείται (Βαβούρας κ.α., 2011; Lambsdorff, 2007; Tanzi, 2000).

Σύμφωνα με την *Ευρωπαϊκή Επιτροπή* η διαφθορά ενέχει σοβαρούς κινδύνους για την οικονομία και την κοινωνία στο σύνολό της. Πολλές χώρες σε ολόκληρο τον κόσμο υποφέρουν από την ευρύτερα διαδεδομένη διαφθορά που εμποδίζει την οικονομική ανάπτυξη, υπονομεύει το πολίτευμα και βλάπτει την κοινωνική δικαιοσύνη και το κράτος δικαίου. Τα κράτη μέλη της *Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ)* δεν έμειναν ανεπηρέαστα από αυτό το φαινόμενο. Η διαφθορά ποικίλλει ως προς το είδος και την έκτασή της από το ένα κράτος στο άλλο, ωστόσο, επηρεάζει όλα τα κράτη μέλη. Θίγει τη χρηστή διακυβέρνηση, την ορθή διαχείριση του δημοσίου χρήματος, και τις ανταγωνιστικές αγορές (ΕΕ, 2014; Ράϊκος, 2006).

Πολλοί είναι οι παράγοντες που σύμφωνα με σχετικές μελέτες επιδρούν στην επέκταση της διαφθοράς σε ένα κράτος: η μορφή και η ποιότητα της διακυβέρνησης (δημοκρατία ή δικτατορία, λογοδοσία, κουλτούρα διακυβέρνησης, βούληση, σταθερότητα κ.α.), η ποιότητα του θεσμικού υπόβαθρου, η αποτελεσματικότητα της δικαιοσύνης, ο βαθμός παγκοσμιοποίησης, το επίπεδο ανταγωνισμού, το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, η δομή και η έκταση του Δημόσιου τομέα, το υφιστάμενο σύστημα αξιών, η γεωγραφία (θέση, έκταση, φυσικοί πόροι κ.α.) και η ιστορία ενός τόπου (Βαβούρας, 2012; Amundsen, 1999; Ράϊκος, 2006).

Η καταπολέμηση της διαφθοράς σε διεθνές επίπεδο αποτελεί κοινό στόχο των κρατών. Για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι απαραίτητη η ανταλλαγή στοιχείων και εμπειριών μεταξύ των κρατών και μία συντονισμένη και αποτελεσματική προσπάθεια πρόληψης και καταστολής των φαινομένων διαφθοράς σε παγκόσμια κλίμακα. Η Ελλάδα από το 1999 είναι μέλος της *GRECO (Group of states against Corruption)* και συμμετέχει στην καταπολέμηση της δωροδοκίας στις διεθνείς

συναλλαγές. Οι διεθνείς οργανισμοί όπως ο ΟΟΣΑ, ο ΟΗΕ και το συμβούλιο της Ευρώπης αναπτύσσουν ενεργή δράση κατά της διεθνούς διαφθοράς.

Η διόγκωση του φαινομένου της διαφθοράς διεθνώς δεν άφησε ανεπηρέαστη και την κατάσταση στην Ελλάδα, όπου παρατηρήθηκαν περιπτώσεις διαφθοράς με επίκεντρο τόσο τη Δημόσια Διοίκηση (Εφορία, Πολεοδομία, Νοσοκομεία, Δημόσια έργα & Συμβάσεις, Αστυνομικές Αρχές κλπ.), όσο και την πολιτική ζωή του τόπου (σκάνδαλο Κοσκωτά, Novartis, λίστα Lagarde κλπ.). Αυτές οι εξελίξεις οδήγησαν σταδιακά το Ελληνικό Κράτος να υιοθετήσει πολιτικές καταπολέμησης της Διαφθοράς με αναβάθμιση του νομικού οπλοστασίου και εφαρμογή διαφάνειας στη Δημόσια Διοίκηση (σύστημα «Διαύγειας»). Ωστόσο, η Ελλάδα παραμένει σε σχετικά υψηλές θέσεις στους διάφορους δείκτες αξιολόγησης της διαφθοράς (Βαβούρας κ.ά. 2011; Ράϊκος, 2006; Διαμαντούρος, 2015; Σωτηρόπουλος, 2016).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο κρίνεται σημαντικό να διερευνηθεί το φαινόμενο της διαφθοράς στην Ελλάδα, αναφορικά με την δημόσια διοίκηση και την επαφή της με τους πολίτες και τις επιχειρήσεις. Έτσι, σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση των απόψεων των στελεχών της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας αναφορικά με το τρίπολο: Ελληνική Δημόσια Διοίκηση, πολίτες, επιχειρήσεις. Ειδικότερα, οι υποθέσεις εργασίας που θα εξεταστούν είναι οι εξής:

- *Η διεπαφή μεταξύ Δημόσιας Διοίκησης, Επιχειρήσεων & Πολιτών*
- *Παράγοντες υποβοήθησης της Διαφθοράς στη Δημόσια Διοίκηση*
- *Βαθμός ικανοποίησης από το Εγχώριο Νομοθετικό/κανονιστικό πλαίσιο*
- *Αποτελεσματικότητα των Μέτρων καταπολέμησης της Διαφθοράς*
- *Συνέπειες στην ελληνική οικονομία και κοινωνία*

Τέλος, η διάρθρωση της παρούσας εργασίας, περιλαμβάνει την βιβλιογραφική ανασκόπηση του θεματικού πεδίου της εργασίας (Διακυβέρνηση, Διαφθορά, διαδικασίες μέτρησης, επιπτώσεις), την ερευνητική μεθοδολογία για την υλοποίηση της εμπειρικής έρευνας (μεθοδολογικός σχεδιασμός, παρουσίαση των στατιστικών τεχνικών, ερευνητικό εργαλείο - ερωτηματολόγιο), την παρουσίαση των ευρημάτων της έρευνας και τα συμπεράσματα (συζήτηση των ευρημάτων αναφορικά με τα βιβλιογραφικά ευρήματα, προτάσεις για μελλοντική έρευνα).

Κεφάλαιο Πρώτο: Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

1.1 Ιστορικό και Θεωρητικό Πλαίσιο

Η διαφθορά (*corruption*) αποτελεί ένα διεθνές φαινόμενο που έχει απασχολήσει σχεδόν όλα τα κράτη του κόσμου (Teichmann et al., 2020). Μπορεί να παρατηρείται τόσο σε αναπτυσσόμενες, όσο και σε αναπτυγμένες οικονομίες (Myint, 2000), αν και μπορεί να φαίνεται ότι συνυπάρχει σε ισχυρά οικονομικά κράτη, η εμπειρία δείχνει ότι είναι επιζήμια για την ανάπτυξη (World Bank, 1997). Επίσης, η διαφθορά είναι ενδημική σε όλες τις κυβερνήσεις (Friedrich, 1963), όπως επίσης, αντανακλά τον τρόπο λειτουργίας των οικονομικών, πολιτικών, νομικών, αλλά και πολιτισμικών θεσμών ενός κράτους (Svensson, 2005). Επιπλέον, η δημόσια αποδοχή για το τι συνιστά διαφθορά, διαφοροποιείται σημαντικά μεταξύ των κοινωνιών, εξαρτώμενη από τις εκάστοτε κουλτούρες κοινωνικές και θεσμικές (Heidenheimer, 2009).

Η διαφθορά συναντάται σε όλες σχεδόν τις ιστορικές περιόδους (Βαβούρας κ.α., 2011). Για παράδειγμα, σύμφωνα με τον Bardhan (1997), υπήρχε σε πραγματεία στην αρχαία Ινδία θεωρητική ανάλυση για τη Διαφθορά ως πρόβλημα στη Δημόσια Διοίκηση. Επίσης, στην αρχαία ελληνική μυθολογία αναφέρεται ότι ο Διόνυσος ικανοποίησε την επιθυμία του βασιλιά της Φρυγίας Μίδα, ό,τι ακουμπά να γίνεται χρυσός. Τελικά όμως αυτό το «χάρισμα» του Μίδα, αντί να τον οδηγήσει στην ευτυχία, έγινε πηγή δυστυχίας. Στον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό ήταν φανερό ότι η αναζήτηση με κάθε τρόπο του χρυσού, του χρήματος, οδηγούσε στη διαφθορά, που συνδεόταν με τη δυστυχία και όχι την ευτυχία. Αλλά και στην ρωμαϊκή εποχή υπήρχαν παρόμοια χαρακτηριστικά με την σημερινή εποχή, την αναζήτηση του πλούτου και της δύναμης (Οικονομίδης, 2009). Σύμφωνα με τον Caiden (2001), από τα αρχικά στάδια του ανθρώπινου πολιτισμού αναγνωριζόταν ότι όποιος ασκεί δημόσια εξουσία, υπήρχαν ευκαιρίες για να δελεαστεί να εκμεταλλευτεί τη δημόσια θέση του για ίδιον όφελος. Μόνο τις τελευταίες δεκαετίες υπήρξε μεγάλο ενδιαφέρον για τη μελέτη αυτού του φαινομένου και τη σύνδεσή του με την οικονομία & παραοικονομία. Σε αυτό έπαιξαν ρόλο διάφοροι Διεθνείς Οργανισμοί, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Παγκόσμια Τράπεζα και μη κυβερνητικές οργανώσεις (Βαβούρας κ.α., 2011). Επιπρόσθετα, η εξέλιξη αυτή επηρεάστηκε και από τη μεγάλη αύξηση του φαινομένου ιδιαίτερα κατά την δεκαετία του '90 (Tanzi, 1998, 2000).

Το φαινόμενο της διαφθοράς αφορά τόσο το δημόσιο, όσο και τον ιδιωτικό τομέα. Στο δημόσιο τομέα συνδέεται με την εξασφάλιση ρυθμίσεων, προνομίων ή χαριστικών εξασφαλίσεων, ενώ ωφελούμενοι είναι πολιτικοί φίλοι, κομματικά στελέχη και κόμματα, μεγαλοεπιχειρηματίες κ.α. Σε πολλά κράτη συνδέεται και με τη χρηματοδότηση κομμάτων, χωρίς να συνδέεται αυτόματα με δωροδοκία. Ανάλογα με τη θέση του δημόσιου λειτουργού που εμπλέκεται στη διαφθορά, αυτή διακρίνεται σε: «πολιτική» που λαμβάνει χώρα σε ανώτατα επίπεδα των πολιτικών αρχών (π.χ. μέλη της κυβέρνησης, ανώτατοι κρατικοί λειτουργοί κλπ.) & «γραφειοκρατική» όπου λαμβάνει χώρα στην καθημερινή παροχή υπηρεσιών (π.χ. νοσοκομεία, εφορίες, τελωνεία) (Βαβούρας κ.α., 2011; Lambsdorff, 2007; Tanzi, 2000).

Στον ιδιωτικό τομέα είναι ζήτημα σπουδαίας σημασίας όχι μόνο για τις αναδυόμενες, αλλά και για τις βιομηχανοποιημένες χώρες (World Bank, 1997). Τις τελευταίες δεκαετίες η έρευνα έχει επικεντρωθεί στην αποκάλυψη «κακών πρακτικών» από μεγάλες ιδιωτικές επιχειρήσεις, σχετικά με την παρουσίαση ψευδών λογιστικών στοιχείων, εξαπάτηση μετόχων κ.α. Το φαινόμενο της διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα είναι πολύ δύσκολο να μετρηθεί, ενώ δεν έχουν προταθεί δείκτες που να κάνουν διεθνείς συγκρίσεις (Βαβούρας κ.α., 2011).

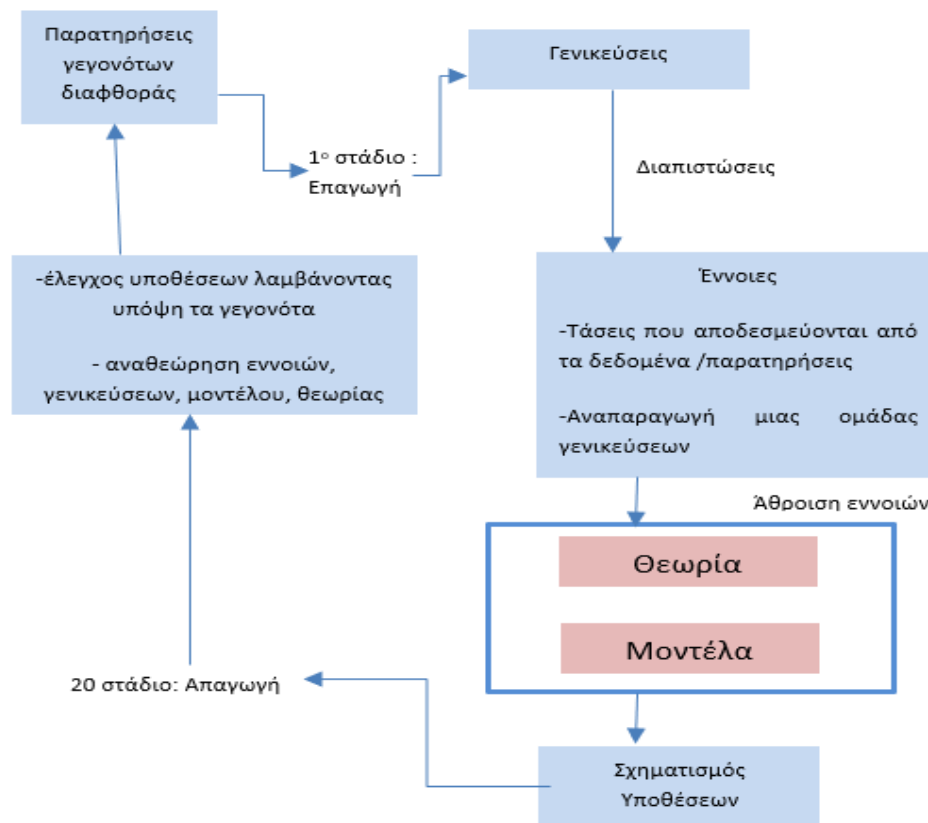
Ο *εννοιολογικός προσδιορισμός* του φαινομένου της Διαφθοράς ακολουθεί την παραδοσιακή επιστημονική μέθοδο, η οποία και συγκροτείται σε ορισμένα βασικά στάδια (Σχ.1.1):

- 1^ο στάδιο – *Επαγωγή*
- 2^ο στάδιο – *Απαγωγή*

Για να ορισθεί εννοιολογικά το φαινόμενο της διαφθοράς είναι απαραίτητο να προηγηθούν τα εξής στάδια (Πρόντζας, 2013):

- Η προβληματική του φαινομένου, καθώς είναι ζήτημα που αποτελεί εμπόδιο για την ανάπτυξη (για τις χώρες υπό ανάπτυξη, τα δυτικά κράτη και τα κράτη σε οικονομική μετάβαση).
- Το φαινόμενο να αποτελεί μετρήσιμο και συγκρίσιμο ποσοτικό μέγεθος, όπως διαπιστώνεται από τις ποσοτικές αναλύσεις & συσχετίσεις και την κατασκευή οικονομετρικών υποδειγμάτων, για τη μελέτη και συνέπειες του.

Σχήμα 1. 1 Η ερευνητική πλαισίωση του φαινομένου της Διαφθοράς (Πρόντζας, 2011, σ. 50)

Το γεγονός ότι το φαινόμενο της διαφθοράς έχει ένα ευρύ πεδίο εφαρμογής, καθιστά τον εννοιολογικό προσδιορισμό της ένα δύσκολο ζήτημα (Johnston, 1996). Επιπρόσθετα, η διαφθορά είναι και *ηθικό ζήτημα*, ενώ καθορίζεται και από το ατομικό σύστημα αξιών, καθώς όλα τα άτομα, που εκτίθενται στο ίδιο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον, δεν έχουν την ίδια τάση προς τη διαφθορά, επιδεικνύοντας καιροσκοπική συμπεριφορά (Rontos et al., 2013).

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Jain (2001) & Aidt (2003), ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να ορίζεται η διαφθορά, ουσιαστικά προσδιορίζει τη διαδικασία κατασκευής υποδειγμάτων της και τον τρόπο μέτρησης της. Από την άλλη, η *Παγκόσμια Τράπεζα*, ένας μεγάλος διεθνής οργανισμός, την ορίζει ως η «*κατάχρηση δημόσιας εξουσίας για ιδιωτικό όφελος*» (World Bank, 1997), ενώ ένας μεγάλος οργανισμός όπως το *Διεθνές Νομισματικό Ταμείο*, παραθέτει τον ίδιο με της *Παγκόσμιας Τράπεζας* ορισμό. Ο *ΟΗΕ* με τη σειρά του, την ορίζει ως «*την κατάχρηση δημόσιας εξουσίας για ιδιωτικό όφελος μέσα από τη δωροδοκία ή το χρηματισμό, τον εκβιασμό, την άσκηση επιρροής, το νεποτισμό, την απάτη, τις παράτυπες πληρωμές για*

την επιτάχυνση των γραφειοκρατικών διαδικασιών, την κατάχρηση ή υπεξαίρεση χρημάτων». Ο ορισμός αυτός εστιάζει στο δημόσιο τομέα, ενώ δε λαμβάνει υπόψη τον ιδιωτικό τομέα (United Nations Development Programme, 1999). Για αυτό σε νεότερη μελέτη από τον ΟΗΕ, υιοθετείται ένας ευρύτερος ορισμός για τη διαφθορά, έτσι ώστε να συμπεριληφθεί η διαφθορά στον ιδιωτικό τομέα. Ειδικότερα, ορίζεται ως «η κατάχρηση εμπιστευθείσας εξουσίας για ιδιωτικό όφελος» (United Nations Development Programme, 2008).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή την ορίζει ως «την κατάχρηση εξουσίας για ιδιωτικό όφελος» συμπεριλαμβάνοντας το δημόσιο και ιδιωτικό τομέα (European Commission, 2010). Ο δε ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης), την ορίζει ως «η κατάχρηση δημόσιου ή ιδιωτικού αξιώματος για προσωπικό όφελος» και ο ορισμός αξιοποιείται για την ανάπτυξη στρατηγικών κατά της διαφθοράς (Organisation for Economic Cooperation and Development, 2008).

Όσον αφορά τους μελετητές, η διαφθορά ορίζεται με διάφορους τρόπους. Για παράδειγμα, ο Nye (1967) την ορίζει ως «η συμπεριφορά, η οποία αποκλίνει από τα επίσημα καθήκοντα του δημόσιου ρόλου (εκλεγμένου ή διορισμένου), λόγω ιδιωτικών βλέψεων (είτε προσωπικών, είτε πρόκειται για στενούς συγγενείς ή την ιδιωτική κλίκα), για απόκτηση πλούτου ή κοινωνικής αναγνώρισης», ενώ ο Tanzi (1998) υιοθετεί τον ορισμό της Παγκόσμιας Τράπεζας, ορίζοντας τις πρακτικές διαφθοράς ως «εκείνες τις δραστηριότητες, οι οποίες είναι παράνομες και ανήθικες, που επιτελούνται από ένα γραφειοκράτη ή την πολιτική εξουσία». Οι δε Shleifer & Vishny (1993), ορίζουν την κυβερνητική διαφθορά ως την «πώληση της κρατικής εξουσίας από τους κυβερνητικούς λειτουργούς για ιδιωτικό όφελος».

Ένας αξιόλογος εννοιολογικός προσδιορισμός της Διαφθοράς είναι αυτός που προτείνει ο Langseth (2002). Την προσδιορίζει ως «αδιοποίηση της δημόσιας ισχύος για ιδιωτικό κέρδος» ή «κατάχρηση δημόσιας εξουσίας για ιδιωτικό κέρδος που παρακωλύει το δημόσιο συμφέρον» και την αναλύει σε ένα δίκτυο οκτώ (8) εννοιών /υπο-κατηγοριών (Σχ.1.2). Είναι ιδιαίτερα σημαντικές οι λεπτές αποχρώσεις που εμφανίζονται, όπως για παράδειγμα, με το *χρηματισμό* να αφορά τις διευκολύνσεις που κάνουν οι δημόσιοι λειτουργοί για τις οποίες αμείβονται, ή την *υπεξαίρεση χρημάτων* που αφορά την κλοπή χρημάτων(δημόσιων πόρων) από άτομο που ανέλαβε τη διαχείριση τους, ή την *απάτη* που συνδέεται με την απόκρυψη και διαστρέβλωση πληροφοριών από άτομα που κατέχουν δημόσιες θέσεις προς όφελός τους. Επίσης,

εισαγάγει την ένταση της παρενόχλησης από τις έννοιες συγκρότησης του φαινομένου της διαφθοράς και ιδιαίτερα της (Σχ.1.3):

- *ονομαστικής γραφειοκρατικής παρενόχλησης* (π.χ. χρόνος αναμονής για έκδοση άδειας χωρίς δωροδοκία).
- *αποτελεσματικής γραφειοκρατικής παρενόχλησης* (π.χ. χρόνος αναμονής με βοήθεια δωροδοκίας για έκδοση αδειών).

Ο Langseth (2002), τονίζει την προσπάθεια των μελετητών του φαινομένου της διαφθοράς να προσδιορισθούν και να ταξινομηθούν οι αιτίες της, ενώ σημειώνει ότι έχουν υιοθετηθεί διάφορα κριτήρια, όπως:

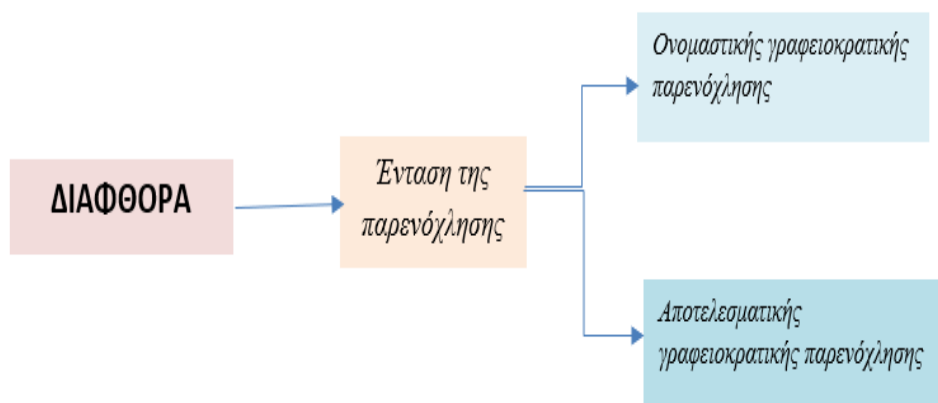
- ηθικά κριτήρια
- πρότυπα συμπεριφοράς
- εκδήλωση συγκρούσεων συμφερόντων
- καταστρατήγηση της εμπιστοσύνης
- κατάχρηση σχέσεων μεταξύ προϊσταμένου – πελάτη
- οικονομικά, πολιτικά & διοικητικά πρότυπα
- διακρίσεις διαφθοράς βάσει δράσης ατόμων του δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα

Καταλήγει δε στο συμπέρασμα ότι, το εύρος των κριτηρίων διάκρισης της διαφθοράς δεν οδηγεί σε ένα γενικό ορισμό της διαφθοράς, αλλά κυρίως σε έναν εννοιολογικό προσδιορισμό με καθολική συναίνεση, για το πότε μια συμπεριφορά εμπίπτει ή όχι στην ποινική δικαιοσύνη ή στην πολιτική αντιμετώπιση της. Ο Aikin (1972) με τη σειρά του, σε μια εποχή που η διαφθορά δεν ήταν στο επίκεντρο της ερευνητικής μελέτης από την επιστημονική κοινότητα, έδωσε μια πρωτότυπη εννοιολογική προσέγγιση για την ίδια: *«η διαφθορά περικλείει παράβαση καθήκοντος ή απομάκρυνση από κανόνες ηθικής με αντάλλαγμα ή προσδοκία κέρδους, ισχύος ή γοήτρου. Αυτή η συμπεριφορά μπορεί να είναι παράνομη, αλλά υπάρχει η πιθανότητα να αποτελεί απομάκρυνση από τους ηθικούς κανόνες χωρίς παράβαση νόμου»*.

Ο Johnston (2000), συνοψίζοντας για τον ορισμό της διαφθοράς σημειώνει ότι, μεταξύ των μελετητών του φαινομένου υπάρχει μια συμφωνία για την κατάχρηση δημοσίων ρόλων για ατομικό όφελος, αλλά οι γρήγορες αλλαγές των κοινωνιών, μεταβάλλουν τις ενέργειες και τις περιστάσεις μέσα από τις οποίες εκδηλώνεται η ιδιοποίηση του οφέλους από δημόσια κατάχρηση.

Σχήμα 1. 2 Δίκτυο εννοιών της Διαφθοράς κατά Langseth (2002) (Πρόντζας, 2013, σ. 57)

Σχήμα 1. 3 Παρενόχληση – Διαφθορά κατά Langseth (2002) (Πρόντζας, 2013, σ.58)

Γενικά, οι ορισμοί του φαινομένου της διαφθοράς διαχρονικά, διατυπώνονται στη σημερινή περίοδο ως (Πρόντζας, 2013):

- Υιοθέτηση διαφόρων προτύπων (νομοθεσία, κοινή γνώμη, θέσεις & άποψη περί δημοσίου συμφέροντος).
- Διαδικασία γραφειοκρατικής τριπολικής διαφθοράς.

- Κλιμακούμενη μέτρηση της διαφθοράς ανεξαρτήτως χρόνου και χώρας.
- Η σύνδεση με τη δημοκρατία.

Όσον αφορά στις *μορφές της διαφθοράς*, αυτές μπορούν να συνοψιστούν στις εξής επικρατέστερες (Amundsen, 1999):

- *Δωροδοκία / Χρηματισμός*
- *Κατάχρηση / Υπεξαίρεση*
- *Απάτη*
- *Εκβιασμός*
- *Νεποτισμός*

Σύμφωνα με τον Ράϊκο (2006), η διαφθορά αποτελεί ένα παθολογικό σύμπτωμα του νομικού συστήματος, της οικονομικής διαχείρισης, της διανομής αγαθών και υπηρεσιών, είτε στο δημόσιο, είτε στον ιδιωτικό τομέα. Επιπλέον, θεωρεί ότι συνδέεται άρρηκτα με την άσκηση πολιτικής σε μια κοινωνία, ενώ απειλεί σπουδαίας αξίας κοινά ή συλλογικά αγαθά, βασικά για τη διατήρηση των κοινωνιών (π.χ. πολίτευμα, θεσμούς, κρατικό μηχανισμό, χρηματοπιστωτικό σύστημα κ.α.). Επιδρά αρνητικά στην όποια ιδιωτική πρωτοβουλία, υπονομεύει την εκούσια συμμόρφωση, αποτρέπει τις επενδύσεις και καθιστά αναποτελεσματική την δημοκρατία. Επίσης, η διαφθορά παράγει οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό κόστος. Από την άλλη, σημειώνει ότι, η διαφθορά συνδέεται στενά με το οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, που αποτελεί μια από τις πλέον σοβαρές απειλές για την κοινωνία και τους δημοκρατικούς θεσμούς. Στη δε παγκοσμιοποιημένη οικονομία η διαφθορά αποτελεί το βασικό εργαλείο διάπραξης του παγκοσμιοποιημένου (διεθνούς) εγκλήματος, καθώς οι διεθνείς εγκληματικές οργανώσεις, εκτός των άλλων, χρησιμοποιούν τη διαφθορά, με τις διάφορες μορφές της (π.χ. δωροδοκία κ.α.), των δημόσιων οργάνων (νομοθετικών, διοικητικών, δικαστικών κ.α.) και άλλων φορέων άσκησης πολιτικής και κοινωνικής εξουσίας, για να φθάσουν με ασφάλεια και επιτυχία στους στόχους τους (Αλεξιάδης, 2000, 2004; Χλούπης, 2005; Langseth, 2002). Το φαινόμενο της διαφθοράς το οποίο στηρίζεται στις οικονομικές και άλλες συναλλαγές με την κρατική εξουσία, δεν προέρχεται από το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, αλλά στο πλαίσιο της απέκτησε μια γενικευμένη και πολύπλοκη φύση με βαθιές συνέπειες στους θεσμούς, στον κρατικό μηχανισμό και στο ίδιο το δημοκρατικό πολίτευμα (Πανούσης, 2004).

Στην βιβλιογραφία, για την ανάλυση της διαφθοράς, οι περισσότεροι μελετητές υποστηρίζουν το *υπόδειγμα του εντολέα-εντολοδόχου (principal-agent model)* (Σχ.1.4) (Banfield, 1975; Rose-Ackerman, 1975, 1978; Klitgaard (1988).

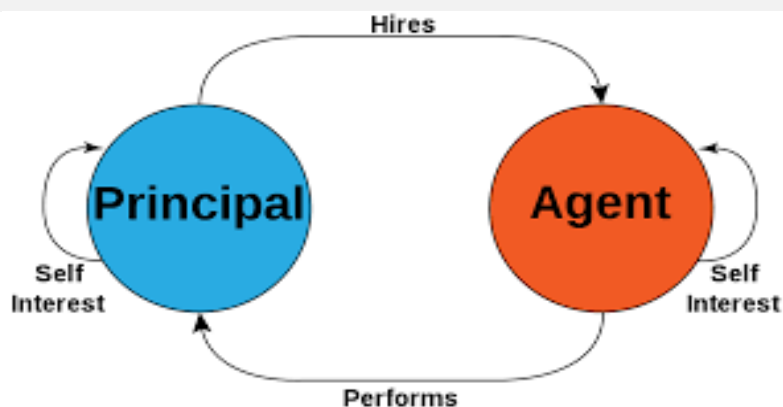
Ειδικότερα:

- το βασικό πλαίσιο αναφοράς περιλαμβάνει έναν εντολοδόχο (agent), ο οποίος ικανοποιεί (ή αποτυγχάνει να ικανοποιήσει), το συμφέρον του εντολέα (principal) του. Ο εντολοδόχος έχει αποδεχθεί την υποχρέωση (π.χ. συμβόλαιο εργασίας) να δρα εκ μέρους του εντολέα του και προς το συμφέρον του δεύτερου. Ο εντολέας ανήκει στην ανώτερη κυβερνητική ιεραρχία ή μπορεί να αφορά το δημόσιο τομέα. Ο εντολοδόχος, προκειμένου να δράσει εκ μέρους του εντολέα του, θα πρέπει να ασκήσει κάποια διακριτική ευχέρεια. Στο μοντέλο αυτό περιλαμβάνονται και τρίτα μέρη που κερδίζουν ή χάνουν από τις ενέργειες του εντολοδόχου (Banfield, 1975).
- στο πλαίσιο του *υποδείγματος εντολέα εντολοδόχου-πελάτη (principal-agent-client model)* υποστηρίζεται ότι οι βασικές συνθήκες, για να συντελεστεί μια πράξη διαφθοράς, είναι ο εντολοδόχος (agent) να έχει μονοπωλιακή δύναμη (monopoly power), διακριτική ευχέρεια (discretion), και ελαττωμένη λογοδοσία (accountability). Αυτά μπορούν να εκφραστούν φορμαλιστικά (Klitgaard, 1988):

$$\text{Διαφθορά} = \text{Μονοπώλιο} + \text{Διακριτική Ευχέρεια} - \text{Λογοδοσία} \quad (1.1)$$

- ο ΟΗΕ υιοθετεί την εξίσωση (1) λαμβάνοντας επιπλέον διαστάσεις για το φαινόμενο της διαφθοράς, όπως (United Nations Development Programme, 2003):

$$\text{Διαφθορά} = (\text{Μονοπώλιο} + \text{Διακριτική Ευχέρεια}) - (\text{Λογοδοσία} + \text{Ακεραιότητα} + \text{Διαφάνεια}) \quad (1.2)$$

Σχήμα 1. 4 Υπόδειγμα εντολέα εντολοδόχου-πελάτη (principal-agent-client model) (Wikipedia)

1.2 Τύποι Διαφθοράς

Ο Khan (2006) ταξινομεί τη διαφθορά σε τέσσερις τύπους (προσεγγίσεις): (α) Νεοκλασική διαφθορά, (β) "Στατιστική" διαφθορά, (γ) Πολιτική διαφθορά και πελατειακές σχέσεις και (δ) Κλοπή και πρωταρχική συσσώρευση. Πιο συγκεκριμένα (Σχ.1.5)(Chakravorty, 2021):

- *Νεοκλασική διαφθορά (Neoclassical Corruption)*. Το "κράτος" θεωρείται από τους μαρξιστές ως μηχανή καταπίεσης. Με παρόμοιο τρόπο, οι κλασικοί οικονομολόγοι πίστευαν ότι η ίδια η ύπαρξη του κράτους δημιουργεί το περιθώριο για τους αξιωματούχους του να δημιουργούν αμοιβές ("φακελάκια"), καθώς εξουσιοδοτεί αυτούς να δημιουργούν και να εφαρμόζουν νόμους με τους οποίους μπορούν να διαταράσσουν τις λειτουργίες της αγοράς. Παίρνουν δωροδοκίες από τους πολίτες βοηθώντας τους να δημιουργήσουν μεροκάματα ή απομακρύνοντας τα εμπόδια στην πραγματοποίηση των πραγμάτων (Rose-Ackerman, 1978, 1999; Klitgaard, 1988; Shleifer and Vishny, 1993). Έτσι, σύμφωνα με αυτόν τον τύπο της διαφθοράς, εντοπίζονται δύο παράγοντες. Πρώτον, η ύπαρξη κρατικών νόμων που επιτρέπουν σε δημόσιους υπαλλήλους να δημιουργούν εισόδημα (αμοιβές, μισθώσεις) ή να αφαιρούν εμπόδια από το δρόμο της πρόσβασης στις δημόσιες υπηρεσίες για τους πολίτες. Δεύτερον, το κίνητρο για τον δημόσιο υπάλληλο να παραβιάζει τους νόμους, δηλαδή το κόστος ευκαιρίας διάπραξης αυτής της παράνομης πράξης, θα πρέπει να είναι χαμηλό. Λαμβάνοντας δωροδοκίες, ο δημόσιος υπάλληλος αναλαμβάνει το ρίσκο τιμωρίας ή να χάσει τη δουλειά του, αλλά το κόστος αυτό πρέπει να είναι μικρότερο από το πιθανό όφελος που αποκομίζει από αυτή την διεφθαρμένη συμπεριφορά. Παραδείγματα αυτού του είδους των διεφθαρμένων δραστηριοτήτων είναι η περιττή γραφειοκρατία, το μπλοκάρισμα υποθέσεων, η παροχή βοήθειας σε επιχειρηματίες για τη δημιουργία μονοπωλίων, η απελευθέρωση εισαγόμενων προϊόντων χωρίς δασμούς ή η χρέωση με υψηλότερους δασμούς, η παροχή επιδοτήσεων σε όσους δεν αξίζουν, ή η στέρηση εκείνων που πραγματικά αξίζουν επιδοτήσεις κ.λπ., δωροδοκίες που λαμβάνονται από χαμηλόβαθμους υπαλλήλους για τη διαβίβαση μιας αίτησης ή ενός φακέλου, επιτρέποντας σε άτομα να επισκεφτούν τον προϊστάμενο, την

παροχή πληροφοριών, την παρερμηνεία των κανονισμών και την παρενόχληση που γίνεται από όργανα της τάξης και που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία διαφθοράς (Khan, 2006). Επιπλέον, ορισμένοι μελετητές, όπως ο Leff (1964) και ο Huntington (1968), υποστηρίζουν ότι η δωροδοκία, βοηθάει τους επιχειρηματίες να επιταχύνουν τις δραστηριότητές τους και να προσφέρουν θετικό πρόσημο στην οικονομία και αγορά. Η θεώρηση αυτή επηρεάζεται από τον βραχυπρόθεσμο χαρακτήρα, διότι όσο περνάει ο καιρός, η γραφειοκρατία, οι περιορισμοί και τα εμπόδια αυξάνονται συνεχώς, δημιουργώντας το απόλυτο χάος στη διαδικασία που εμποδίζει όλες τις οικονομικές δραστηριότητες στο σύνολό τους (Myrdal, 1968: 937-51; Rose-Ackerman, 1978). Επιπλέον, τα χρήματα που δαπανώνται για την καταβολή δωροδοκιών θα μπορούσαν κάλλιστα να επενδυθούν παραγωγικά, η προστιθέμενη αξία από την οποία θα ήταν προφανώς μεγαλύτερη από τα κέρδη από την επιτάχυνση των θεμάτων των επιχειρήσεων με δωροδοκίες. Η συναίνεση, από την άποψη αυτή, είναι ενάντια στην άποψη ότι η διαφθορά πρέπει να υπάρχει για να "λαδώσει τον τροχό" και προκειμένου να καταργηθεί η διαφθορά, οι υπερβολικοί περιορισμοί, η χρονοβόρα διαδικασία, ο υπερβολικός έλεγχος και οι άδειες από τόσες πολλές υπηρεσίες, καθώς και η ικανότητα των δημόσιων λειτουργών να θέτουν εμπόδια, προτείνεται να μειωθεί σημαντικά (Khan, 2006). Πέραν της οικονομικής επιβάρυνσης, υπάρχει και κοινωνική επίπτωση αυτού του είδους της διαφθοράς. Κάθε μια από τις διεφθαρμένες δραστηριότητες αυτής της κατηγορίας δημιουργεί απώλειες για την κοινωνία καθώς προκαλεί απώλειες στην οικονομική αποτελεσματικότητα αυξάνοντας το κόστος συναλλαγών. Αυτού του είδους οι απώλειες προκαλούν περαιτέρω απώλειες με τη μείωση των επενδύσεων. Το οικονομικό κόστος και σε αυτές τις απώλειες δημιουργεί μια συνολική απώλεια ευημερίας στην οικονομία (Khan, 2006).

- "Στατιστική" διαφθορά (*'Statist' Corruption*). Όταν υπάρχουν εκτεταμένες αποτυχίες της αγοράς, οι κρατικές παρεμβάσεις μπορεί να είναι ευεργετικές. Στην επικέντρωση αυτών των παρεμβάσεων, λαμβάνουν χώρα πολλοί περιορισμοί, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε δευτερογενείς βελτιώσεις. Αυτά τα εισοδήματα (που προκύπτουν από μια τέτοια διαφθορά) είναι μερικές φορές απαραίτητα για τις λειτουργίες της αγοράς και συνεπώς ωφέλιμα για

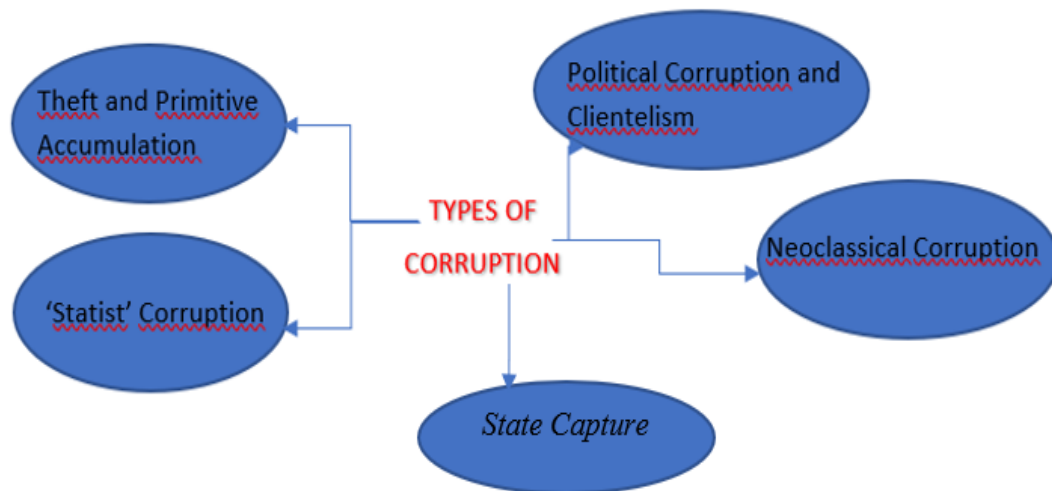
την οικονομική ανάπτυξη (Khan, 2006). Ο Stiglitz (1996) διαπίστωσε ότι αυτού του είδους τα εισοδήματα/αμοιβές ("φακελάκια") είναι ευεργετικά στο πλαίσιο της ασύμμετρης πληροφόρησης. Οι χώρες που αναπτύχθηκαν τελευταία πιστεύεται ότι το οφείλουν σε μισθώματα και παρεμβάσεις που είχαν ως στόχο την απόκτηση νέων τεχνολογιών. Και όχι μόνο αυτό, αλλά πιστεύεται ότι αυτή η εξέλιξη συνέβαλε στην αποκατάσταση της πολιτικής σταθερότητας, η οποία αποτελεί και πάλι ουσιαστικό παράγοντα για την οικονομική ανάπτυξη (Khan, 2002a, 2002b; Rodrik, 1995, 2003; Amsden, 1992; Wade, 1991; Khan and Jomo, 2000). Σε αντίθεση με την περίπτωση της νεοκλασικής προσέγγισης της διαφθοράς, και τις παρεμβάσεις που δημιουργούνται από το κράτος στο πλαίσιο αυτής, μπορεί να υπάρχει καθαρή θετική επίδραση, η οποία υποτίθεται ότι σημαίνει ότι η κοινωνία θα ήταν σε χειρότερη θέση χωρίς αυτή την παρέμβαση και τη διαφθορά που δημιουργείται από αυτή την παρέμβαση (του κράτους). Φυσικά, για να έχει θετική επίδραση, σε αυτή την περίπτωση, το κράτος πρέπει να είναι αρκετά ικανό, ώστε οι παρεμβάσεις να είναι επωφελείς, και να διασφαλίζει ότι η επιδίωξη τέτοιων αμοιβών ("φακελάκια") που ακολουθούν τις παρεμβάσεις θα γίνεται κάτω από ένα νομικό πλαίσιο. Η άσκηση πίεσης, οι πολιτικές συνεισφορές κλπ., εμπίπτουν στο είδος των δραστηριοτήτων επιδίωξης χρηματοδοτήσεων που υπάγονται στο νομικό πλαίσιο (Khan, 2006).

- *Πολιτική διαφθορά και πελατειακές σχέσεις (Political Corruption and Clientelism)*. Οι κυβερνήσεις στις αναπτυσσόμενες χώρες δεν διαθέτουν αρκετούς πόρους ή φορολογικά έσοδα για να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις για αναδιανομή του πλούτου από τα πολιτικά κόμματα ή τις ομάδες συμφερόντων. Για να πιέσουν τα αιτήματά τους, τα κόμματα αυτά και οι ομάδες δημιουργούν χάος εμποδίζοντας την αναπτυξιακή διαδικασία και καθιστώντας δύσκολη την ύπαρξη του κυβερνώντος κόμματος στη εξουσία. Για να συνεχίσει να βρίσκεται στην εξουσία και να συνεχίσει την αναπτυξιακή διαδικασία, η κυβέρνηση προσπαθεί να αποκαταστήσει την πολιτική σταθερότητα δημιουργώντας περιθώρια για τους αντιπάλους να αποσπάσουν κέρδη μέσω άτυπων πελατειακών σχέσεων (πελατειακά δίκτυα). Αυτού του είδους η παράνομη μεταφορά πόρων, ή η απόσπαση αμοιβών

("φακελάκια") έχει συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη αυτών των αναπτυσσόμενων χωρών (Khan, 2006).

- *Κλοπή και πρωταρχική συσσώρευση (Theft and Primitive Accumulation)*. Η ληστρική διαφθορά, δηλαδή τα προσωπικά κέρδη με τη χρήση της εξουσίας σε βάρος των ασθενέστερων ανθρώπων με τη μορφή αρπαγής φυσικών πόρων που ανήκουν στο κράτος ή στους αδύναμους φτωχούς της κοινωνίας, είναι διαδεδομένη σχεδόν σε όλες τις όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες (π.χ. Σουδάν). Οι δημόσιοι υπάλληλοι μπορεί να αρπάζουν πόρους για τον εαυτό τους ή να βοηθούν άλλους να το κάνουν. Κλοπή που γίνεται από δημόσιους λειτουργούς ή βοηθώντας πολίτες να το κάνουν αυτό και έχοντας μερίδιο από την κλεμμένη περιουσία επίσης, ισοδυναμεί με διαφθορά επειδή χρησιμοποιούν το δημόσιο αξίωμα για ιδιωτικά οφέλη. Είναι οι πολιτικά ισχυροί άνθρωποι που κατέλαβαν την ιδιοκτησία της γης, άλλους φυσικούς πόρους και βιομηχανίες, που ιδιωτικοποιούνται κατά τη διάρκεια μεταβατικών περιόδων. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι άνθρωποι αυτοί δεν διαθέτουν τις φυσικές ιδιότητες των επιχειρηματιών ή βιομηχάνων, δηλαδή δεν έχουν την τεχνογνωσία για να χρησιμοποιήσουν αποτελεσματικά αυτούς τους πόρους. Λόγω αναποτελεσματικής χρήσης, οι ιδιοκτήτες αυτών των περιουσιακών στοιχείων δεν μπορούν να συνεισφέρουν αρκετά στα έσοδα της κυβέρνησης, ή ακόμη και αν κάποιοι από αυτούς αποκτούν φορολογητέα εισοδήματα, δεν πληρώνουν φόρους. Ως εκ τούτου, η κυβέρνηση δεν μπορεί να χρηματοδοτήσει και να παράσχει προστασία στα περιουσιακά τους στοιχεία. Σε αυτή την κατάσταση, οι ιδιοκτήτες των περιουσιακών στοιχείων κρατούν ενόπλους από ομάδες μαφίας και μερικές φορές αγοράζουν προστασία από την αστυνομία, η οποία συνδέεται στενά με τη μαφία και μοιράζεται παράνομα εισοδήματα. Αυτού του είδους η ιδιωτική ρύθμιση προστασίας δεν περιορίζει τους ιδιοκτήτες περιουσιακών στοιχείων στην προστασία των περιουσιακών τους στοιχείων. Χρησιμοποιούν επίσης αυτές τις ρυθμίσεις για να αρπάζουν πόρους από άλλους ιδιοκτήτες που δεν διαθέτουν την οικονομική άνεση για ιδιωτική προστασία - φυσικά, οι δημόσιοι υπάλληλοι, κυρίως οι αστυνομικοί, τους βοηθούν να το κάνουν αυτό με χρηματικό αντάλλαγμα (Khan, 2006; Chakravorty, 2021).

- «*αιχμαλωσία του Κράτους (State Capture)*». Ορίζεται ως η προσπάθεια εταιρειών, να δημιουργούν νομοθεσία, πολιτικές και κανονιστικό πλαίσιο ενός κράτους για συμφέρον τους, προσφέροντας μη νόμιμες αμοιβές σε δημόσιους λειτουργούς. Μια τέτοια μορφή διαφθοράς εμφανίζονται σε διεφθαρμένα κράτη, με απουσία ισχυρών θεσμικών οντοτήτων και ισχυρή παρουσία lobbies, που παίζουν το ρόλο του διαμεσολαβητή μεταξύ συμφερόντων και κρατικών λειτουργών. Επιπλέον, έχει γίνει μεγάλη διείσδυση στους δικαστικούς μηχανισμούς αλλά και σε φορείς ελέγχου της αγοράς. Από την άλλη πλευρά, το lobbying, αφορά ομάδες συμφερόντων, που δαπανούν σημαντικά ποσά, τα οποία δεν καρπώνονται πρόσωπα ή δημόσιοι αξιωματούχοι, αλλά καταναλώνονται σε δραστηριότητες που είναι χρήσιμες για τη διευκόλυνση της αποστολής τους (π.χ. καμπάνιες, προβολή στα ΜΜΕ κλπ.). Επίσης, σε κάποια κράτη (π.χ. ΗΠΑ) το lobbying είναι νόμιμο (Lobbying Disclosure Act of 1995)(Hellman et al., 2003; Μπέλλος, 2020).

Σχήμα 1. 5 Τύποι Διαφθοράς (Chakravorty, 2021, σ. 118)

1.3 Αιτίες

Σύμφωνα με τον Tanzi (1998), τα *αίτια της διαφθοράς* μπορεί να διακριθούν σε (Σχ.1.6): (α) παράγοντες που επηρεάζουν τη ζήτηση (από το κοινό) για πράξεις διαφθοράς (π.χ. πολυνομία, φορολογικό πλαίσιο), και (β) σε παράγοντες που επηρεάζουν την προσφορά (από κρατικούς λειτουργούς) πράξεων διαφθοράς (π.χ.

γραφειοκρατική παράδοση, το σύστημα ποινών, οι ανεπαρκείς θεσμικοί έλεγχοι, ελλιπής διαφάνεια).

Βιβλιογραφικά, η ερμηνεία που αποδίδεται για την υψηλή διαφθορά στις χώρες της Νότιας Ασίας, όπου η δημοκρατία είναι απύσασ ή νέα, είναι ευρύτερη από ότι στις δυτικές χώρες. Ο Myrdal (1968) παρατηρεί ότι, το κίνητρο του κέρδους και η αγορά δεν έχουν αναπτυχθεί στην οικονομική σφαίρα και τοπική κουλτούρα. Εξηγεί ότι οι συμπεριφορικές αντιδράσεις, οι οποίες δεν λαμβάνονται ποτέ υπόψη για την επίτευξη κέρδους στη Δύση, έχουν δημιουργήσει μια αγορά και έτσι οδηγούν στην επίτευξη κέρδους. Αυτή η μη αγοραία συμπεριφορά στην οικονομική σφαίρα και η τάση κερδοσκοπίας, ενώ ενεργεί με βάση τις δημόσιες ευθύνες, είναι διαδεδομένη σε χώρες όπως η Νότια Ασία, επειδή οι χώρες αυτές εισήλθαν στις καπιταλιστικές κοινωνίες πολύ αργότερα από τις Δυτικές χώρες.

Η άνοδος της διαφθοράς μπορεί να εξηγηθεί ως μια σύνδεση που καλύπτει το κενό στην ατελή αγορά όπου το κόστος, τα έσοδα, τα κέρδη και οι ζημιές στρεβλώνονται λόγω ανορθολογικών υπολογισμών των παραγόντων της αγοράς. Αυτή η ατέλεια έχει προκαλέσει τη δημιουργία άτυπων τομέων στην οικονομία και άτυπων συναλλαγών, όπου οι αξιωματούχοι υποτίθεται ότι προωθούν τους μηχανισμούς της αγοράς αλλά, στην πραγματικότητα, επιβραδύνουν τις δυνάμεις της αγοράς ή στρεβλώνουν τις αγορές αναγκάζοντας τους παράγοντες της αγοράς να πληρώνουν επιπλέον για να επισπεύσουν ή να πραγματοποιήσουν οικονομικές δραστηριότητες (Myrdal, 1968; Chakravorty, 2021).

Ο πλουραλισμός των κοινωνιών έχει διαπιστωθεί ως αιτία διαφθοράς, διότι έχει εμποδίσει τη διαμόρφωση μιας πίστης του συνόλου της κοινωνίας προς τους δημόσιους λειτουργούς και τους πολιτικούς. Αντίθετα, οι άνθρωποι αυτοί στην εξουσία έχουν δείξει ευνοϊκή μεταχείριση σε ορισμένες ομάδες με τις οποίες έχουν ιδιαίτερες σχέσεις με βάση τη θρησκεία, εθνικότητα, γλώσσα, οικογένεια, κάστα κ.λπ. Αυστηροί κανόνες και τιμωρητικά μέτρα απαραίτητα για την οικοδόμηση μιας ευρύτερης αφοσίωσης απουσίαζαν (Chakravorty, 2021).

Ο Myrdal (2005, όπως αναφέρεται στον Chakravorty, 2021) έδωσε έμφαση στην εξέλιξη μιας κοινωνίας για την εξήγηση της διαφθοράς. Η διαφθορά προέκυψε μέσα από τις αλλαγές που έλαβαν χώρα στις χώρες που κέρδισαν την ανεξαρτησία και μετατράπηκαν από τις αποικιοκρατικές σε ανεξάρτητα κράτη. Ο επαναπατρισμός αποτελεσματικών και επαγγελματιών γραφειοκρατών, η ανάληψη θέσεων από τους αναποτελεσματικούς τοπικούς αξιωματούχους και η εισαγωγή ελέγχων κατά

διακριτική ευχέρεια, ήταν σημαντικές μεταξύ αυτών των αλλαγών. Οι εξουσίες διακριτικής ευχέρειας δημιουργούν μια ισχυρή ομάδα συμφερόντων σε αυτά τα κράτη, με δυσμενείς επιπτώσεις για κοινωνία και οικονομία.

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, η εκπαίδευση, ο πολιτικός ανταγωνισμός, το μερίδιο των εισαγωγών στο ΑΕΠ, το μερίδιο των ενεργειακών αγαθών και μετάλλων στις συνολικές εξαγωγές, θεωρείται ότι επηρεάζουν το επίπεδο της διαφθοράς. Μια αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, μειώνει τη διαφθορά. Η εκπαίδευση και ευρύτερα το μορφωτικό επίπεδο, ασκεί αρνητική επίδραση στη διαφθορά, ενώ η επίδραση του πολιτικού ανταγωνισμού στη διαφθορά είναι επίσης σημαντική, αλλά φαίνεται να έχει αρνητική επίδραση. Από την άλλη πλευρά, η αύξηση του μεριδίου των εισαγωγών μειώνει τη διαφθορά, γεγονός που μπορεί να ερμηνευθεί με τον τρόπο ότι η αύξηση του μεριδίου των εισαγωγών στο ΑΕΠ σημαίνει μεγαλύτερο ανταγωνισμό που πρέπει να αντιμετωπίσουν οι τοπικές επιχειρήσεις και ο μεγαλύτερος ανταγωνισμός μειώνει το περιθώριο να απολαμβάνουν κέρδη, το οποίο, μπορεί να ελαττώνει την δυνατότητα τους να πληρώνουν δωροδοκία στους γραφειοκράτες. Εξωγενείς παράγοντες όπως οι εξαγωγές καυσίμων, ορυκτών και μετάλλων δημιουργούν κέρδη για τις εγχώριες επιχειρήσεις από το εξωτερικό, γεγονός που αυξάνει τη διαφθορά. Επιπλέον, ο τρόπος με τον οποίο επηρεάζεται το επίπεδο διαφθοράς από την εμπορική απόσταση είναι ότι όσο μεγαλύτερη είναι η απόσταση που βρίσκονται οι κορυφαίοι εξαγωγείς στον κόσμο, τόσο περισσότερο προστατεύονται οι εγχώριες επιχειρήσεις από τον ανταγωνισμό των ξένων επιχειρήσεων, δηλαδή, όσο λιγότερος ανταγωνισμός επικρατεί στην τοπική αγορά, τόσο αυξάνει το επίπεδο της διαφθοράς. Δηλαδή, μια αύξηση της εμπορικής απόστασης αυξάνει αντίστοιχα τη διαφθορά (Ades and Di Tella, 1999).

Ο εξαιρετικά χαμηλός μισθός των δημοσίων υπαλλήλων είναι προφανώς μια σημαντική αιτία για τη διαφθορά. Δεν υπήρχε τρόπος για τους χαμηλόβαθμους ή μεσαίου βαθμού δημόσιους υπαλλήλους να ζουν σε μια πόλη με την οικογένεια, να πληρώνουν για ένα νοικιασμένο σπίτι, ή σε μια κυβερνητική συνοικία με ονομαστική επιδότηση, πόσο μάλλον να αντέξουν οικονομικά την εκπαίδευση των παιδιών και την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Επίσης, όταν δεν τιμωρούνται οι ένοχοι και οι καταχραστές του δημόσιου χρήματος, τότε οι πολιτικοί και οι αξιωματούχοι, ανεξαρτήτως επιπέδου, δεν φοβούνται να συνεχίσουν τις πρακτικές διαφθοράς. Μια ευρέως διαδεδομένη και μακρά ιστορία διαφθοράς δημιουργεί έναν κυνισμό στην

κοινωνία, ο οποίος προωθεί τη διαφθορά σε όλα τα επίπεδα (Chakravorty, 2021; Heidenheimer and Johnston, 2002; Johnston, 2000).

Για παράδειγμα, στο Μπαγκλαντές, οι στρατιωτικές κυβερνήσεις και οι λεγόμενες πολιτικές κυβερνήσεις που σχηματίστηκαν από τους στρατηγούς, προσπάθησαν να δημιουργήσουν μια ομάδα υποστηρικτών από γραφειοκράτες και πολιτικούς. Με τον τρόπο αυτό, τους επέτρεψαν να καταχραστούν το δημόσιο χρήμα μέσω των δημοσίων κονδυλίων. Αυτοί οι υποστηρικτές βοήθησαν τους στρατιωτικούς να σχηματίσουν πολιτικά κόμματα και να χρησιμοποιήσουν τα χρήματα που υπεξείρασαν, να εξαγοράσουν κομματικές υποψηφιότητες και ψήφους. Αφού εξελέγησαν σε δημόσια αξιώματα, όχι μόνο εισέπρατταν τα χρήματα που είχαν ξοδέψει, αλλά συγκέντρωναν επίσης τεράστια ποσά για να εξασφαλίσουν την επανεκλογή τους, επειδή η εκλογή σε δημόσιο αξίωμα εξαρτιόταν απόλυτα από το πόσα χρήματα μπορούσε να ξοδέψει κάποιος. Τα καθεστώτα του στρατηγού Zia και του στρατηγού Ershad είναι τέλεια παραδείγματα προώθησης της διαφθοράς στο Μπαγκλαντές από το 1976 έως το 1990 (Chakravorty, 2021).

Μια αιτιώδη σύνδεση ανάμεσα στις στρατιωτικές δαπάνες και τη διαφθορά διαπίστωσαν οι Hudson και Jones (2008) στη μελέτη τους, η οποία αποτελεί επέκταση και συμπλήρωση της μελέτης των Gupta κ.α. (2000) που εξέτασε τη σύνδεση μεταξύ στρατιωτικών δαπανών και διαφθοράς. Ένα σημαντικό εύρημα των Gupta κ.α. (2000) είναι ότι η διαφθορά αυξάνει τις στρατιωτικές δαπάνες ως τμήμα του ΑΕΠ και των κρατικών εξόδων. Σε αντίθεση με τους Gupta κ.α. (2000), οι Hudson και Jones (2008), διαπιστώνουν ότι το ύψος των στρατιωτικών δαπανών ανά στρατιώτη και οι εισαγωγές όπλων προκαλούν μια αύξηση της διαφθοράς. Επιπρόσθετα, παρατηρείται ότι η διαφθορά μειώνεται με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Επίσης, η γραφειοκρατική ποιότητα, οι θρησκευτικές εντάσεις και η δημοκρατική λογοδοσία αποτελούν σημαντικούς παράγοντες που έχουν άμεση σχέση με τη διαφθορά (Hudson and Jones, 2008).

Στην πολιτική διακυβέρνησης, η απουσία ισχυρών κομμάτων της αντιπολίτευσης, καθιστά τα μέλη του κυβερνώντος κόμματος διεφθαρμένα, επειδή πιστεύουν ότι θα συνεχίσουν να επανεκλέγονται και να διατηρούν την εξουσία τους. Το κυβερνόν κόμμα διορίζει τα μέλη και τους υποστηρικτές του κόμματός του σε κάθε πτέρυγα της κρατικής μηχανής, οι οποίοι βοηθούν το κυβερνόν κόμμα να έρθει στην εξουσία, νοθεύοντας τις ψήφους και καταχρώντας τα δημόσια κονδύλια. Επίσης, ο ανταγωνισμός έχει θεωρηθεί ως ισχυρός παράγοντας που καθορίζει το

επίπεδο της διαφθοράς, καθώς ο Rose-Auckerman (1978) διαπιστώνει ότι αν υπάρχει ανταγωνισμός μεταξύ των υπαλλήλων, η λήψη δωροδοκιών θα τον μειώσει, διότι θα λάβει χώρα ένα είδος ανταγωνιστικής προσφοράς τιμών μεταξύ τους.

Στην αγορά προϊόντων, εάν ο ανταγωνισμός είναι μικρότερος, οι επιχειρήσεις απολαμβάνουν υψηλότερα κέρδη, γεγονός που ωθεί τους γραφειοκράτες (π.χ. τον φορολογικό επιθεωρητή) να έχουν έλεγχο πάνω τους και να επιδίδονται σε διεφθαρμένη συμπεριφορά. Ωστόσο, εάν το σύστημα κινήτρων του γραφειοκράτη λαμβάνεται υπόψη, ο ανταγωνισμός στην αγορά προϊόντων μπορεί μάλλον να μειώσει την ικανότητα του γραφειοκράτη να παίρνει δωροδοκίες από επιχειρήσεις, διότι οι υψηλότερες δωροδοκίες θα τις έκαναν να ξοδέψουν χρήματα σε μια προσπάθεια να τον ελέγξουν. Αυτό σημαίνει ότι ο ανταγωνισμός θα μπορούσε επίσης να μειώσει τη διαφθορά. Μπορούμε, επομένως, να δούμε ότι η επίδραση της διαφθοράς είναι διφορούμενη (Ades and DiTella, 1999).

Μια άλλη σημαντική αιτία διαφθοράς είναι η υπερβολική νομοθετική ρύθμιση. Όσο περισσότεροι κανονισμοί υπάρχουν, τόσο περισσότερο περιθώριο υπάρχει για τους γραφειοκράτες να δωροδοκούνται. Η Παγκόσμια Τράπεζα δημοσιεύει έναν δείκτη που ονομάζεται "*ευκολία των επιχειρήσεων (ease of doing business)*", κάθε χρόνο, ο οποίος υποδεικνύει τις κανονιστικές απαιτήσεις στις κυβερνήσεις. Μπορούμε να δούμε ότι η τιμή του δείκτη είναι υψηλότερη σε χώρες όπου η διαφθορά είναι μεγαλύτερη- για παράδειγμα, στο Αφγανιστάν, Μπαγκλαντές, τη Νιγηρία, το Πακιστάν και την Ινδία, η τιμή αυτή είναι 173, 168, 131, 108 και 63, αντίστοιχα. Από την άλλη πλευρά, η τιμή είναι χαμηλή σε χώρες όπου το επίπεδο διαφθοράς είναι χαμηλό- για παράδειγμα, στη Νέα Ζηλανδία, είναι 1, στη Δανία είναι 4, στη Νορβηγία είναι 9 και στη Σουηδία είναι 10. Η τιμή του δείκτη στη Μαλαισία είναι μόνο 12, και η Μαλαισία είναι η χώρα που έχει επιτύχει θεαματικές εξελίξεις στο βιομηχανικό της τομέα και στο εμπόριο τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες (Chakravorty, 2021).

Ο Svensson (2003) και οι Chen & Reinikka (1999), στις μελέτες τους, διαπιστώνουν ότι αφήνοντας διακριτική ευχέρεια στους γραφειοκράτες ισοδυναμεί με την άνθηση ενός περιβάλλοντος δωροδοκίας τους. Η *διακριτική ευχέρεια (discretionary powers)* θα πρέπει να αφήνεται μόνο στους νομοθέτες, οι οποίοι θα θεσπίζουν νόμους μετά από μακρές συζητήσεις στο κοινοβούλιο, και πριν από την ψήφιση του νόμου, η κοινοβουλευτική επιτροπή πρέπει να ακούσει όλα τα μέρη που σχετίζονται με το θέμα. Για παράδειγμα, αν ο νόμος αφορά τη βιομηχανία

ενδυμάτων, η κοινοβουλευτική επιτροπή πρέπει να ακούσει τους εργαζομένους που ανήκουν στη βιομηχανία ενδυμάτων. Ο Myrdal (1968) ανέφερε τη διακριτική ευχέρεια ως αιτία της διαφθοράς, καθώς δημιουργεί μια ισχυρή ομάδα συμφερόντων.

Όσο μεγαλύτερο είναι το μέγεθος της κυβέρνησης, τόσο μεγαλύτερο είναι το περιθώριο για διαφθορά και όσο πιο αποκεντρωμένη είναι η δομή εξουσίας της κυβέρνησης, τόσο μικρότερο το πεδίο διαφθοράς. Εάν οι κυβερνητικές δαπάνες είναι κατανεμημένες σε πολλά επίπεδα, η διαφθορά είναι λιγότερο πιθανό να λάβει χώρα. Όλες οι έρευνες που έχουν διεξαχθεί σε αυτόν τον τομέα δείχνουν ένα παρόμοιο αποτέλεσμα. Οι Kotera κ.α. (2012) προσθέτουν την δημοκρατία στην εξίσωση τους και διαπιστώνουν ότι η διαφθορά θα μειώνεται αν το μέγεθος της κυβέρνησης είναι μικρό μόνο όταν υπάρχει δημοκρατία στη χώρα. Ο Theobald (1990: 127) διαπιστώνει ότι οι διεφθαρμένοι γραφειοκράτες και πολιτικοί μεταφέρουν πόρους σε μη παραγωγικά έργα με σκοπό να υπεξαιρέσουν τα κρατικά κονδύλια, και η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται και στις έρευνες που διεξάγονται από άλλους. Οι Zafarullah & Siddiquee (2001) διεξάγουν έρευνα για το Μπαγκλαντές και διαπιστώνουν ότι λόγω της ανεντιμότητας και της αναποτελεσματικότητας των γραφειοκρατών το Μπαγκλαντές σπαταλά δισεκατομμύρια δολάρια κάθε χρόνο, μη παραγωγικά. Η *Τράπεζα Ασιατικής Ανάπτυξης (Asian Development Bank)* εκφράζει παρόμοια άποψη και λέει ότι οι περιορισμένοι πόροι του κράτους μεταφέρονται σε μη παραγωγικά έργα λόγω της διαφθοράς που επικρατεί στο Μπαγκλαντές (Chakravorty, 2021).

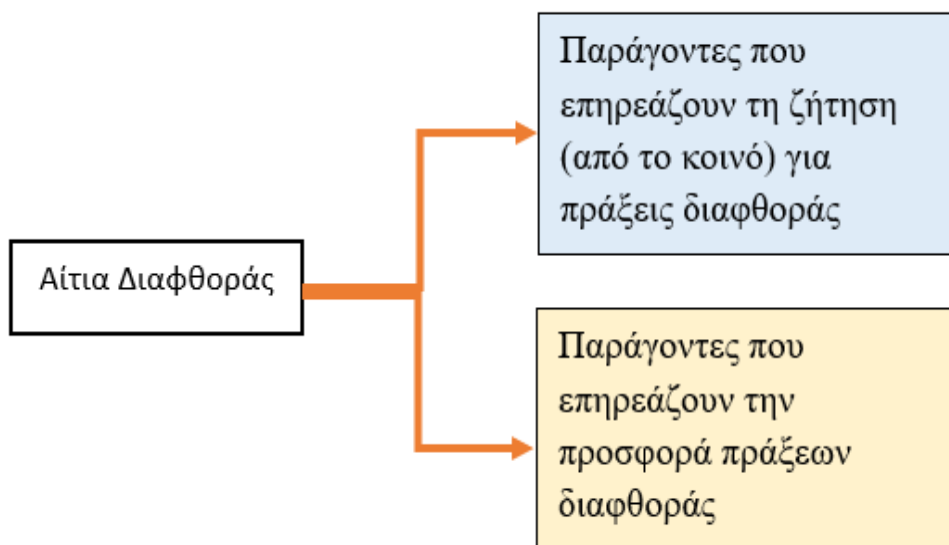
Η έρευνα σχετικά με τη διαφθορά και την ελευθερία των ΜΜΕ, καθώς και την ανεξάρτητη δικαιοσύνη καταλαμβάνει πολλούς τομείς στην Οικονομική και τις Πολιτικές Επιστήμες. Αναφέρεται στο ότι χωρίς την ελευθερία των ΜΜΕ και της ανεξάρτητης δικαιοσύνης, η διαφθορά δεν μπορεί να καταπολεμηθεί, όπως προκύπτει ως κύριο συμπέρασμα διαφόρων ερευνητικών εργασιών. Η δε συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό, στο κοινοβούλιο και σε άλλα τμήματα του κράτους, μπορεί να συμβάλει στη μείωση της διαφθοράς. Τα ευρήματα αυτά υποστηρίζονται από τους Swamy κ.ά. (2001), Azfar κ.ά. (2001), Dollar κ.ά. (2001) και πολλούς άλλους (Chakravorty, 2021).

Η συσχέτιση μεταξύ της διαφθοράς και των πολιτικών θεσμών και συστημάτων συζητείται ευρέως στα Οικονομικά και τις Πολιτικές Επιστήμες. Το ότι η δημοκρατία προάγει την ανθρώπινη ανάπτυξη θεωρείται ως καθιερωμένη αλήθεια και υποστηρίζεται από πολλές μελέτες όπως των Dreze & Sen (1989), Boix (2001), Lake & Baum (2001), Brown & Mobarak (2009). Τόσο οι μελέτες που διεξήχθησαν

από τους BenAli & Saha (2016) όσο και οι Saha & Zhang (2017) διαπιστώνουν ότι η δημοκρατία ευνοεί την ανθρώπινη ανάπτυξη, αλλά αυτό ισχύει για τις αναπτυσσόμενες χώρες ή στο αρχικό στάδιο της ανάπτυξης. Ξεκινώντας από το North (1990), σε πολλές άλλες μεταγενέστερες μελέτες, όπως Butkiewicz & Yanikkaya (2006), του Djezou (2014), του Nawaz (2015), οι δημοκρατικοί θεσμοί και η διακυβέρνηση έχουν βρεθεί ότι αποτελούν καθοριστικό παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης. Πολύ πρόσφατα, οι Acemoglu κ.ά. (2019), χρησιμοποιώντας ένα σύνολο χωρών από το 1960 έως το 2010, εξέτασαν τον αντίκτυπο της δημοκρατίας στην οικονομική ανάπτυξη. Η εκτίμησή τους δείχνει ότι η δημοκρατία έχει θετική επίδραση στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ και παράλληλα είναι σημαντική. Όπως αναφέρεται σε αυτή τη μελέτη: «...Οι επιδράσεις είναι παρόμοιες σε διάφορα επίπεδα ανάπτυξης και φαίνεται να οδηγούνται από μεγαλύτερες επενδύσεις στο κεφάλαιο, τη σχολική εκπαίδευση και την υγεία...» (Acemoglu et al., 2019:1).

Τέλος, έχουν γίνει πολλές έρευνες σχετικά με τις πολιτικές διασυνδέσεις, δηλαδή τις διασυνδέσεις των επιχειρήσεων με τα πολιτικά κόμματα και τη διαφθορά. Εάν η κατανομή των αδειών, των συμβάσεων, και των διοικητικών καθηκόντων στα κυβερνητικά γραφεία γίνεται με πολιτικό αντάλλαγμα ή με κομματικό συμφέρον, η οικονομική ανάπτυξη είναι βέβαιο ότι θα παρεμποδιστεί, διότι οι πιο αποτελεσματικές επιχειρήσεις που βρίσκονται ήδη στην αγορά ενδέχεται να στερηθούν υποστήριξης, λόγω απουσίας πολιτικής σχέσης. Ο Faccio (2006), σε άρθρο του, το έχει καταστήσει σαφές, ότι υπάρχει ένα τεράστιο κίνητρο για τις επιχειρήσεις να συνδέονται με πολιτικά κόμματα. Οι επιχειρήσεις που συνδέονται πολιτικά θα τύχουν προνομιακής μεταχείρισης από την κυβέρνηση σε διάφορες μορφές. Για παράδειγμα, μια επιχείρηση που έχει σχέσεις με την κυβέρνηση, θα αγοράσει μια κρατική επιχείρηση σε ονομαστική τιμή- θα λάβει ένα τραπεζικό δάνειο εύκολα χωρίς εγγυήσεις – και θα πληρώνει λιγότερους φόρους ή δεν θα πληρώνει καθόλου φόρους, και θα ζητήσει και ρυθμίσεις που να την βοηθήσουν σε αυτή την εξαγορά (Chakravorty, 2021). Οι Shleifer & Vishny (1994) αναφέρουν ότι οι πολιτικοί αφαιρούν μεγάλο μέρος των "έκτακτων κερδών" που καταφέρνουν να συγκεντρώσουν οι πολιτικά συνδεδεμένες επιχειρήσεις.

Σχήμα 1. 6 Αιτίες εμφάνισης Διαφθοράς (Tanzi, 1998, σ. 571)

1.4 Επιπτώσεις

Οι επιπτώσεις της διαφθοράς επηρεάζονται από τις εκάστοτε συνθήκες κάθε χώρας, καθώς και από την έκταση που ήδη έχει λάβει το φαινόμενο. Είναι περισσότερο αρνητικές όταν είναι *συστημικού χαρακτήρα*, καθώς έχει διαβρώσει το *κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον της χώρας και το σύστημα αξιών*. Τότε τα κράτη αυτά εισέρχονται σε ένα «*φαύλο κύκλο*» οικονομικής στασιμότητας, πολιτικής και κοινωνικής υπανάπτυξης (Βαβούρας, 2013; Shacklock et al., 2006).

Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση διαφαίνεται ότι το φαινόμενο της διαφθοράς έχει συνδεθεί με την παραοικονομία, λόγω και της φύσης της τελευταίας (Βαβούρας και Μανωλάς, 2004). Επιπλέον, η διαφθορά έχει σημαντικές αρνητικές συνέπειες στη δημοσιονομική πολιτική, καθώς επηρεάζει δραστικά το μέγεθος και την κατανομή των δημοσίων δαπανών (Acemoglu and Verdier, 2000). Επίσης, επηρεάζει αρνητικά τις επενδύσεις (Camposetal., 1999) και ιδιαίτερα στη σχέση διαφθοράς - ξένων άμεσων επενδύσεων (Abed and Davoodi, 2002; Wei, 2000). Επιπρόσθετα, υπάρχει κριτική για το ότι η διαφθορά μπορεί να είναι αποτελεσματική για την οικονομία, εφόσον διευκολύνει τις συναλλαγές. Ο Aidt (2009) το αποκαλεί «*πλάνη της αποτελεσματικής διαφθοράς*», καθώς αυτή η θεώρηση ενθαρρύνει την πολιτική και κοινωνική ανοχή στη διαφθορά.

Ο «*παρεοκρατικός καπιταλισμός*» αποτελεί ένα είδος οικονομικής οργάνωσης που βασίζεται σε ένα κορπορατιστικό μοντέλο, με μεγάλες επιχειρήσεις να λειτουργούν μονοπωλιακά ή ολιγοπωλιακά, αξιοποιώντας την προστασία του κράτους (της εκάστοτε κυβέρνησης), προκαλώντας σημαντικά εμπόδια στον ανταγωνισμό και ελέγχοντας τις *ρυθμιστικές αρχές (regulatory capture)* σε σημαντικό βαθμό. Αυτό οδηγεί σε φαινόμενα διαφθοράς (μικρή, μεγάλη), ενώ η όποια κρατική παρέμβαση δεν οδηγεί με αυτόματο τρόπο σε ένα υψηλής ποιότητας ρυθμιστικό περιβάλλον που διορθώνει τις αποτυχίες της αγοράς, αλλά συνήθως, σε ακόμα μεγαλύτερες «*κρατικές αποτυχίες (government failure)*» και συνάμα σε αρνητικές συνέπειες στην αγορά και κοινωνία (Hatzis, 2012; Ναλπαντίδου και Χατζής, 2010; Πελαγίδης και Μητσόπουλος, 2006; Χατζής, 2012).

Συνολικά, στη διεθνή βιβλιογραφία, η πλειοψηφία των μελετητών εκτιμούν ότι η διαφθορά έχει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις σε διάφορα μακροοικονομικά μεγέθη που προσδιορίζουν το ΑΕΠ. Οι περισσότερες εμπειρικές μελέτες διαπιστώνουν αρνητική σύνδεση ανάμεσα στη διαφθορά και μεταβλητές της οικονομίας, όπως ο ρυθμός ανάπτυξης, οι άμεσες ξένες επενδύσεις, οι ροές εξωτερικής βοήθειας, το άνοιγμα της οικονομίας, οι δημόσιες δαπάνες, οι βιομηχανικές πολιτικές κ.λπ. (Chakravorty, 2021). Ο Chakravorty (2021:123) στην βιβλιογραφική ανασκόπηση του, διακρίνει τις συνέπειες από την διαφθορά σε:

- **Αρνητικές (-) συνέπειες.**

- Ο Rose-Ackerman (1978) αντικρούει το "*επιχείρημα της αποτελεσματικότητας*" λόγω διαφθοράς, θέτοντας στα ευρήματά του ότι η διαφθορά μπορεί να φαίνεται να βοηθά την ανάπτυξη σε ορισμένους τομείς, αλλά όταν η διαφθορά επιτρέπεται να υπάρχει και να συνεχίζεται, αυτή δεν θα περιοριστεί σε αυτούς τους τομείς, αλλά θα εξαπλωθεί και ολόκληρη η οικονομία θα μείνει στάσιμη και καμία δραστηριότητα δεν θα πραγματοποιείται χωρίς δωροδοκία. Οι προσδοκίες μιας υψηλότερης δωροδοκίας θα έκαναν τους διεφθαρμένους υπαλλήλους να περιμένουν και να επιβραδύνουν την όλη διαδικασία.
- Ο Myrdal (1968:952) παρουσιάζει τις εμπειρίες της Ινδίας από την έκθεση της επιτροπής Santhanam για την διαφθορά, όπου η δωροδοκία έχει γίνει συνήθεια και για να προχωρήσουν οι φάκελοι π.χ. μίας

άδειας ή να γίνουν γρήγορα τα πράγματα, θα καθυστερήσει τεχνητά μέχρι να ληφθεί η δωροδοκία. Στην έκθεση, υποστηρίζεται έτσι ότι η διαφθορά μπορεί ακόμη και να οδηγήσει σε περισσότερες γραφειοκρατικές καθυστερήσεις. Αυτό που είναι ενδιαφέρον στην έκθεση αφορά στο ότι τα χρήματα της δωροδοκίας μπορεί να αποφύγουν την καθυστέρηση για ένα άτομο, αλλά αυξάνουν την γραφειοκρατία ως μέρος της κουλτούρας στη χώρα, επιβραδύνοντας όλη την οικονομία στο τέλος.

- Οι αναλύσεις μεταξύ κρατών του Mauro (1995) διαπιστώνουν ότι η διαφθορά ελαττώνει τις ιδιωτικές επενδύσεις, οδηγώντας σε πτώση του ΑΕΠ, ακόμη και σε χώρες όπου οι γραφειοκρατικές ρυθμίσεις είναι πολύ δυσκίνητες σε αντίθεση με τα ευρήματα των Leff (1964), Huntington (1968). Ο Mauro (1995) βρίσκει επίσης ότι οι διεφθαρμένοι γραφειοκράτες δημιουργούν εμπόδια στις επενδύσεις, την επιχειρηματικότητα και την καινοτομία, καθυστερώντας τη διανομή των δημόσιων αγαθών, επιβραδύνοντας έτσι την όλη διαδικασία, αντισταθμίζοντας τη θετική επίδραση της τεχνολογικής προόδου. Τα ευρήματα του Mauro (1995) επιβεβαιώνονται από τους Brunetti, Kisunko και Weder (1998) και Mo (2001).
- Ο Theobald (1990) περιγράφει ένα σενάριο που αποκαλύπτει την αρνητική επίδραση της διαφθοράς στις επενδύσεις, στη χρήση των πόρων κ.ο.κ., όπου σημειώνει χαρακτηριστικά *"Η διαφθορά, με την εκτροπή των δημόσιων πόρων στην ιδιωτική σφαίρα στον Τρίτο Κόσμο, έχει ως αποτέλεσμα τη σημαντική κατασπατάληση των σπάνιων φυσικών πόρων- οι επενδυτικές αποφάσεις στρεβλώνονται από διεφθαρμένα συμφέροντα, τα αναπτυξιακά έργα χωροθετούνται όχι εκεί όπου είναι περισσότερο αναγκαία αλλά σύμφωνα με τον μηχανισμό των πολιτικών που πρέπει να ξεπληρώσουν τους επιχειρηματίες που έχουν χρηματοδοτήσει με τράπεζες τις προεκλογικές τους εκστρατείες, οι προσφορές για κρατικές συμβάσεις γίνονται δεκτές όχι με οικονομικά κριτήρια αλλά με βάση το ποιος θα προσφέρει τη μεγαλύτερη δωροδοκία"* (Theobald 1990:127).

- Ενώ οι *Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ)* συνιστούν κρίσιμη παράμετρο των συνολικών επενδύσεων σε μια χώρα, η διαφθορά έχει βρεθεί ότι έχει αρνητικό αντίκτυπο στις ΑΞΕ ή στην εισροή κεφαλαίων στις εμπειρικές μελέτες που έγιναν (IMF, 2020; Lambsdorff and Cornelius, 2000; Abed and Davood, 2000; Lambsdorff, 2003).
- Οι Knack&Keefefer (1995) αναφέρουν τη σημαντική αρνητική επίδραση της διαφθοράς στην αγορά. Αυτοί αξιοποιούν την "*ασφάλεια των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας*" και την "*ασφάλεια των συμβατικών δικαιωμάτων*" ως μέτρα μέτρησης της ποιότητας των θεσμών, τα οποία, με τη σειρά τους, καθορίζουν τη διεφθαρμένη συμπεριφορά των πολιτικών. Διαπιστώνουν ότι, οι θεσμοί που προστατεύουν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας έχουν θετικό αντίκτυπο στην οικονομική ανάπτυξη και τις επενδύσεις, δηλαδή ότι η διαφθορά μειώνει την ανάπτυξη. Οι Tanzi & Davoodi (2000), από μια ανάλυση 97 χωρών, παρέχουν στοιχεία για τη μείωση της αύξησης του ΑΕΠ λόγω της διαφθοράς που μετράται με το δείκτη CPI.
- Ο Lambsdorff (2003) πειραματίζεται με τον λόγο του ΑΕΠ προς το απόθεμα κεφαλαίου ως υποκατάστατο του μέσου όρου μιας χώρας, σε ένα δείγμα 69 χωρών, ελέγχοντας το συνολικό απόθεμα κεφαλαίου και δοκιμάζοντας διάφορες άλλες μεταβλητές και διαπιστώνει ότι η διαφθορά έχει σημαντική αρνητική επίδραση στον εν λόγω δείκτη.
- Η ποιότητα των δημόσιων επενδύσεων, όπως η ανάπτυξη των υποδομών, η κατάσταση των ασφαλτοστρωμένων δρόμων και η ηλεκτροδότηση έχει παρατηρηθεί ότι επηρεάζεται αρνητικά από τη διαφθορά στους Tanzi και Davoodi (1998). Ομοίως, οι Gurta κ.ά. (2002) δείχνουν ότι οι αναποτελεσματικές κυβερνητικές υπηρεσίες συσχετίζονται άμεσα με την αύξηση της διαφθοράς.
- Οι Méon & Sekkat (2005), αφού εξέτασαν και τις δύο υποθέσεις της διαφθοράς-"*λάδωμα των τροχών*" και "*λείανση των τροχών*", αναφέρουν πόσο βλαβερό είναι για την οικονομική πρόοδο το φαινόμενο της διαφθοράς, όταν η διακυβέρνηση είναι αδύναμη. Οι δε Fisman και Svensson (2007), χρησιμοποιώντας ένα μοναδικό σύνολο δεδομένων από έρευνα σε επίπεδο επιχειρήσεων της Ουγκάντα του

1997, εξετάζουν πώς η δωροδοκία και η φορολογία επηρεάζουν την ανάπτυξη των επιχειρήσεων και διαπιστώνουν αρνητική επίδραση των πληρωμών δωροδοκίας στην ανάπτυξη των επιχειρήσεων- μια επίδραση η οποία είναι 2,5 φορές μεγαλύτερη από εκείνη της φορολογίας.

- Οι Nguyen & VanDijk (2012) διερευνούν τον αντίκτυπο της διαφθοράς στην ανάπτυξη των επιχειρήσεων χρησιμοποιώντας μέτρα διαφθοράς διαφορετικά από τον Svensson (2003) ή τους Fisman&Svensson (2007). Αντί να χρησιμοποιούν τις δωροδοκίες που καταβάλλονται από τις ίδιες τις επιχειρήσεις, οι Nguyen & VanDijk (2012) χρησιμοποιούν: "*(α) το επίπεδο σοβαρότητας της διαφθοράς στις τοπικές επιχειρήσεις, όπως το αντιλαμβάνονται οι επιχειρήσεις- και (β) τη διαφθορά ως επιλογή πληρωμής και τον αριθμό των άτυπων πληρωμών σύμφωνα με την πρακτική του κλάδου, όπως τις αντιλαμβάνονται οι επιχειρήσεις*" (Nguyen and VanDijk, 2012:2936). Χρησιμοποιώντας αυτές τις μετρήσεις της διαφθοράς, διαπιστώνουν ότι η διαφθορά έχει σαφή αρνητικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη των ιδιωτικών επιχειρήσεων, αλλά καμία σημαντική επίπτωση σε εκείνη των κρατικών επιχειρήσεων.
- Ο Mauro (1997), ο οποίος χρησιμοποίησε στοιχεία διαφθοράς που παρείχαν άλλοι μελετητές και οργανισμοί, αξιοποιώντας παράλληλα δεδομένα από αφρικανικές χώρες, διαπίστωσε αρνητική επίδραση της διαφθοράς στην ανάπτυξη. Οι δε Kumi κ.ά. (2015) εξετάζουν την επίδραση της διαφθοράς στην οικονομική ανάπτυξη χρησιμοποιώντας τα δεδομένα της υποσαχάριας Αφρικής κατά την περίοδο 1998-2011, διαπιστώνοντας παρεμφερή ευρήματα.
- Γενικά, η διαφθορά έχει δυσμενείς επιπτώσεις στις επενδύσεις και την ανάπτυξη. Η καταβολή δωροδοκιών για την απόκτηση άδειας επένδυσης μειώνει σαφώς το κίνητρο για επενδύσεις (Chakravorty, 2021).
- **Θετικές (+) συνέπειες.**
  - Ορισμένοι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι η διαφθορά έχει θετικό αντίκτυπο στην πρόοδο της οικονομίας σε ορισμένα πλαίσια. Η σχολή της

ενίσχυσης της αποτελεσματικότητας που υποστηρίζεται από τους Leff (1964), Huntington (1968), Lui (1985), Leys (1965) τονίζει εμφατικά την δυναμική της διαφθοράς αναφορικά με την βελτίωση της οικονομίας, μέσω δύο τύπων μηχανισμών: πρώτον, τα χρήματα που καταβάλλονται ως δωροδοκία λειτουργούν ως "χρήμα ταχύτητας" ή "λάδωμα" που επιτρέπει στα άτομα να αποφύγουν τις γραφειοκρατικές καθυστερήσεις, και δεύτερον, οι κυβερνητικοί υπάλληλοι που λαμβάνουν δωροδοκίες εργάζονται σκληρότερα για να αυξήσουν τα "κέρδη" τους (άνοδος παραγωγικότητας στη δημόσια διοίκηση). Ωστόσο, ο πρώτος μηχανισμός θα έκανε τις διεφθαρμένες δραστηριότητες των κυβερνητικών αξιωματούχων να γίνουν επωφελείς για την ανάπτυξη μόνο όταν οι γραφειοκρατικές ρυθμίσεις είναι πολύ δυσκίνητες και η διαφθορά υπάρχει στη χώρα σε εκτεταμένο πεδίο (Rose-Ackerman, 1978).

- Οι Khan (2006), Morgan (1964) και Mankiw (2000) βρίσκουν επίσης ότι η διαφθορά είναι απαραίτητη ή ευεργετική. Ακολουθώντας την υπόθεση του "χρήματος της ταχύτητας" ή του "λαδωμένου τροχού", η διαφθορά μπορεί να είναι ευεργετική, καθώς σε έναν κόσμο διαπλοκής (πολιτικής, επιχειρήσεων), οι στρεβλώσεις που προκαλούνται από την κακή λειτουργία των θεσμών, ή η αναποτελεσματική γραφειοκρατία που θέτει εμπόδια στις επενδύσεις ή στις επιχειρήσεις, μπορούν να παρακαμφθούν με δωροδοκίες. Με άλλα λόγια, οι δωροδοκίες μπορούν να λειτουργήσουν ως μέσο επίλυσης προβλημάτων που θα αυξήσει την αποτελεσματικότητα και τελικά θα προωθήσει τις επενδύσεις και την ανάπτυξη, καθώς παρέχουν πρόσθετα κίνητρα στους γραφειοκράτες να κάνουν τη δουλειά τους (MéonandSekkat, 2005).
- Σύμφωνα με τη θεωρία του "χρήματος της ταχύτητας (*speedmoney*)", η διαφθορά μειώνει τις καθυστερήσεις στη μετακίνηση υποθέσεων για να προηγηθούν στις αργόσυρτες ουρές στις δημόσιες υπηρεσίες (Bardhan, 1997). Σύμφωνα με τα μοντέλα ουρών αναμονής, ο διεφθαρμένος γραφειοκράτης κάνει διακρίσεις μεταξύ πελατών με διαφορετικές χρονικές προτιμήσεις. "Στο υπόδειγμα ισορροπίας ουρών αναμονής με ορισμένες ειδικές παραδοχές, ο Lui (1985) εξάγει συναρτήσεις δωροδοκίας όπου το μέγεθος της δωροδοκίας (που αποφασίζεται από τον

δωροδοκούντα, όχι από τον εξυπηρετητή της ουράς) συνδέεται με την ευκαιρία κόστους του χρόνου για τον κάθε πελάτη και δείχνει ότι οι στρατηγικές δωροδοκίας θα σχηματίσουν μια ισορροπία Nash που θα ελαχιστοποιεί το κόστος αναμονής που σχετίζεται με την ουρά, μειώνοντας έτσι την αναποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης" (Bardhan, 1997:1).

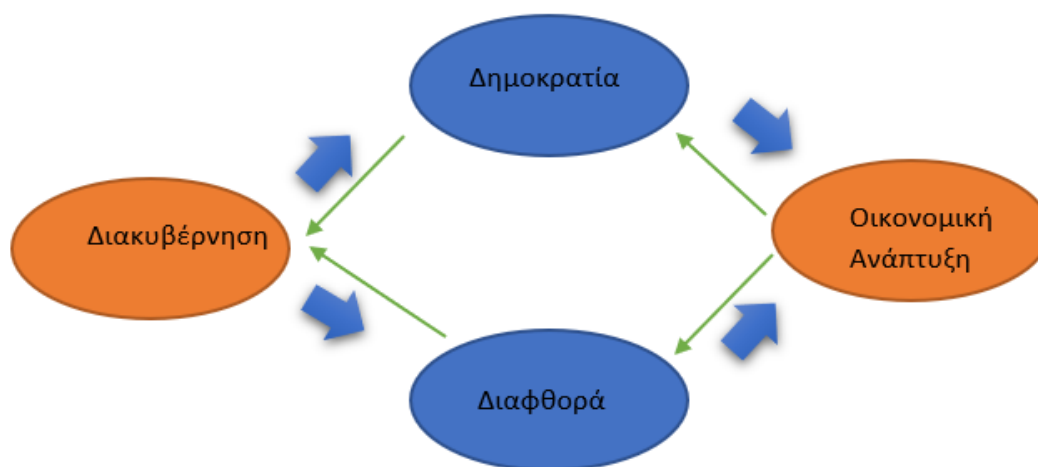
- Σε περιπτώσεις όπου οι κανονισμοί είναι υπερβολικοί, οι κυβερνητικοί υπάλληλοι, αν δωροδοκηθούν, δεν θα επιβάλουν όλους τους προβλεπόμενους κανόνες και έτσι θα επιταχύνουν τις οικονομικές δραστηριότητες των επιχειρήσεων ή των επιχειρηματιών. Εδώ η δωροδοκία δρα ως ένα είδος απορρύθμισης και έτσι μπορεί να τροποποιήσει τη γραφειοκρατία και τους κανονισμούς (Huntington, 1968;Leff, 1964;Leys, 1964; Bayley, 1966;Méon and Sekkat, 2005). Ο Lui (1985), στο υπόδειγμά του για την ουρά αναμονής, δείχνει ότι οι πιο αποτελεσματικές επιχειρήσεις θα συμφωνούσαν να πληρώσουν περισσότερα για λιγότερη γραφειοκρατία. Έτσι, η πρακτική δωροδοκιών οικοδομεί ένα σύστημα που οδηγεί σε μια αποτελεσματική διαδικασία κατανομής αδειών και κρατικών συμβάσεων, ασκώντας θετικό αντίκτυπο.

Οι δε Βαβούρας κ.ά. (2011), συνοψίζουν τις συνέπειες της διαφθοράς στην οικονομία και αγορά στα εξής:

- επηρεάζει αρνητικά τις επενδύσεις.
- προκαλείται αρνητική συσχέτιση του ΑΕΠ & διαφθοράς.
- υπάρχει άνοδος των δημόσιων δαπανών, ενώ παράλληλα, μπορεί να επηρεάζει «αρνητικά» και την «ποιότητα» των επενδύσεων.
- ελαττώνονται οι δαπάνες για το σύστημα εκπαίδευσης και υγείας, καθώς είναι τομείς που επηρεάζονται εύκολα από τις πρακτικές της διαφθοράς.
- οι κοινωνικοί δείκτες χειροτερεύουν, ενώ τα φορολογικά έσοδα ελαττώνονται σε σημαντικό βαθμό.
- συνδέεται με αύξηση των αμυντικών δαπανών και των συνολικών δημόσιων δαπανών.
- επηρεάζει την ανάπτυξη μιας χώρας σε σχέση με την παραοικονομία και ιδιαίτερα όταν υπάρχει υψηλή διαφθορά, όπου τότε συνεπάγεται υψηλή παραοικονομία (σε ποσοστό του ΑΕΠ).

Τέλος, στη βιβλιογραφία φαίνεται μια ισχυρή διασύνδεση μεταξύ διακυβέρνησης, δημοκρατίας, διαφθοράς και οικονομικής ανάπτυξης, όπως φαίνεται στο επόμενο σχήμα:

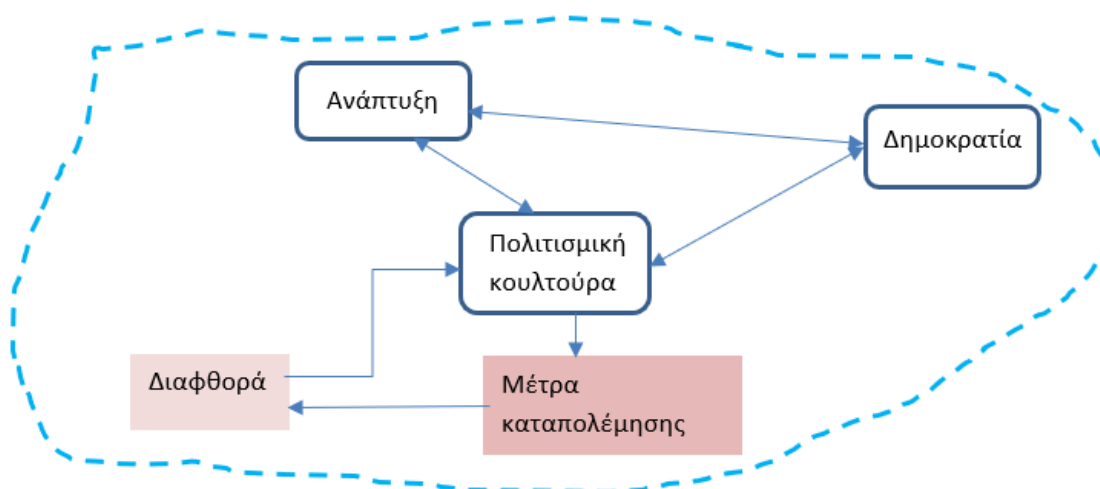

Σχήμα 1. 7 Διασύνδεση διακυβέρνησης, δημοκρατίας, διαφθοράς και οικονομικής ανάπτυξης (Βαβούρας κ.ά., 2011, σ.182)

Στο παραπάνω σχήμα, η βασική κατεύθυνση των σχέσεων αιτιότητας (μπλε βέλη), αναφέρεται στο ότι μια ικανοποιητική διακυβέρνηση έχει τη δυνατότητα να επιδράσει στο επίπεδο της δημοκρατίας και στο μέγεθος της διαφθοράς, που με τη σειρά τους επηρεάζουν το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης. Παράλληλα υπάρχει μια ανάδραση μεταξύ των μεταβλητών αυτών (πορτοκαλί βέλη), όπου η οικονομική πρόοδος επιδρά στο επίπεδο της δημοκρατίας και στο μέγεθος της διαφθοράς, όπου επηρεάζουν την ποιότητα της διακυβέρνησης. Τέλος, υπάρχουν και οι άμεσες σχέσεις μεταξύ δημοκρατίας και διαφθοράς (πράσινο βέλος), όπου το επίπεδο δημοκρατίας επηρεάζει το βαθμό διαφθοράς και ο βαθμός διαφθοράς αντίστοιχα, το επίπεδο της δημοκρατίας (Βαβούρας κ.ά., 2011).

Ειδικότερα, όσον αφορά στην *διακυβέρνηση*, σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει η *Παγκόσμια Τράπεζα* για αυτήν («η διακυβέρνηση είναι οι παραδόσεις και οι θεσμοί μέσω των οποίων ασκείται η εξουσία σε μια χώρα») (Kaufmann et al., 1999), περιλαμβάνει τρεις βασικές διαστάσεις της (πολιτική, οικονομική, θεσμική), όπου για κάθε μια από αυτές δημιουργούνται δύο μέτρα της διακυβέρνησης, με αποτέλεσμα έξι (6) προσδιοριστικές διαστάσεις της διακυβέρνησης, όπου μέσα σε αυτές βρίσκεται η καταπολέμηση/έλεγχος της διαφθοράς σχετιζόμενη με το πλαίσιο του «σεβασμού των πολιτών και της πολιτείας για τους θεσμούς που ορίζουν τις μεταξύ τους οικονομικές και κοινωνικές αλληλεπιδράσεις» (Kaufmann et al., 2010; Συρμαλή,

2014). Επιπλέον, για τη *δημοκρατία*, η διασύνδεσή της με την διαφθορά, συνδέεται με την επικράτηση της δημοκρατίας ως βασικού προτύπου πολιτεύματος και με σημαντικές έννοιες όπως λογοδοσία, διαφάνεια κ.α. (Διαμαντούρο, 2015). Όσον αφορά την *οικονομική διασύνδεση*, αυτή σχετίζεται με τη σταδιακή φιλελευθεροποίηση των αγορών σε διεθνή κλίμακα (οικονομία & ελευθερία της αγοράς) και την προώθηση της διαφάνειας για να μειωθεί το κόστος των συναλλαγών στην αγορά και όχι μόνο. Όλα αυτά μπορούν να ενσωματωθούν σε ένα αναλυτικό και επεξηγηματικό σχήμα με τρεις (3) *ενοιολογικές παραμέτρους*: (α) την ανάπτυξη, (β) τη δημοκρατία & (γ) τους πολιτισμικούς παράγοντες που έχουν σύνδεση με τη διαφθορά και την καταπολέμησή της (Σχ.1.8)(Διαμαντούρος, 2015).

Σχήμα 1. 8 Ερμηνευτικό σχήμα κατά Διαμαντούρο (2015), σ.39-41

Συνοψίζοντας, η διαφθορά έχει δυσμενείς επιπτώσεις στις επενδύσεις και την ανάπτυξη. Ωστόσο, υπάρχει ένα μέρος της βιβλιογραφίας που ασχολείται με τη διαφθορά, όπου υποστηρίζει ότι, στο πλαίσιο των διάχυτων και δυσκίνητων κανονιστικών πλαισίων σε κράτη που αναπτύσσονται, η διαφθορά μπορεί να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα και να βοηθήσει την ανάπτυξη τους (Bardhan, 2002).

1.5 Διαφθορά στην Οικονομία & Διακυβέρνηση

Η σύνδεση διαφθοράς και οικονομικής ανάπτυξης αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης. Η πλειοψηφία των μελετών εισάγουν μια νέα διάσταση που αφορά την μεταβλητότητα που επικρατεί μεταξύ διαφθοράς και οικονομικής προόδου. Ειδικότερα, η σχέση κράτους και διαφθοράς έχει απασχολήσει πολλούς ερευνητές λόγω της παραδοχής ότι δημιουργεί μεγάλο αρνητικό αντίκτυπο στην οικονομία και

αγορά. Η επικέντρωσή τους αναφέρεται στο κόστος αποδοτικότητας σε συνάρτηση με τις εναλλακτικές αξιοποιήσεις των φυσικών πόρων και ιδιαίτερα, των σπάνιων φυσικών πόρων (π.χ. σπάνιες γαίες¹, όπου η Κίνα έχει εισβάλει «οικονομικά» σε πλειάδα αφρικανικών κρατών για να μπορεί να αποτελεί αποκλειστικό χρήστη αυτών, χωρίς να αποφέρει το πραγματικό αντίτιμο σε όλες αυτές τις κοινωνίες, καθώς η διακυβέρνηση τους είναι τελείως διεφθαρμένη) (Bardhan, 1997).

Μια άλλη σημαντική εκτίμηση για τη σχέση αγοράς και διαφθοράς, αφορά την πεποίθηση ότι προκαλείται αλλοίωση της δόμησης της αγοράς, με συνέπεια την ελαχιστοποίηση του ανταγωνισμού μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών σε αυτή. Σε αυτή την συνέπεια σημαντικό ρόλο παίζει και η γραφειοκρατία ενός κράτους (Evrensel, 2010).

Αναφορικά με τη σχέση μεταβολής μεταξύ ανάπτυξης και διαφθοράς, έχει εξαχθεί το συμπέρασμα ότι εξαρτάται από την ποιότητα της διακυβέρνησης, συνδυαστικά με το περιβάλλον ανταγωνισμού, το αυστηρό πλαίσιο ελέγχου της διαφθοράς κλπ. Δηλαδή, ανάλογα με τα μέτρα που λαμβάνουν οι κυβερνήσεις, αντίστοιχα επηρεάζεται η οικονομική ανάπτυξη (Διαμαντούρος, 2015; Σωτηρόπουλος, 2016). Από την άλλη πλευρά, η διαφθορά μπορεί να μειώσει δραστικά τις οικονομικές προοπτικές ενός κράτους με πλειάδα τρόπων. Ο κίνδυνος αυξάνεται όταν υπάρχει εμπλοκή γραφειοκρατίας, απουσία ελέγχου για δωροδοκίες κρατικών αξιωματούχων (Ράϊκος, 2006; Διαμαντούρος, 2015; Σωτηρόπουλος, 2016).

Οι ανώτεροι κρατικοί λειτουργοί πολλές φορές μπορούν να επιβάλουν την προσθήκη νέου κανονιστικού πλαισίου, με πρόσχημα την εύρυθμη λειτουργία των δημόσιων οργανισμών αλλά με στόχο, την επίτευξη δωροδοκίας. Ως συνέπεια είναι η ύπαρξη μιας τεράστιας πολυπλοκότητας των διαδικασιών (π.χ. ίδρυση μιας επιχείρησης κτλ.), που τελικά οδηγεί σε ύφεση και πτώση των επενδύσεων, ενώ παράλληλα αποδυναμώνουν το δημόσιο τομέα με τη μη αποδοτική αξιοποίηση των πόρων και τη χρήση ανώφελων πρακτικών και διαδικασιών (Mauro, 1997).

Η σχέση μεταξύ διαφθοράς και διανομής εισοδήματος, δείχνει μια μετατόπιση της κατανομής εισοδήματος σε μια τάξη ανώτερων αξιωματούχων που αποβαίνει εις βάρος της κοινωνίας και της οικονομίας. Οι διεφθαρμένοι δημόσιοι λειτουργοί ωφελούνται από τη συμμετοχή τους, εισπράττοντας συνήθως αντίτιμο που είναι ανάλογο με την ωφέλεια του διαφθορέα. Έτσι, διαβρώνονται οι δημόσιες υπηρεσίες,

---

¹ Αποτελούν βασικές πηγές σε πλειάδα προϊόντων υψηλής τεχνολογίας, π.χ. έξυπνα τηλέφωνα.

δημιουργώντας ομάδα δημοσίων υπαλλήλων κατ' επάγγελμα διεφθαρμένους, αφού συμπληρώνουν τα πενιχρά εισοδήματά τους, αναλαμβάνοντας το ρίσκο της επιβολής ποινών σε περίπτωση αποκάλυψης. Οι δε μίζες δεν μπορούν να καταγραφούν και να υποβληθούν σε φορολόγηση, οδηγώντας εκ νέου σε νέα αρνητική συνέπεια για δημόσια οικονομικά, πέραν της τυπικής επίπτωσης από την ίδια την δωροδοκία. Από την άλλη, οι έντιμοι δημόσιοι υπάλληλοι όπως και οι εργαζόμενοι στον ιδιωτικό κλάδο της οικονομίας, βλέπουν τα εισοδήματά τους να βρίσκονται σε πτώση (Βαβούρας και Μανωλάς, 2004).

Επίσης, υπάρχει άνοδος της φορολογίας για όλο το κοινωνικό σύνολο, λόγω των υπερβάσεων στον κρατικό προϋπολογισμό από υπερτιμολογημένα κρατικά έργα, λόγω των χρηματικών ποσών που καταβάλλονται σαν δωροδοκία (μίζες) για την ανάληψη τους, αλλά και ως επιπλέον κέρδος που κυρίως λαμβάνεται από την παντελή έλλειψη αυστηρών ελεγκτικών μηχανισμών (Tanzi, 1998; Sjaifudian, 1997).

Από όλα τα παραπάνω φαίνεται ξεκάθαρα ότι, ο λαός και το πολίτευμα πλήττονται καίρια από τη διαφθορά, καθώς επικρατεί ανισότητα απέναντι στους νόμους, ενώ ο ισχυρός με τις περισσότερες διασυνδέσεις και τη μεγαλύτερη πρόσβαση σε διεφθαρμένους υπαλλήλους, είναι ο κερδισμένος. Οι αγορές στρεβλώνονται και δεν υπάρχει κυβέρνηση που να μπορεί να εξουδετερώσει αυτές τις στρεβλώσεις. Επίσης, μια επακόλουθη επίπτωση, είναι η ανάληψη θέσεων στον κρατικό μηχανισμό, ατόμων που δωροδοκούνται προκαλώντας αρνητικές συνέπειες στην οικονομική πρόοδο μιας χώρας εφόσον επηρεάζει έμμεσα το ΑΕΠ (Wei, 1997; Tanzi and Davoodi, 1997).

Ένα σημαντικό ζήτημα της Διαφθοράς σε συνάρτηση με την οικονομία, είναι οι περίοδοι που εμφανίζονται σημαντικές οικονομικές κρίσεις. Για παράδειγμα, η κρίση του 2008-9 και ιδιαίτερα στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, η οικονομική ανάπτυξη, η απασχόληση, οι κοινωνικές ισορροπίες, ο πολιτικός κόσμος δέχθηκαν πολλές ανατροπές. Τότε, στα ΜΜΕ παρουσιάστηκαν πολλά φαινόμενα διαφθοράς, δηλητηριάζοντας την «πολιτική ατμόσφαιρα» και δημιουργώντας ένα κλίμα διαρκούς διαφθοράς για όλους τους κρατικούς αξιωματούχους και κόμματα. Έτσι, η κρίση εκείνη ήταν εκτός από μία δημοσιονομική και χρηματοοικονομική κρίση, και κρίση αποτελεσματικής διακυβέρνησης. Τα όποια φαινόμενα διαφθοράς συνέβαλαν στη συσσώρευση μεγάλων δημοσιονομικών ελλειμμάτων αλλά και στην αύξηση του δημόσιου χρέους αριθμητικά και ως ποσοστό του ΑΕΠ (Ρουμελιώτης και Κολλάρος, 2022; Παπαϊωάννου, 2022; Βγόντζας, 2019).

Το φαινόμενο της διαφθοράς ιδιαίτερα στον τραπεζικό τομέα, σε συνδυασμό με τις λανθασμένες τακτικές του τραπεζικού συστήματος, είχε ως αντίκτυπο την επικράτηση ενός αρνητικού κλίματος έναντι των τραπεζών, αλλά και τη μετάθεση των οικονομικών βαρών στους πολίτες, προκαλώντας μεγάλες εισοδηματικές και κοινωνικές ανισότητες. Επίσης, συνέπεια των ανισοτήτων αυτών είναι η εμφάνιση φοροδιαφυγής, φοροαποφυγής και εισφοροδιαφυγής που συναποτελούν κατηγορίες μιας πολύπλοκης πολιτικής και γραφειοκρατικής διαφθοράς. (Ρουμελιώτης και Κολλάρος, 2022; Βγόντζας, 2019).

Κοινωνίες με χαμηλά επίπεδα διαφθοράς, και ισχυρές πολιτικές και κοινωνικές δομές, δημιουργούν περιβάλλον σταθερότητας. Αντίθετα, διεφθαρμένες κοινωνίες, ιδιαίτερα σε περίοδο κρίσης, προκαλούν εξαιρετικά αποσταθεροποιητικές συνθήκες που κατευθύνουν στην αποσταθεροποίηση του συνολικού συστήματος και δημιουργούν εκείνες τις συνθήκες για εξαιρετικά επικίνδυνα φαινόμενα. Επιπλέον, η απουσία μιας συνεκτικής κοινωνίας πολιτών, επεκτείνει και εξελίσσει το φαινόμενο της διαφθοράς (Παπαϊωάννου, 2022; Μακρυδημήτρης, 2006; Βγόντζας, 2019).

Επιπλέον, η διαφθορά στη δημόσια διοίκηση είναι ένα πολύ μακροχρόνιο πρόβλημα. Η ελάττωση του επιπέδου της διαφθοράς προϋποθέτει διαρκείς στο χρόνο προσπάθειες, καθώς η διαφθορά ή η θεσμική ανεπάρκεια είναι ένα εξαιρετικά σύνθετο πολιτικο-κοινωνικό φαινόμενο. Επίσης, οι επιπτώσεις μίας ελάττωσης της διαφθοράς ή μίας θεσμικής αναβάθμισης πιθανώς δεν θα έρθουν εγκαίρως για να βοηθήσουν στην αντιμετώπιση μιας οξείας κρίσης ή ύφεσης (Στεφανάδης, 2011; Μακρυδημήτρης, 2006; Βγόντζας, 2019).

Τέλος, το κόστος της διαφθοράς είναι ένας άλλος σπουδαίος παράγοντας σε συνάρτηση με την οικονομία. Σε παγκόσμιο επίπεδο, σε έρευνα του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ, International Monetary Found-IMF)² αναφέρεται ότι η καταπολέμηση της διαφθοράς είναι κρίσιμης σημασίας για την εφαρμογή μακροοικονομικής σταθερότητας. Σε Έκθεση του ΔΝΤ υπολογίζεται ότι περίπου το 2% του παγκόσμιου ΑΕΠ δαπανάται ετησίως για δωροδοκίες. Επιπρόσθετα, τονίζει ότι η διαφθορά γίνεται λόγος για απώλεια των επενδύσεων από κράτη στις οποίες το φαινόμενο είναι διαδεδομένο και προκαλεί άνοδο του κόστους του δανεισμού. Προτείνει ότι το ισχυρό νομοθετικό περιβάλλον κατά της διαφθοράς και η δυνατότητα διώξεων είναι απαραίτητα στοιχεία, αλλά χρειάζεται η μείωση του

---

² www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//...REPORT+A7... [10/8/22]

κανονιστικού πλαισίου, κάτι που μπορεί να περιορίσει τις ευκαιρίες για δωροδοκίες και να δώσει στις επιχειρήσεις περισσότερες ευκαιρίες να αναπτυχθούν χωρίς αυτές³. Όσον αφορά στην Ελλάδα, σύμφωνα με τη *Γενική Γραμματεία Καταπολέμησης της Διαφθοράς (ΓΓΔΓ)*, υπάρχει εκτίμηση για τη διαφθορά, μεγέθους 14 δισ. ευρώ ετησίως, ενώ αυξάνει το κόστος του επιχειρείν κατά 12%. Το 2014 (πραγματοποιήθηκαν 600 καταγγελίες για διαφθορά, που αφορούσαν κυρίως την τοπική αυτοδιοίκηση, το σύστημα υγείας και την ανασφάλιστη εργασία⁴. Σύμφωνα με την Απολογιστική Έκθεση του Γενικού Γραμματέα Δημόσιας Διοίκησης, η διαφθορά είναι διάχυτη στην ελληνική κοινωνία, ενώ απαιτείται κρατική προσπάθεια, που απουσιάζει. Το κόστος της δε, ξεπερνά τα 33 δισ. ευρώ σε ετήσια βάση⁵.

1.5.1 Διαφθορά και Φτώχεια

Η διαφθορά και η φτώχεια έχουν μια αμφίδρομη σχέση, καθώς η φτώχεια τείνει να προκαλεί διαφθορά και η διαφθορά τείνει να προκαλεί φτώχεια. Οι άνθρωποι που δεν έχουν αρκετά χρήματα για να αγοράσουν βασικά αγαθά (σε συνθήκες φτώχειας) είναι πιο ευάλωτοι στο να παραβιάζουν τους κανόνες για να επιβιώσουν. Ειδικότερα, περισσότεροι είναι πιθανό να δεχτούν δωροδοκίες με αντάλλαγμα την παροχή μιας ιδιαίτερης ανταπόδοσης. Ορισμένοι άνθρωποι έχουν αυστηρό ηθικό χαρακτήρα και δεν θα κάνουν κάτι τέτοιο, αλλά κάποιος σίγουρα θα το κάνουν. Έτσι, η φτώχεια μπορεί αρχικά να συμβαίνει για λόγους που δεν έχουν καμία σχέση με τη διαφθορά, και να διαφθείρεται για λόγους που έχουν σχέση με τη φτώχεια, αλλά μόλις συμβεί το ένα, το άλλο γίνεται πιο πιθανό. Δυστυχώς, η διαφθορά και η φτώχεια πάνε χέρι-χέρι, και για να τερματιστεί η φτώχεια πρέπει να τερματιστεί η διαφθορά.

Η σχέση μεταξύ φτώχειας και διαφθοράς αποτελεί αντικείμενο μελέτης από τη δεκαετία του '70. Οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν την αντίληψη ότι η διαφθορά είναι ένας από τους σημαντικότερους λόγους για τους οποίους οι αναπτυσσόμενες χώρες παραμένουν φτωχές, και ακόμη, πολλοί άνθρωποι που εργάζονται στον τομέα της ανάπτυξης φαίνονται πρόθυμοι να συγχωρήσουν κάποια διαφθορά ως

³ Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, www.imf.org [11/8/22]

⁴ Γενική Γραμματεία Καταπολέμησης της Διαφθοράς, www.g.sac.gov.gr [10/8/22]

⁵ Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης www.ekdda.gr [10/8/22]

αναπόφευκτο γεγονός της ζωής στις αναπτυσσόμενες χώρες. Έτσι, η οικονομική ανάπτυξη μπορεί να εξηγήσει τη σχέση μεταξύ διαφθοράς και φτώχειας. Σύμφωνα με Gupta κ.ά. (1998), η διαφθορά βαθαίνει τη φτώχεια και την εισοδηματική ανισότητα μέσω της χαμηλότερης οικονομικής ανάπτυξης, της κακής στόχευσης των κοινωνικών προγραμμάτων, του μεροληπτικού φορολογικού συστήματος που ευνοεί τους πλούσιους και τους καλά συνδεδεμένους, την άνιση πρόσβαση στην εκπαίδευση, τον υψηλό κίνδυνο για επενδύσεις και τις χαμηλές κοινωνικές δαπάνες. Οι φτωχοί και οι αδύναμοι αντιμετωπίζουν το πραγματικό βάρος της διαφθοράς όταν η διακυβέρνηση και οι θεσμοί είναι αδύναμοι, και τα μέλη της ελίτ και οι γνωστοί τους είναι σχεδόν κυριολεκτικά πάνω από το νόμο. Μια αύξηση της διαφθοράς κατά 0,78% μειώνει την αύξηση του εισοδήματος του φτωχότερου 20% των ανθρώπων σε μια χώρα με 7,8% ετησίως (Transparency International, 2018).

Η μάχη κατά της διαφθοράς σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, όπως η Γκάμπια, είναι οικονομική, διότι αυξάνει τη φτώχεια, επιδεινώνει τις ανισότητες και δημιουργεί οικονομίες με στρεβλές δομές. Η έκθεση του *Αφρικανικού Κέντρου Οικονομικής Ανάπτυξης* (AFCG, 2000) αναφέρει ότι υπάρχει μια σημαντική σύνδεση ανάμεσα στη διαφθορά και φτώχεια, ενώ η σοβαρή διαφθορά εμποδίζει την ανάπτυξη με τους πιο απροσδόκητους τρόπους, και είναι μια δραστηριότητα της ελίτ. Στην περίπτωση αυτή, οι ελίτ που ανήκουν σε άτυπες δομές εξουσίας, διαπράττουν μεγάλο μέρος της πιο σοβαρής διαφθοράς, επιδεινώνοντας τα ήδη σοβαρά επίπεδα φτώχειας και οικονομικής ανισότητας. Η ομάδα των πλουσίων ατόμων έχουν τόσο δυνατότητες, όσο και κίνητρα να εμπλακούν σε δωροδοκίες λόγω των προνομίων, του καθεστώτος, και της οικονομικής τους ικανότητας (You and Khagram, 2004).

Σύμφωνα με το εμπειρικό αποτέλεσμα των Negin, Abd-Rashid, & Nīkorour (2010), η φτώχεια επηρεάζει αποφασιστικά και σημαντικά τη διαφθορά. Διεξήγαγαν έρευνα με βάση ένα δείγμα 97 οικονομιών της αγοράς, κατά τη χρονική περίοδο 1997 έως 2006, και είχαν ως στόχο να ελέγξουν την αιτιώδη σχέση μεταξύ της φτώχειας και της διαφθοράς. Πολλές άλλες βιβλιογραφικές εργασίες έχουν αναδείξει την εμπειρική σχέση μεταξύ φτώχειας και διαφθοράς. Σύμφωνα με την εργασία της Gyimah-Brempong (2002), η φτώχεια στις αφρικανικές χώρες στις οποίες υπάρχει η μικρότερη ανάπτυξη για τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου είναι ένα ευρέως διαδεδομένο πρόβλημα. Στην περιοχή αυτή, η διαφθορά εμφανίζεται μαζί με το ζήτημα της φτώχειας. Οι Justsen & Bjornskov (2014) ανέφεραν επίσης ότι, όταν εξετάζεται θεωρητικά και συγκρίνεται με ομάδες με καλύτερη οικονομική

κατάσταση, η δωροδοκία για ιδιωτικό όφελος από κυβερνητικούς αξιωματούχους είναι πιο πιθανή σε πιο φτωχές κοινωνίες.

Επιπλέον, η διαφθορά είναι ένα σοβαρό πρόβλημα που ξεξουμίζει κυρίως τους φτωχούς και στερεί από εκατομμύρια ανθρώπους πρόσβαση σε υπηρεσίες και την ευκαιρία να κερδίσουν ένα αξιοπρεπές εισόδημα. Ωστόσο, υπάρχουν πολλές διαφορετικές αιτίες της φτώχειας, και υπάρχουν ορισμένες αναδυόμενες χώρες που έχουν πολύ μικρής κλίμακας διαφθορά (η Αιθιοπία είναι ένα παράδειγμα). Υπάρχουν επίσης σαφείς περιπτώσεις, σε όλη την ιστορία, χωρών που βίωσαν ταχεία εκβιομηχάνιση, διότι είχαν πολύ υψηλά επίπεδα διαφθοράς στην περίοδο εκείνη, και τέτοιες χώρες είναι η Ινδονησία, η Ταϊλάνδη, η Κορέα, η Ιαπωνία (Owen, 2009).

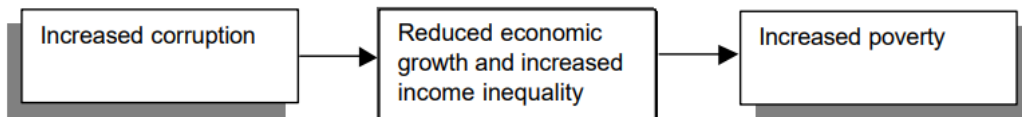
Οι Mustafa & Julide (2016) ερεύνησαν την επίδραση της φτώχειας στη διαφθορά χρησιμοποιώντας δεδομένα 154 χωρών από το 2000 έως το 2013. Σύμφωνα με τα εμπειρικά τους ευρήματα, η φτώχεια έχει στατιστικά σημαντικές και θετικές επιδράσεις στη διαφθορά. Η διαφθορά αποτελεί φορέα της φτώχειας και εμπόδιο στην επιτυχή εξάλειψη της φτώχειας. Θα μπορούσε να καταστρέψει τις προσπάθειες των αναπτυσσόμενων χωρών να μετριάσουν τη φτώχεια. Η σχέση της διαφθοράς με τη φτώχεια είναι συχνή. Στον δημόσιο τομέα, η διαφθορά ανατρέπει και αποτρέπει την οικονομική ανάπτυξη και βαθιάει τη φτώχεια. Εναλλακτικά, η φτώχεια προκαλεί τη διαφθορά καθώς υπονομεύει τους οικονομικούς, πολιτικούς και κοινωνικούς θεσμούς. Ωστόσο, τα υψηλά επίπεδα διαφθοράς επιδεινώνουν τις συνθήκες διαβίωσης των φτωχών, διαστρεβλώνοντας ολόκληρη τη διαδικασία λήψης αποφάσεων που σχετίζονται με τα προγράμματα του δημόσιου τομέα. Η διαφθορά βαθιάει τη φτώχεια εμποδίζοντας παραγωγικά προγράμματα για εκπαίδευση και υγειονομική περίθαλψη εις βάρος μεγαλύτερων έργων εντάσεως κεφαλαίου που μπορούν να προσφέρουν περισσότερες ευκαιρίες για την απόσπαση παράνομων εισοδημάτων. Εναλλακτικά, οι κοινωνικές και εισοδηματικές ανισότητες στις αναπτυσσόμενες χώρες καθιστούν μεγαλύτερες ανισότητες στην κατανομή της εξουσίας και προωθούν τη διαφθορά (Ndikumana, 2006).

1.5.2 Μοντέλα Μελέτης της Διαφθοράς

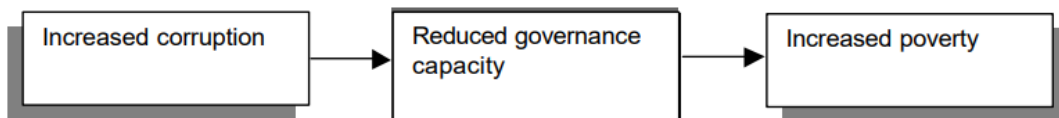
Από την βιβλιογραφία προκύπτουν δύο μοντέλα (Gupta et al., 1998; Chetwyndetal., 2003; WorldBank, 2000, 2001, 2002):

- Το "οικονομικό μοντέλο", που υποστηρίζει ότι η διαφθορά επηρεάζει τη φτώχεια επηρεάζοντας πρώτα τους παράγοντες οικονομικής προόδου, που επιδρούν τα επίπεδα φτώχειας (Σχ.1.9). Με άλλα λόγια, η αυξημένη διαφθορά μειώνει τις οικονομικές επενδύσεις, στρεβλώνει τις αγορές, εμποδίζει τον ανταγωνισμό, δημιουργεί αναποτελεσματικότητα αυξάνοντας το κόστος των επιχειρήσεων και αυξάνει τις εισοδηματικές ανισότητες. Υπονομεύοντας αυτούς τους βασικούς οικονομικούς παράγοντες, η φτώχεια επιδεινώνεται.
- Το "μοντέλο διακυβέρνησης" υποστηρίζει ότι η διαφθορά επηρεάζει τη φτώχεια επηρεάζοντας πρώτα τις παραμέτρους διακυβέρνησης, οι οποίες, με τη σειρά τους, επηρεάζουν τα επίπεδα φτώχειας (Σχ.1.10). Έτσι, για παράδειγμα, η διαφθορά μειώνει τις θεσμικές δυνατότητες της κυβέρνησης να παρέχει ποιοτικές δημόσιες υπηρεσίες, εκτρέπει τις δημόσιες επενδύσεις μακριά από μείζονες δημόσιες ανάγκες σε κεφαλαιουχικά έργα (όπου μπορούν να ζητηθούν δωροδοκίες), μειώνει τη συμμόρφωση με κανονισμούς ασφάλειας και υγείας και αυξάνει τις δημοσιονομικές πιέσεις στην κυβέρνηση. Μέσω αυτών των σοβαρών προκλήσεων στις πρακτικές και τα αποτελέσματα της διακυβέρνησης, επηρεάζεται η φτώχεια.

Σχήμα 1. 9 Οικονομικό Μοντέλο (Chetwynd et al., 2003, σ. 7)

Σχήμα 1. 10 Μοντέλο Διακυβέρνησης (Chetwynd et al., 2003, σ. 7)

1.5.3 Διαφθορά και Διεθνείς Σχέσεις

Ο βασικός στόχος των *Διεθνών Σχέσεων* είναι το εθνικό συμφέρον, που προσδιορίζεται με *όρους ισχύος* (Morgenthau, 1962; Algosaiibi, 1965). Η οικονομία

αποτελεί σύμφωνα με τον Carr (1939) κρίσιμο παράγοντα ισχύος, η οποία δεν μπορεί να διαχωρισθεί εύκολα από την πολιτική ισχύ. Τα οικονομικά εργαλεία διακρίνονται σε αυτά που στοχεύουν στην ανάπτυξη και στην εδραίωση των συμμαχιών μέσω οικονομικής βοήθειας, και σε εκείνα που έχουν ως βασικό στόχο την ελάττωση της εθνικής ισχύος άλλων, κυρίως αντίπαλων κρατών. Ειδικότερα, ο Morgenthau σημειώνει ότι η διπλωματία περιλαμβάνει τρία (3) βασικά εργαλεία στην δύναμη του (Maynes, 1965):

- την *λογική (logic)*,
- την *δωροδοκία (brides)*,
- και τις *απειλές (threats)*.

Σύμφωνα με τον Mearsheimer (2001), και την θεωρητική προσέγγιση του *επιθετικού ρεαλισμού (offensiverealism)*, η διεθνής πολιτική στηρίζεται σε πέντε (5) βασικές παραδοχές:

- οι διεθνείς σχέσεις διεξάγονται σε ένα πεδίο που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως άναρχο.
- Κανένα κράτος δεν μπορεί ποτέ να είναι απολύτως σίγουρο για τις προθέσεις ενός άλλου κράτους.
- Η επιβίωση αποτελεί το βασικό κίνητρο όλων των κρατών στο διεθνές σύστημα.
- Τα κράτη αποτελούν λογικές οντότητες, όπου σκέπτονται στρατηγικά για την εξωτερική τους κατάσταση, με σκοπό την επιβίωση & αυτονομίας τους.
- Τα κράτη κατέχουν ισχύ.

Έτσι, ο Mearsheimer (2001), εκτιμά ότι λόγω της άναρχης διεθνούς κατάστασης, κάθε κράτος θα πρέπει να μεγιστοποιήσει την ισχύ του, μέσω της εκμετάλλευσης των αδυναμιών και των σφαλμάτων των ανταγωνιστών του (Toft, 2005). Ο Satow (1922), στο θεμελιώδες έργο του «*Guide to Diplomatic Practice*» αναφέρει ότι καταδικάζει την δωροδοκία στις διαπραγματεύσεις τόσο αποφασιστικά που οι δυνάμεις που κατηγορούνται για αυτό αρνούνται πάντα την ανάμιξη τους, και δεν πρέπει να χρησιμοποιείται αν και αποτελεί βασικό όπλο. Συνεπώς, είναι πολύ δύσκολο να αποδειχθούν φαινόμενα διαφθοράς σε υψηλό επίπεδο μεταξύ κρατών. Επίσης έχει διαφανεί ότι οι «περίφημοι» δείκτες διαφθοράς δεν μετρούν μια χώρα που εκτελεί διαφθορά σε μια άλλη χώρα, αλλά μόνο στην χώρα υποδοχής του φαινομένου. Επιπλέον, πολλά κράτη βρίσκονται σε υψηλές θέσεις στην αξιολόγηση

της διαφθοράς, ως «καθαρές» χώρες, ενώ είναι από εκείνα τα κράτη που επιχειρούν επιχειρήσεις εξαγοράς αξιωματούχων άλλων κρατών (π.χ. Γερμανία)(Bullogh, 2020).

Η διαφθορά μπορεί να δρα μεταξύ κρατών διαλυτικά και σε πολλαπλά επίπεδα, συντελώντας στην απομείωση της εθνικής ισχύος (McLachlan, 2019; Μπέλλος, 2020).

Σύμφωνα με σχετική μελέτη των Olke&Pande (2011), το ενδεχόμενο αποδοχής μιας πρότασης διαφθοράς από ένα δημόσιο λειτουργό, διέπεται από την ακόλουθη σχέση:

$$w - v < [1 - p / p] * (b - d) \quad (1.3)$$

όπου, w =μισθός του κρατικού αξιωματούχου

v =εναλλακτική προσφορά σταδιοδρομίας/απασχόλησης που θα του προσφερθεί σε αντάλλαγμα των υπηρεσιών του

p =πιθανότητα δημόσιας αποκάλυψης της διαφθοράς

b =προσφερόμενη αμοιβή μέσω της διαφθοράς

d =ηθικό & ατομικό κόστος του αξιωματούχου

Βάσει της προηγούμενης σχέσης (1.3), μια πράξη διαφθοράς διαθέτει περισσότερες πιθανότητες να συμβεί όταν (Μπέλλος, 2020):

- Ο μισθός του αξιωματούχου είναι χαμηλός.
- Εναλλακτική καριέρα που προτείνεται στον αξιωματούχο είναι καλύτερη και περισσότερο προσοδοφόρα.
- Πιθανότητα εντοπισμού της πράξης διαφθοράς είναι ελάχιστη.
- Το ποσό της δωροδοκίας είναι πολύ υψηλό.
- Το ατομικό και ηθικό κόστος είναι ελάχιστο (μικρή πιθανότητα εντοπισμού και ποινικής δίωξης).

Γενικά, η εργαλειοποίηση της διαφθοράς στο πεδίο των διεθνών σχέσεων, υπάρχει σε όλες τις ιστορικές περιόδους, γεγονός που επιβεβαιώνει την μεγάλη αξία του σήμερα. Ιδιαίτερα, τα μεγάλα κράτη επιδιώκουν να κυριαρχήσουν αξιοποιώντας την διαφθορά ως εργαλείο στις εξωτερικές σχέσεις με άλλες χώρες.

1.6 Μέτρηση Διαφθοράς

Για να παταχθεί το φαινόμενο της διαφθοράς σε όλα τα επίπεδα, θα πρέπει να προηγηθεί η μέτρησή του. Ωστόσο, δεν υπάρχουν άμεσες μέθοδοι μέτρησης της διαφθοράς. Η μέτρηση της Διαφθοράς πραγματοποιείται αποκλειστικά με έμμεσους

τρόπους, αξιοποιώντας ποσοτικές προσεγγίσεις (χρήση ερωτηματολογίων). Η επικέντρωση της κάθε έρευνας μέτρησης αφορά στην εκτίμηση του βαθμού διαφθοράς, όπως γίνεται αντιληπτός (Πρόντζας, 2013).

Η διαδικασία της μέτρησης αποτελεί μια ιδιαίτερα πολύπλοκη και συνεχώς μεταβαλλόμενη διαδικασία, η οποία παρουσιάζει πληθώρα δυσχερειών (Πρόντζας, 2013). Γενικά, υπάρχουν δυσκολίες στην προσπάθεια ποσοτικοποίησης της διαφθοράς και δυσχέρειες στην εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου. Ωστόσο, αξιοποιούνται δείκτες μέτρησης, που ταξινομούνται στις εξής κατηγορίες (Συρμαλή, 2014):

- Δείκτες που βασίζονται στις αντιλήψεις και την εμπειρία (υποκειμενική θεώρηση), όπου χρησιμοποιούνται ευρέως ως εργαλεία μέτρησης της διαφθοράς.
- Δείκτες που στηρίζονται σε μια πηγή και σύνθετοι δείκτες, όπου συνυπολογίζουν και ενσωματώνουν διαφορετικά μέτρα, που προσφέρονται από διάφορες πηγές στοιχείων.
- Αντιπροσωπευτικοί δείκτες, που επιδιώκουν να αξιολογήσουν τη διαφθορά με έμμεσα κριτήρια.

Για παράδειγμα, ο «δείκτης αντίληψης διαφθοράς» (*Corruption Perceptions Index – CPI*) που καταρτίζεται και εκτιμάται από τον διεθνή μη κυβερνητικό οργανισμό Διεθνής Διαφάνεια (*Transparency International*), έχει υιοθετήσει την προσέγγιση του σύνθετου δείκτη (*Transparency International*, 2010), καθώς σύμφωνα με τον Lambsdorff (2006), η διαφθορά είναι ένα σύνθετο ζήτημα, που δεν μπορεί να προέλθει από μια αποκλειστική πηγή. Ο δείκτης αυτός παρουσιάζει τη σχετική κατάταξη των χωρών, καθώς το απόλυτο επίπεδο διαφθοράς δεν μπορεί να υπολογιστεί και να εκφραστεί μέσα από ποσοτικά δεδομένα. Εκφράζει τη γνώμη ειδικών (*experts*) σχετικά με τη διαφθορά. Ωστόσο, αυτό συνιστά και ένα από τα μειονεκτήματά του, καθώς η θέση της σχετικής κατάταξης μιας χώρας, μπορεί να αλλάξει εάν ο αριθμός των εξεταζόμενων χωρών μεταβληθεί. Αντίθετα, το απόλυτο επίπεδο διαφθοράς δεν μπορεί να υπολογιστεί (Πιν.1.1).

Πίνακας 1. 1 Πηγές δεδομένων για την κατασκευή του δείκτη αντίληψης διαφθοράς (CPI) της Διεθνούς Διαφάνειας⁶

α/α	Πηγές Δεδομένων
1	<i>African Development Bank Governance Ratings</i>

⁶⁶ <http://www.transparency.org/files/content/pressrelease>

2	<i>Bertelsmann Foundation Sustainable Governance Indicators</i>
3	<i>Bertelsmann Foundation Transformation Index</i>
4	<i>Economist Intelligence Unit Country Risk Ratings</i>
5	<i>Freedom House Nations in Transit</i>
6	<i>Global Insight Country Risk Ratings</i>
7	<i>IMD World Competitiveness Yearbook</i>
8	<i>Political and Economic Risk Consultancy Asian Intelligence</i>
9	<i>Political Risk Services International Country Risk Guide</i>
10	<i>Transparency International Bribe Payers Survey</i>
11	<i>World Bank - Country Policy and Institutional Assessment</i>
12	<i>World Economic Forum Executive Opinion Survey (EOS)</i>
13	<i>World Justice Project Rule of Law Index</i>

Επίσης, οι δύο πλέον σημαντικοί δείκτες καταγραφής των αντιλήψεων για τη διαφθορά, που τυγχάνουν ευρείας αποδοχής είναι ο δείκτης αντίληψης διαφθοράς της *Transparency International (TI)* και ο δείκτης ποιότητας διακυβέρνησης της *World Bank*. Έχει ασκηθεί κριτική από πλευράς μελετητών. Έχει ασκηθεί σημαντική κριτική για το ότι οι δείκτες αυτοί στηρίζονται ουσιαστικά σε υποκειμενικές εκτιμήσεις των συμμετεχόντων θεωρώντας ότι μειώνεται η όποια αξιοπιστία τους, κυρίως για (Mitsopoulos and Pelagidis, 2009; Transparency International, 2010; Lambsdorff, 2006):

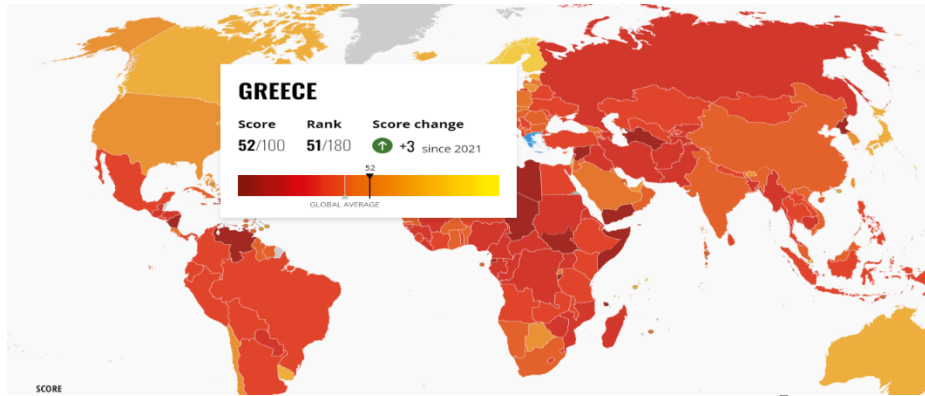
- τη συγκρισιμότητα των απαντήσεων που λαμβάνονται από διαφορετικές χώρες,
- την επιλογή των παραληπτών των ερωτηματολογίων, και
- τον τρόπο συμπλήρωσης.

Στην τελευταία δεκαετία, 155 κράτη είτε έχουν χειροτερέψει είτε δεν έχουν σημειώσει καμιά σημαντική βελτίωση, στο δείκτη αντίληψης της διαφθοράς. Μετά το 2015, μόνο οκτώ (8) κράτη παρουσίασαν πρόοδο, βελτιώνοντας την βαθμολογία τους άνω το 20%, ενώ αντίστοιχα δέκα (10) κράτη παρουσίασαν πτώση άνω του 10%. Στην τελευταία κατηγορία υπήρχαν και κράτη που ανήκαν στις υψηλές θέσεις κατάταξης, όπως το *Λουξεμβούργο* (σκορ 77), η *Αυστρία* (με βαθμολογία 71), και το *Ηνωμένο Βασίλειο* (σκορ 73). Τα υπόλοιπα κράτη (90% των συμμετεχόντων κρατών), παρουσίασαν μια σταθεροποίηση στο επίπεδο διαφθοράς. Επιπλέον, 25 κράτη βελτίωσαν σε σημαντικό βαθμό τη βαθμολογία τους, για παράδειγμα, το *Βιετνάμ* (σκορ 42), οι *Μαλδίβες* (σκορ 40) και η *Αγκόλα* (σκορ 33). Επιπρόσθετα, οι επιπτώσεις της παγκόσμιας πανδημίας COVID-19, σε συνδυασμό με το διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον ασφαλείας και την απορρύθμιση του δημοκρατικού κοινοβουλευτικού συστήματος, επηρεάζουν κράτη σε διαφορετικές περιοχές με

διάφορους τρόπους. Τα Δυτικά κράτη έχουν παραμείνει στάσιμα για πάνω από μια δεκαετία ή παρουσιάζουν μια σταθερή διολίσθηση την τελευταία πενταετία. Η αθέμιτη επιρροή στη λήψη αποφάσεων, η κακή επιβολή των διασφαλίσεων ακεραιότητας και οι επιθέσεις εναντίον του κράτους δικαίου, αποτελούν σταθερές απειλές στην υπνόμευση της αποτελεσματικότητας των διαφόρων κυβερνήσεων. Επίσης, έχει παρατηρηθεί σε 23 κράτη μια ελάττωση του Δείκτη Αντίληψης Διαφθοράς, ήδη από το 2012, όπου 19 χώρες εμφάνισαν πτώση και στη βαθμολογία σχετικά με τις ελευθερίες των πολιτών. Ακόμη υπάρχουν 358 περιστατικά δολοφονημένων για παράδειγμα, υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων το 2021, όπου το 98% συνέβησαν σε κράτη με σκορ στον Δείκτη Αντίληψης Διαφθοράς <50. Για παράδειγμα, η Μυανμάρ, όπου διοικείται από στρατιωτική δικτατορία, έχασε 5 βαθμούς το 2021, φτάνοντας στους 23. Υπάρχει σκληρή διακυβέρνηση με συνεχείς διώξεις των αντιφρονούντων, ενώ η λογοκρισία έχει αυξηθεί σε υπερβολικό βαθμό, καθώς μόνο στο διαδίκτυο επιτρέπεται από την δικτατορία, η πρόσβαση σε λιγότερες από 1500 ιστότοπους (Web-sites). Ενώ στο κράτος του Μάλι, το σκορ του δείκτη διαφθοράς έχει ελαττωθεί κατά 7 μονάδες από το 2015. Οφείλεται κυρίως στην εκτεταμένη διαφθορά που προκάλεσε σύγκρουση μεταξύ των κυβερνητικών δυνάμεων και τζιχαντιστών, καθώς μετά από μεγάλο χρονικό διάστημα κακοδιαχείρισης και αδιαφορίας για την φτώχεια του πληθυσμού, οι αντάρτες επηρέασαν μεγάλες ομάδες του λαού, αφού δεν μπορεί να παραχθεί ασφάλεια σε όλα τα μέρη της επικράτειάς του κράτους. Επίσης, ένα αντίστοιχο παράδειγμα, είναι αυτό του Ιράν (Περσία), όπου το σκορ του παραμένει σταθερό σε πολύ χαμηλό επίπεδο (ιστορικό ρεκόρ, θέση 25^η) την τελευταία τριετία (ΤΙ, 2022).

Από την άλλη πλευρά, η Δ. Ευρώπη (ΕΕ) θεωρείται η περιοχή με το καλύτερο σκορ (μ.ο. 66) στον Δείκτη Αντίληψης Διαφθοράς. Ωστόσο, υπάρχει πλέον μια στασιμότητα για πάνω από δέκα έτη, που οφείλεται συνήθως στα κατακερματισμένα μέτρα κατά της διαφθοράς. Η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία και η ύφεση που επακολούθησε (άνοδος του πληθωρισμού), δημιουργεί την ανάγκη για νέες προσπάθειες στο πεδίο καταπολέμησης της διαφθοράς στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα (ΤΙ, 2022).

Όσον αφορά στην Ελλάδα, το 2022, συγκέντρωσε σκορ 52, ενώ το προηγούμενο έτος συγκέντρωσε 49 βαθμούς. Έτσι, το 2022, κατέλαβε την 51^η θέση από την 58^η θέση το 2021. Στο επόμενο σχήμα φαίνεται η εξέλιξη την τελευταία διετία του δείκτη διαφάνειας, σχετικά με τα υπόλοιπα κράτη:

Σχήμα 1. 11 Επίπεδο Διαφθοράς στην Ελλάδα⁷

Η Ελλάδα την τελευταία τετραετία ανέβηκε 16 θέσεις (από το 2019 μέχρι το 2022). Ουσιαστικά, από την 67^η θέση βρέθηκε στην 51^η θέση, όπως φαίνεται στο επόμενο σχήμα:

Σχήμα 1. 12 Βελτίωση του επιπέδου Διαφθοράς στην Ελλάδα (2019-22)⁸

Τέλος, στον επόμενο πίνακα φαίνεται η διαχρονική εξέλιξη του δείκτη αντίληψης διαφθοράς. Η Ελλάδα καταλαμβάνει πλέον την 51η θέση μεταξύ 180 χωρών και συμπεριλαμβάνεται στο 30% των χωρών με τα καλύτερα αποτελέσματα στην καταπολέμηση της διαφθοράς παγκοσμίως.

Πίνακας 1. 2 Κατάταξη του Δείκτη Αντίληψης για τη Διαφθορά⁹

Έτος	Θέση κατάταξης

⁷<https://transparency.gr/>

⁸<https://www.ypes.gr/theamatiki-anodos-tis-elladas-ston-deikti-antilipsis-diafthoras-kolafos-gia-ton-syriza-i-schetiki-ekthesi-tis-diethnous-diafaneias>

⁹<https://www.transparency.org/en/cpi/2022>

1995	30
1996	28
1997	25
1998	36
1999	36
2000	35
2001	42
2002	44
2003	50
2004	49
2005	47
2006	54
2007	56
2008	57
2009	71
2010	85
2011	80
2012	94
2013	80
2014	69
2015	58
2016	69
2017	59
2018	67
2019	60
2020	59
2021	58
2022	51

1.7 Αντιμετώπιση Διαφθοράς

Η συνήθης αντιμετώπιση φαινομένων διαφθοράς περιλαμβάνει μια προσέγγιση χρήσης θετικών και αρνητικών κινήτρων. Συγκεκριμένα, το νομικό, θεσμικό

περιβάλλον εξοπλίζεται με κίνητρα που προσπαθούν να κατευθύνουν τη συμπεριφορά των ατόμων προς πράξεις και δραστηριότητες που προάγουν ταυτόχρονα το ατομικό συμφέρον και το γενικό συμφέρον. Πρακτικά αφορά την αναζήτηση του καλύτερου δυνατού συμβολαίου του τύπου «μαστίγιο-καρότο», ανάμεσα για παράδειγμα, στον ψηφοφόρο και στη δημόσια υπηρεσία, έτσι ώστε η τελευταία να λειτουργήσει έντιμα και σύμφωνα με τις εντολές που παίρνει από την κυβέρνηση, σε ένα περιβάλλον ασύμμετρης πληροφόρησης (Mitsopoulos and Pelagidis, 2009).

Ωστόσο, σε κράτη θεσμικά αδύναμα, τέτοιου τύπου μέτρα συνήθως δεν αποδίδουν. Όσον αφορά το «μαστίγιο», τα δικαστήρια μπορεί να είναι υπερφορτωμένα και η αστυνομία να κάνει λευκή απεργία ή η τεχνοκρατική ικανότητα της κυβέρνησης να εφαρμόσει τον έλεγχο και τη λογοδοσία στον δημόσιο τομέα να είναι χαμηλή. Επίσης, φαίνεται ότι το πιο αποτελεσματικό «μαστίγιο» είναι ο συνδυασμός συχνών και αποτελεσματικών ελέγχων που εντοπίζουν τις παραβάσεις και που συνοδεύονται από την επιβολή μικρών σχετικά ποινών. Όμως, σε ένα περιβάλλον όπου η διαφθορά «βασιλεύει» με συνέπεια την πλήρη αναποτελεσματικότητα των μηχανισμών εντοπισμού και επιβολής τιμωρίας, τότε συνήθως προκρίνεται η υιοθέτηση δραστικότερων ποινών για προφανείς επικοινωνιακούς λόγους. Επιπλέον, σε κράτη με χαμηλό επίπεδο θεσμικής λειτουργίας, προκρίνεται η αξιοποίηση από πλευράς κυβέρνησης της «διαφάνειας (*transparency*)», η πληρωμή προσόδων πληροφορίας, ή οι αποδοτικοί μισθοί και ένα πλαίσιο αποτρεπτικών κινήτρων τιμωρίας. Στην πολιτική «διαφάνειας» υπάρχει πλέον ένας ισχυρός σύμμαχος: το διαδίκτυο. Η παραγωγή πληροφοριών για το κοινό, οι πολιτικές αυξημένης διαπραγματευτικής δύναμης των ψηφοφόρων απέναντι στις δημόσιες υπηρεσίες, η ανάρτηση στο διαδίκτυο όλο και περισσότερων πληροφοριών, είναι όλες πολιτικές που μπορούν να βοηθήσουν. Επίσης, οι αποκαλύψεις (*disclosures*) των ΜΜΕ βοηθούν, μαζί με τους θεσμούς ελέγχου και εξισορρόπησης, στη διαφάνεια και βελτιώνουν την πληροφόρηση (Djankov et al., 2009; Mitsopoulos and Pelagidis, 2009; DiTella and Weinschelbum, 2007).

Στην βιβλιογραφία φαίνεται ότι οι πρακτικές καταπολέμησης της διαφθοράς, είτε φέρνουν πολύ αργά αποτέλεσμα (σε χρονικό διάστημα δεκαετιών), είτε είναι σχετικά αναποτελεσματικές. Ο κύριος λόγος είναι ότι αποτελεί ένα *πολύπλοκο φαινόμενο* για κάθε κράτος. Σε νεότερες μελέτες φαίνεται η αξία του σχεδιασμού του

πολιτικού συστήματος, των μηχανισμών, δηλαδή, συλλογικής δράσης μιας κοινωνίας, (Mitsopoulos and Pelagidis, 2009; Διαμαντούρος, 2015).

Για παράδειγμα, οι Persson & Tabellini (2003) αναφέρουν ότι, πολιτικά συστήματα που υιοθετούν αναλογικά εκλογικά συστήματα συνδέονται συνήθως με περισσότερη διαφθορά, και αυτό επιβεβαιώνεται με διαφορετικά στοιχεία σε πολλά κράτη από τις ποσοτικές προσεγγίσεις άλλων μελετητών, όπως των Treisman (2007), Kunicova & Rose-Ackerman (2005), και Gerring & Thacker (2004). Οι μελέτες αυτές φαίνεται να αμφισβητούν την άποψη του Lijphart (1999), ότι οι συναινετικές δημοκρατίες θα έπρεπε να είναι κανονικά λιγότερο διεφθαρμένες και η οποία προκύπτει από ένα, σχετικά πάντως περιορισμένο, δείγμα μόλις 36 δημοκρατικών κρατών (Mitsopoulos and Pelagidis, 2009). Ωστόσο, δεν έχει μέχρι σήμερα υπάρξει μια ξεκάθαρη σύγκλιση απόψεων σχετικά με τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στον σχεδιασμό των πολιτικών συστημάτων και την εμφάνιση της διαφθοράς.

Αυτή η απουσία μιας καθολικής συναίνεσης φαίνεται να σχετίζεται με μια πληθώρα μικρότερων λεπτομερειών στον σχεδιασμό των πολιτικών συστημάτων επηρεάζει κρίσιμα και με αλληλοεξαρτώμενους μηχανισμούς τις τελικές εκβάσεις για την μείωση της διαφθοράς, όπως σημειώνουν οι Persson & Tabellini (2006), «ο διάβολος είναι στις λεπτομέρειες» (Perssonetal., 2001; KunicovaandRose-Ackermann, 2005; Mitsopoulos and Pelagidis, 2009; Διαμαντούρος, 2015).

Επιπρόσθετα, στη διεθνή βιβλιογραφία, οι ερευνητές συνήθως συμφωνούν ότι η επιβολή μιας διεθνούς νομοθεσίας καταπολέμησης της διαφθοράς μειώνει αποτελεσματικά τη διαφθορά (Spalding,2011;Davis, 2010;Koheler, 2009;Marshall, 2014). Σε εγχώριο επίπεδο, οι κυβερνήσεις αποτρέπουν κυρίως την εγκληματική δραστηριότητα μέσω της επιβολής κυρώσεων, π.χ. ποινών και προστίμων (Spalding, 2011;Hinchey, 2011;Weiss,2008). Ο Michale (2010), από την άλλη πλευρά, παρατηρεί ότι οι περιορισμένες εμπειρικές μελέτες παρουσιάζουν μικρή έως καθόλου συσχέτιση μεταξύ του βαθμού στον οποίο έχουν υιοθετηθεί οι συμβάσεις κατά της διαφθοράς και της μείωσης των αντιληπτών επιπέδων διαφθοράς στα κράτη. Επιπλέον, το διεθνές δίκαιο είναι σε μεγάλο βαθμό εθελοντικό και συχνά στερείται κεντρικής εξουσίας επιβολής. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε κενά εφαρμογής μεταξύ των επίσημων κανόνων συμμόρφωσης και της εφαρμογής τους (Perez Torres, 2020).

Συνοψίζοντας, υπάρχει πολιτική και οικονομική αναγκαιότητα καταπολέμησης της διαφθοράς. Συγκεκριμένα (Μπιτζελέκης, 2009; ΙΜΔΑ, 2013):

- Πολιτική αναγκαιότητα.
- Οικονομική αναγκαιότητα.

1.8 Η Ελληνική Περίπτωση

Από τη δημιουργία του νεοελληνικού κράτους, ο όρος «διαφθορά» χρησιμοποιείται ευρύτατα από πολιτικούς και από ιστορικούς, αλλά και από απλούς πολίτες. Για παράδειγμα, το Μάρτιο του 1845, η εφημερίδα της εποχής «*Ο Πρωινός Κήρυξ*» σημειώνει μεταξύ άλλων: «*Απηύδησε πλέον και ο ανεξάρτητος Τύπος και ο πολυπαθής Λαός, διαμαρτυρόμενος με τον πασιφανέστερον τρόπον κατά της διαφθοράς και του εμπαιγμού των νόμων και του Συντάγματος*». Επίσης, ο διακεκριμένος συνταγματολόγος καθηγητής *N. Σαρίπολος*, με αφορμή τις νόθες εκλογές του 1879, θα διατυπώσει το ερώτημα: «*Απέναντι τηλικαύτης διαφθοράς, ήτις κατέλαβεν απάσας τας τάξεις της ελληνικής κοινωνίας, πρέπει άραγε τέλειον ν' απελπισθεί ο χρηστός και φιλοπάτρις πολίτης;*». Αλλά και σε μεταγενέστερες εποχές, όπως το 1930, αποκαλύφθηκε από τον εγχώριο Τύπο ότι οι φαρμακευτικές εταιρείες που παρασκεύαζαν το κινίνο, υπό τον έλεγχο του Γενικού Χημείου του Κράτους, κρατούσαν για λογαριασμό τους μεγάλο μέρος της πρώτης ύλης που τους έδινε το κράτος και με μειωμένη δόση ή καθόλου κινίνη παρασκεύαζαν και διακινούσαν στην αγορά νοθευμένα δισκία κινίνου (Οικονομίδης, 2009).

Στη διάρκεια των ανακρίσεων για το σκάνδαλο του κινίνου αποκαλύφθηκε ότι η αρμόδια υπηρεσία του υπουργείου Εσωτερικών είχε κάνει λογιστικό λάθος, με συνέπεια να επιβαρυνθεί η τιμή του ψωμιού κατά 50 λεπτά. Η διαφθορά είχε αγγίξει ανώτερα κρατικά στελέχη, όπως γενικό διευθυντή του Γενικού Χημείου του Κράτους, στον οποίο ο Ελ. Βενιζέλος είχε αναθέσει τη σχετική έρευνα για την τιμή του ψωμιού, που κατηγορήθηκε ότι ήταν μπλεγμένος στο σκάνδαλο του κινίνου (Οικονομίδης, 2009).

Ένα άλλο σκάνδαλο που απασχόλησε την κυβέρνηση Ελευθερίου Βενιζέλου ήταν η «*υπόθεση Καραπαναγιώτη*». Ο τότε υπουργός Συγκοινωνιών Καραπαναγιώτης είχε αναθέσει τα έργα οδοποιίας στο νησί της Λέσβου, αξίας 70 εκατομμυρίων δραχμών περίπου, σε κατασκευαστική εταιρεία, όπου μέτοχοι ήταν ο γαμπρός και ο αδερφός του. Αλλά και η δικτατορία της 4ης Αυγούστου επέβαλε τους «*ημετέρους*» στο δημόσιο τομέα και εφάρμοσε συστηματικά το σκάνδαλο της βίας και της τρομοκρατίας των πολιτικών της αντιπάλων, ενώ η περίοδος της κατοχής (1941-

44), θεωρήθηκε η *χρυσή εποχή* για τους «οικονομικούς συνεργάτες» των κατακτητών. Όμως και στις επόμενες δεκαετίες, πολλά σκάνδαλα διαφθοράς απασχόλησαν τον ελληνικό τύπο (π.χ. σκάνδαλο Κοσκωτά - 1988)(Οικονομίδης, 2009).

Από τη μεταπολίτευση μέχρι σήμερα (1974-), η καταπολέμηση της διαφθοράς υπήρξε δευτερεύουσα προτεραιότητα όλων των κυβερνήσεων. Η Ελλάδα είχε παρωχημένη νομοθεσία, όπου έλειπαν εξειδικευμένοι θεσμοί, πόροι και η πολιτική βούληση για την καταπολέμηση της. Η οικονομική κρίση του 2009-10 αποτέλεσε ορόσημο για την σταδιακή μεταστροφή από πλευράς πολιτικού δυναμικού της χώρας. Για παράδειγμα, στους δύο επόμενους πίνακες φαίνεται το νομοθετικό σχετικό έργο για την καταπολέμηση της διαφθοράς πριν και μετά την κρίση (Πιν.1.3, 1.4). Ιδιαίτερα, πριν την κρίση υπήρχαν νόμοι που επικύρωναν κυρίως σχετικές διεθνείς συμβάσεις. Παραδείγματα τέτοιων νόμων, ψηφισμένων από το 2000 μέχρι το 2008, ήταν η σύμβαση για τη δωροδοκία υπαλλήλων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η επικύρωση της σύμβασης του ΟΗΕ για τη διαφθορά (Σωτηρόπουλος, 2016).

Πίνακας 1. 3 Νομοθεσία καταπολέμησης της Διαφθοράς πριν την κρίση 2008-9 (Σωτηρόπουλος, 2016)

N. 2802/2000	Σύμβαση για δωροδοκία υπαλλήλων Ε.Ε.
N. 3023/2002	Χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων
N. 3074/2002 και N. 3320/2005	Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης
N. 3126/2003	Ποινική ευθύνη Υπουργών
N. 3327/2005	Εσωτερικός έλεγχος και διαφάνεια δικαστών
N. 3560/2007	Επικύρωση σύμβασης Στρασβούργου (1999) για τη διαφθορά
N. 3666/2008	Επικύρωση σύμβασης ΟΗΕ για τη διαφθορά
N. 3691/2008	«Πολιτικώς εκτεθειμένα πρόσωπα»

**Πίνακας 1. 4 Νομοθεσία καταπολέμησης της Διαφθοράς μετά την κρίση 2008-9
(Σωτηρόπουλος, 2016)**

N. 3932/2011	Αρχή Καταπολέμησης Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες, «πολιτικώς εκτεθειμένα πρόσωπα»
N. 3943/2011	Φοροδιαφυγή, οικονομικοεισαγγελείς
N. 3961/2011	Ποινική ευθύνη υπουργών
N. 4013/2011	Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων, Κεντρικό Ηλεκτρονικό Μητρώο Δημοσίων Συμβάσεων
N. 4022/2011	Εισαγγελείς κατά της διαφθοράς
N. 4057/2012	Ανασύσταση πειθαρχικών συμβουλίων δημοσίων υπαλλήλων με συμμετοχή δικαστών
N. 4170/2013	Ενίσχυση εποπτείας «πολιτικώς εκτεθειμένων προσώπων»
N. 4152/2013	Εθνικός Συντονιστής, επίτευση πειθαρχικών διαδικασιών για δημόσιους υπαλλήλους
N. 4254/2014 και 4254/2014	Μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος, δωροδοκίες, εμπορία επιρροής
N. 4281/2014	Σύγκρουση συμφερόντων στις δημόσιες συμβάσεις, νέες ρυθμίσεις για το «πόθεν έσχες»
N. 4304/2014	Χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων
N. 4312/2014	Ποινές για οικονομικά εγκλήματα
N. 4320/2015	Γενική Γραμματεία καταπολέμησης της διαφθοράς

Το 2019, ιδρύεται η *Εθνική Αρχή Διαφάνειας (ΕΑΔ)* υπό μορφή Ανεξάρτητης Αρχής, με τις διατάξεις του άρθρου 82 του Ν. 4622/2019 (ΦΕΚ 133 Α'). Οι στόχοι της είναι η ενίσχυση της διαφάνειας, της ακεραιότητας αλλά και της λογοδοσίας του δημόσιου τομέα και της κυβέρνησης και η πραγματοποίηση προληπτικών, αποτρεπτικών και διερευνητικών ενεργειών για της αντιμετώπιση της διαφθοράς στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα.

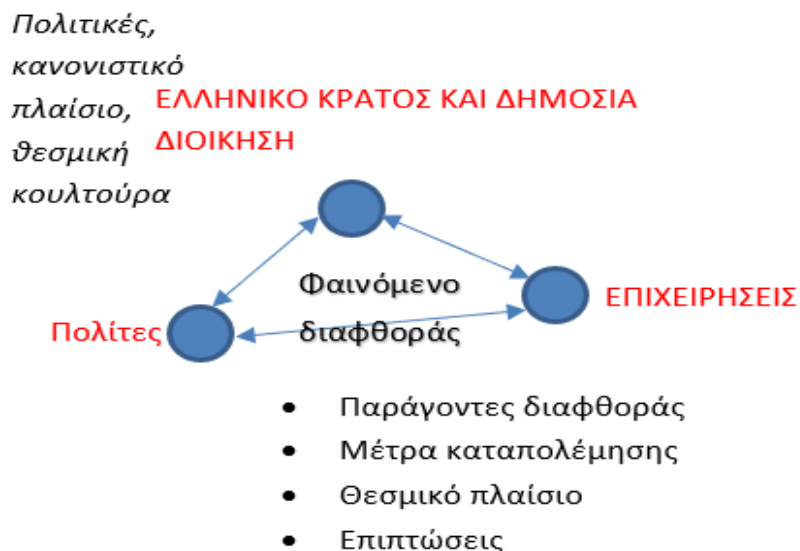
Τέλος, η χώρα διαθέτει πλέον *εθνικό σχέδιο καταπολέμησης της διαφθοράς*, το οποίο είναι ένα *πολύ συστηματικό εργαλείο*. Ενώ, για πρώτη φορά υπήρξαν και κάποια απτά αποτελέσματα στον εντοπισμό και τιμωρία πολιτικών αξιωματούχων που εμπλέκονταν σε ζητήματα πολιτικής διαφθοράς (Σωτηρόπουλος, 2016).

Κεφάλαιο Δεύτερο: Μεθοδολογία

2.1 Ερευνητική Μέθοδος

Ο ερευνητικός σχεδιασμός της παρούσας έρευνας ακολουθεί εκείνο της *ποσοτικής κοινωνικής έρευνας*. Είναι μικρής έκτασης, και εξετάζει διάφορες πτυχές του φαινομένου της διαφθοράς σύμφωνα με την βιβλιογραφική ανασκόπηση που παρατέθηκε (παράγοντες διαφθοράς, καταπολέμηση, επιπτώσεις, αποτελεσματικότητα θεσμικού πλαισίου)(Βαβούρας κ.α., 2011; Βαβούρας, 2012; Amundsen, 1999; Ράϊκος, 2006; Lambsdorff, 2007; Tanzi, 2000; Διαμαντούρος, 2015; Σωτηρόπουλος, 2016; Πρόντζας, 2013). Επίσης, η έρευνα βασίζεται στη *θετικιστική φιλοσοφική προσέγγιση*, καθώς η συλλογή στοιχείων έγινε με τη βοήθεια *ερωτηματολογίου* και η επεξεργασία των δεδομένων της έρευνας μέσω χρήσης *στατιστικών τεχνικών* (Τσιπλητάρης και Μπάμπαλης, 2011). Επιπλέον, είναι *περιγραφική*, επειδή ασχολείται με την συλλογή δεδομένων σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή, με στόχο την ανάλυση της φύσης των κοινωνικών γεγονότων, καταστάσεων και φαινομένων (φαινόμενο της διαφθοράς σε σχέση με την Δημόσια

Διοίκηση) (Νόβα-Καλτσούνη, 2006). Στο επόμενο σχήμα φαίνεται το ερευνητικό πλαίσιο, όπως αυτό προέκυψε από την βιβλιογραφική ανασκόπηση.

Σχήμα 2. 1 Ερευνητικό πλαίσιο (σχεδίαση από Β. Αγγελάκη)

Όσον αφορά την *ερευνητική στρατηγική* της παρούσας εμπειρικής έρευνας, περιλαμβάνονται τα εξής δύο βασικά στάδια:

- *Πρώτο στάδιο*: πιλοτική έρευνα
- *Δεύτερο στάδιο*: κύρια εμπειρική έρευνα

2.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Σύμφωνα με το ερευνητικό πλαίσιο (Βαβούρας κ.α., 2011; Βαβούρας, 2012; Amundsen, 1999; Ράϊκος, 2006; Lambsdorff, 2007; Tanzi, 2000; Διαμαντούρος, 2015; Σωτηρόπουλος, 2016; Πρόντζας, 2013) τίθενται τα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

- *Τι περιλαμβάνει η διεπαφή μεταξύ Δημόσιας Διοίκησης, Επιχειρήσεων & Πολιτών;*
- *Ποιοι είναι οι παράγοντες υποβοήθησης της Διαφθοράς στη Δημόσια Διοίκηση;*
- *Ποιος είναι ο βαθμός ικανοποίησης από το Εγχώριο Νομοθετικό/κανονιστικό πλαίσιο;*
- *Ποια η αποτελεσματικότητα των Μέτρων καταπολέμησης της Διαφθοράς στη χώρα;*

- Ποιες οι συνέπειες στην ελληνική οικονομία και κοινωνία;

2.3 Συλλογή δεδομένων-Δειγματοληψία

Στην παρούσα έρευνα η επιλογή του δείγματος έγινε με τη βοήθεια της μεθόδου της απλής τυχαίας δειγματοληψίας που ανήκει στην δειγματοληψίας πιθανότητας. Έτσι, το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε με τυχαίο τρόπο σε εργαζόμενους της ΕΑΔ (μέσω email ή φυσικής παρουσίας σε τυχαίες μέρες στο χώρο δειγματοληψίας – ΕΑΔ). Συγκεκριμένα, καταβλήθηκε προσπάθεια να προκύψει ένα δείγμα αντιπροσωπευτικό όλων των τομεακών δράσεων της ΕΑΔ. Προς τούτο και το ερωτηματολόγιο στάλθηκε στις αντίστοιχες Διευθύνσεις και Τμήματα, για να διανεμηθεί στους εργαζόμενους. Ο πληθυσμός της έρευνας είναι οι εργαζόμενοι της ΕΑΔ¹⁰, ανεξαρτήτως φύλου και εργασιακής σχέσης. Η επιλογή γίνεται με τα ακόλουθα κριτήρια:

- την εργασιακή σχέση (μόνιμη ή προσωρινή) με την ΕΑΔ,
- την ευκολία πρόσβασης στο ερωτώμενο, και
- στην ελεύθερη επιλογή του αν θα απαντήσει στο ερωτηματολόγιο ή όχι.

Η εκτίμηση σφαλμάτων στην απλή τυχαία δειγματοληψία, εκφράζεται ως (Νόβα-Καλτσούνη, 2006):

$$e = 1 / \sqrt{n} \quad (2.1)$$

όπου n το μέγεθος του δείγματος (προσέγγιση: 180-200 άτομα), σε επίπεδο ή στάθμη σημαντικότητας 95% και αφορά το μέγιστο σφάλμα που μπορεί να έχει η παρούσα εργασία.

2.4 Ερευνητικό Εργαλείο

Επιλέχθηκε το ερωτηματολόγιο να απευθυνθεί στο ανθρώπινο δυναμικό της ΕΑΔ, καθώς κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντικό η διερεύνηση των απόψεων αυτών των εργαζομένων αναφορικά με το φαινόμενο της διαφθοράς, επειδή έχουν πληρέστερη εικόνα λόγω της ενασχόλησής τους με αυτό. Το θέμα της διαφθοράς είναι από τη φύση του ιδιαίτερα ευαίσθητο, γεγονός που ελήφθη υπόψη κατά τη διαμόρφωση των ερωτήσεων. Στο ερωτηματολόγιο, έγινε ειδική μνεία για την διασφάλιση της

¹⁰N=400

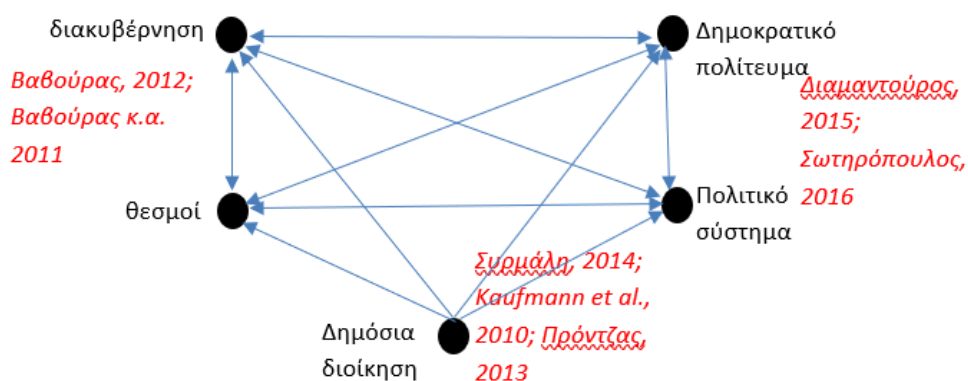

ανωνυμίας και της εμπιστευτικότητας και ότι τα δεδομένα συγκεντρώνονται για να χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για την πραγματοποίηση της συγκεκριμένης έρευνας. Η δε διαδικασία συλλογής δεδομένων περιλαμβάνει τα εξής:

- τυχαία επιλογή ερωτώμενων (μέσω φυσικής επαφής ή αποστολής με e-mail)
- ενημέρωση σχετικά με την έρευνα (προφορικά/φυσική επαφή ή γραπτά/e-mail)
- χορήγηση ερωτηματολογίου έρευνας
- συλλογή ερωτηματολογίου

Όσον αφορά στο ερωτηματολόγιο (ερευνητικό εργαλείο), ο σχεδιασμός του βασίζεται στο ερευνητικό πλαίσιο. Στην έρευνα αξιοποιήθηκε η κλίμακα Lickert, για καταγραφή στάσεων/θέσεων/απόψεων/γνώμης (Νόβα-Καλτσούνη, 2006). Ειδικότερα (Σχ.2.2):

- *Ερευνητικό μέρος*
  - *Φαινόμενο Διαφθοράς στο Δημόσιο Τομέα & Διακυβέρνηση* (1 ερώτηση – 10 δηλώσεις). Βασίζεται στους παράγοντες: *δημόσια διοίκηση, διακυβέρνηση, δημοκρατικό πολίτευμα, θεσμούς, λογοδοσία & διαφάνεια αναφορικά με την διακυβέρνηση & διοίκηση, πολιτικό σύστημα* (Βαβούρας, 2012, Βαβούρας κ.α. 2011; Διαμαντούρος, 2015; Σωτηρόπουλος, 2016; Συρμάλη, 2014; Kaufmann et al., 2010; Πρόντζας, 2013), όπως φαίνεται στο επόμενο σχήμα:

Σχήμα 2. 2 Πλαίσιο Παραγόντων της ενότητας «Φαινόμενο Διαφθοράς στο Δημόσιο Τομέα & Διακυβέρνηση» (σχεδίαση από Β. Αγγελάκη)

Επιπρόσθετα, η ερώτηση 2, αφορά την αξιολόγηση της συχνότητας των μορφών διαφθοράς στο δημόσιο τομέα (Βαβούρας, 2012; Διαμαντούρος, 2015; Σωτηρόπουλος, 2016; Πρόντζας, 2013).

- *Σχέση Δημόσιας Διοίκησης – Πολιτών – Επιχειρήσεων* (ερωτήσεις 3-4). Βασίζονται στο σχήμα αλληλεξάρτησης των σχετικών εννοιών (Δημόσιο – Υπηρεσία-Κεντρική Διοίκηση – Αγορά-Συμφέρον) αναφορικά με τους πολίτες & αγορά (επιχειρήσεις) (Πρόντζας, 2013; Heidenheimer et al., 1989; Gibbons, 1989), όπως φαίνεται στο επόμενο σχήμα:

Σχήμα 2.3 Πλαίσιο Παραγόντων της ενότητας «Σχέση Δημόσιας Διοίκησης- Πολίτες-επιχειρήσεις» (σχεδίαση από Β. Αγγελάκη)

Οι θεματικές ενότητες βασίστηκαν σε αντίστοιχες μελέτες όπως αναφέρονται στο Ράϊκο (2006).

- *Παράγοντες Διαφθοράς* (ερωτήσεις 4-5). Βασίζεται στους παράγοντες υποβοήθησης της ανάπτυξης της Διαφθοράς από σχετικές εμπειρικές μελέτες σε διεθνή βάση (Βαβούρας, 2012; Amundsen, 1999; Ράϊκος, 2006).
- *Επιπτώσεις* (ερώτηση 6). Αφορά τις συνέπειες του φαινομένου στην οικονομία και αγορά, όπως επίσης και στην οικονομική ανάπτυξη -επενδύσεις (Βαβούρας κ.α. 2011; Βαβούρας, 2012; Διαμαντούρος, 2015; Πρόντζας, 2013; Tanzi and Davoodi, 1991; Cullis and Jones, 1992; Mauro, 1998; Wei, 1997; Edgardo-Campos, 1999).
- *Καταπολέμηση της Διαφθοράς*. Βασίζονται στην προσέγγιση μέσω της βιβλιογραφίας, για τα μέσα και εργαλεία στην αντιμετώπιση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα (Djankov et al., 2009; Mitsopoulos and Pelagidis, 2009; DiTella and

Weinschelbum, 2007). Επίσης, ζητείται η εκτίμηση του εύρους του φαινομένου της Διαφθοράς στη χώρα, συγκριτικά με το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Mitsopoulos and Pelagidis, 2009).

- Ατομικό προφίλ (δημογραφικά-κοινωνικά χαρακτηριστικά).
Ειδικότερα, περιλαμβάνει τα ακόλουθα στοιχεία:
  - Φύλο
  - Οικογενειακή κατάσταση
  - Αριθμός τέκνων & εξαρτώμενων
  - Εκπαιδευτικό επίπεδο
  - Εργασιακή σχέση
  - Προϋπηρεσία
  - Εισοδηματικό προφίλ
  - Εργασία συζύγου/συντρόφου

Κάθε ερώτηση του ερευνητικού μέρους ακολουθεί την κλίμακα αξιολόγησης (5βάθμια τύπου Likert) της μορφής, αλλά κάποιες ερωτήσεις έχουν ββάθμια κλίμακα, καθώς περιλαμβάνουν και την επιλογή: *Δεν ξέρω/Δεν απαντώ*. Η κωδικοποίηση ακολουθεί ανάλογα με την κλίμακα την αντίστοιχη αρίθμηση. Στο επόμενο σχήμα φαίνονται οι κλίμακες και η αντίστοιχη κωδικοποίηση:

Συμφωνώ πλήρως 5	Σχεδόν συμφωνώ 4	Ούτε συμφωνώ / ούτε διαφωνώ 3	Σχεδόν διαφωνώ 2	Διαφωνώ πλήρως 1	Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ 0

Μεγάλη 5	Σχετικά μεγάλη 4	Μέτρια 3	Μικρή 2	Ελάχιστη 1

Πολύ σημαντικό 5	Σημαντικό 4	Μέτριο 3	Λίγο 2	Καθόλου 1

Πολύ σημαντικό 5	Σημαντικό 4	Μέτριο 3	Λίγο 2	Καθόλου 1	Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ 0

Πολύ μεγαλύτερη 5	Σχετικά μεγαλύτερη 4	Στο ίδιο επίπεδο 3	Χαμηλότερη 2	Πολύ χαμηλότερη 1

Σχήμα 2. 4 Κλίμακες και Κωδικοποίηση (σχεδίαση από Β. Αγγελάκη)

Τέλος, οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου καλύπτουν τα εξής είδη:

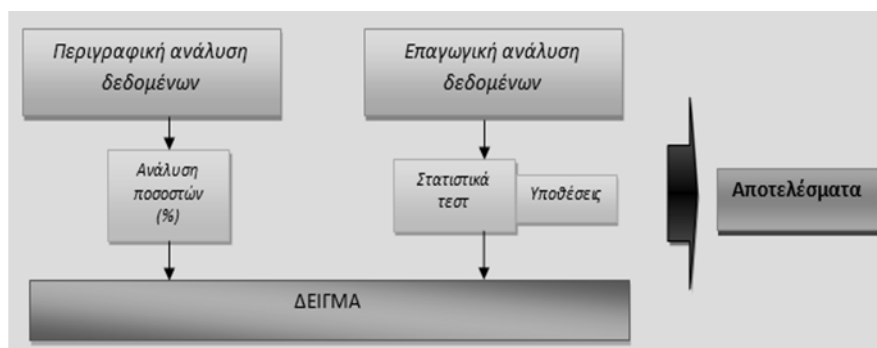
- *δημογραφικές ερωτήσεις* και
- *ερωτήσεις γνώμης/στάσης*

2.5 Ανάλυση δεδομένων

Στην παρούσα εμπειρική έρευνα ακολουθείται η εξής στατιστική μεθοδολογία, σε δύο επίπεδα:

- *Περιγραφική (δημογραφική) παρουσίαση του δείγματος* (χρήση πινάκων & διαγραμμάτων ανάλογα με την κατηγορία των δεδομένων, δείκτες κεντρικής τάσης / διακύμανσης) για την ανάλυση του δείγματος της προτεινόμενης έρευνας και επεξήγησης των πτυχών του, όπως επίσης και δημογραφική ανάλυση (φύλο, ηλικία, μόρφωση κλπ.).
- *Επαγωγική στατιστική (ανάλυση συσχέτισης παραγόντων)* για την εξαγωγή συμπερασμάτων.

Στο επόμενο σχήμα φαίνεται συνολικά το πλαίσιο επεξεργασίας (στατιστικής ανάλυσης) των ερευνητικών δεδομένων της παρούσας έρευνας:

Σχήμα 2. 5 Πλαίσιο Ανάλυσης Ερευνητικών Δεδομένων της πρότασης (σχεδίαση από Β. Αγγελάκη)

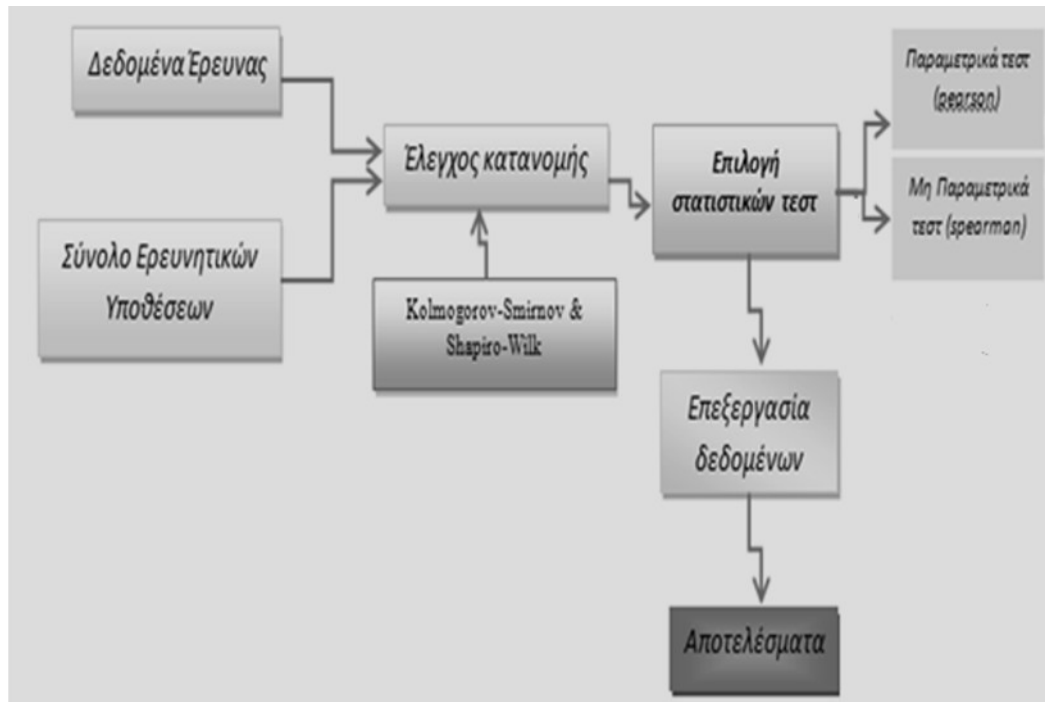
Η στατιστική ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη χρήση λογισμικού (software) *SPSSv.24* (για στατιστική ανάλυση)&*Excel* (για κατασκευή σύνθετων μέσων όρων και προ-επεξεργασία δεδομένων της έρευνας).Ειδικότερα:

- Για κάθε σύνθετη μεταβλητή υπολογίζεται ένα δείκτης που αφορά ένα ερευνητικό παράγοντα που μπορεί να εκφραστεί ως (Λουκαΐδης, 2011):

$$\text{Δείκτης } \Sigma EM_i = [\Sigma \text{επιλογή απάντησης ερώτησης}_i] / n \quad (2.2)$$

για $i=\{1..n\}$, $n=x$, όπου i ο αριθμός σειράς της ερώτησης που συναποτελεί την σύνθετη μεταβλητή, και n ο συνολικός αριθμός των ερωτήσεων της σύνθετης μεταβλητής (x).

Όσο αφορά τον έλεγχο υποθέσεων χρησιμοποιήθηκε μία διαδικασία επιλογής στατιστικών τεστ (έλεγχος κανονικότητας) και ανάλογα με τα αποτελέσματα, η χρήση παραμετρικών ή μη τεστ, όπως φαίνεται το επόμενο σχήμα διαγραμματικά (Νόβα-Καλτσούνη, 2006; Λουκαΐδης, 2011).

Σχήμα 2. 6 Στατιστικό Πλαίσιο Ελέγχου Ερευνητικών (στατιστικών) Υποθέσεων (σχεδίαση από Β. Αγγελάκη)

Τέλος, για την αξιοπιστία (*reliability*) αξιοποιήθηκε ο συντελεστής αξιοπιστίας *Cronbach Alpha*, αρκετά διαδεδομένος στις εμπειρικές έρευνες (όπως είναι η παρούσα), όπου υπολογίστηκε η αξιοπιστία εσωτερικής συνοχής ή συνάφειας (*internal consistency*) του ερωτηματολογίου της κύριας έρευνας (Νόβα-Καλτσούνη, 2006; Λουκαΐδης, 2011; Ουζούνη και Νακάκης, 2011; Cohenetal., 2008).

2.6 Αξιοπιστία

Η πραγματοποίηση της αξιοπιστίας έγινε με τη χρήση της εντολής *Reliability Analysis* του λογισμικού SPSS v.24^{11,12}, με τα ακόλουθα αποτελέσματα:

¹¹ Analyze→Scale→Reliability analysis→Statistics→Scale if item deleted [SPSS v.24]

- Υψηλή αξιοπιστία (,85)(Πιν.2.1).
- Δεν απαιτείται να εξαιρεθεί κάποια ή κάποιες δηλώσεις για να ανέλθει του ορίου αξιοπιστίας το ερευνητικό εργαλείο (>,7)(Πιν.2.2)

Πίνακας 2. 1 Συνολική Αξιοπιστία Ερευνητικού Εργαλείου [SPSSv.24]

Cronbach's Alpha	N of Items
,851	61

Πίνακας 2. 2 Ανάλυση Αξιοπιστίας Δηλώσεων για Εξαίρεση (IfItemdeleted)[SPSSv.24]

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	CorrectedItem-TotalCorrelation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
E1.1	227,63	323,933	,233	,850
E1.2	229,40	333,990	-,053	,856
E1.3	229,08	329,558	,071	,853
E1.4	228,90	322,400	,221	,850
E1.5	228,25	338,449	-,173	,857
E1.6	228,43	335,738	-,102	,856
E1.7	228,90	334,195	-,059	,856
E1.8	228,70	333,344	-,039	,856
E1.9	229,25	329,628	,032	,855
E1.10	229,13	331,548	,015	,854
E1.11	229,23	325,820	,128	,853
E2.1	227,35	325,823	,313	,849
E2.2	228,00	320,923	,342	,848
E2.3	228,03	315,615	,474	,845
E2.4	228,38	322,958	,321	,848
E2.5	227,48	328,512	,125	,851
E2.6	228,00	323,436	,265	,849
E3.1	227,28	327,743	,168	,851
E3.2	227,38	324,753	,342	,849
E3.3	228,10	323,169	,315	,848
E3.4	227,93	320,533	,469	,847
E3.5	227,78	327,153	,168	,851
E3.6	227,70	324,574	,205	,850
E3.7	228,15	318,900	,412	,847
E3.8	228,78	316,128	,378	,847
E3.9	227,65	321,515	,266	,849
E3.10	227,08	331,404	,054	,852
E4.1	227,15	324,387	,358	,848
E4.2	227,13	326,471	,346	,849
E4.3	227,10	327,374	,298	,849
E4.4	227,78	317,461	,556	,845
E4.5	227,40	324,144	,284	,849
E4.6	227,98	319,563	,373	,847
E4.7	228,43	325,481	,166	,851
E5.1	227,33	325,866	,192	,850

¹²Εξαιρέθηκε το ατομικό προφίλ (δημογραφικά στοιχεία)

E5.2	227,25	316,090	,472	,846
E5.3	227,38	311,420	,547	,844
E5.4	227,13	318,215	,372	,847
E5.5	228,03	308,897	,554	,843
E5.6	227,68	320,635	,319	,848
E5.7	227,43	318,097	,380	,847
E5.8	227,90	319,477	,330	,848
E5.9	227,93	310,635	,530	,844
E5.10	228,20	308,779	,554	,843
E5.11	227,65	309,567	,557	,843
E5.12	227,98	312,435	,424	,846
E6.1	227,35	321,721	,441	,847
E6.2	227,23	320,435	,503	,846
E6.3	227,48	323,333	,407	,848
E6.4	227,70	324,728	,250	,849
E6.5	227,60	320,400	,451	,847
E6.6	227,20	321,292	,465	,847
E6.7	227,60	326,144	,264	,849
E7.1	227,15	321,721	,446	,847
E7.2	227,65	321,156	,309	,848
E7.3	227,60	321,528	,319	,848
E7.4	227,20	325,241	,206	,850
E7.5	227,15	323,874	,256	,849
E7.6	227,70	318,369	,390	,847
E7.7	227,58	323,687	,233	,850
E8	228,13	334,010	-,054	,854

Κεφάλαιο Τρίτο: Αποτελέσματα

3.1 Ταυτότητα Έρευνας

Στην έρευνα, συμμετείχαν 96 εργαζόμενοι στην ΕΑΔ¹³. Η έρευνα διενεργήθηκε κατά το Άνοιξη του 2023. Πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια σχεδιασμένου ερωτηματολογίου, με φυσική επαφή ή αποστολή μέσω e-mail, με απλή τυχαία δειγματοληψία.

3.2 Δημογραφικό Προφίλ

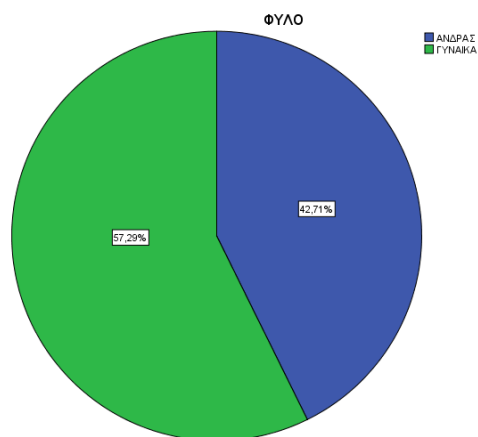
Στην έρευνα, συμμετείχαν 96 εργαζόμενοι στην ΕΑΔ¹⁴. Η έρευνα διενεργήθηκε κατά το Άνοιξη του 2023. Ειδικότερα, όσον αφορά το *Φύλο*, η πλειοψηφία είναι Γυναίκες (55 άτομα, 57,3%)(Γράφ. 3.1), στην *εργασιακή σχέση* η μεγάλη πλειοψηφία διαθέτει μόνιμη σχέση (89 άτομα, 92,7%)(Γραφ.3.2), και στο μορφωτικό επίπεδο η μεγάλη πλειοψηφία είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (με ή χωρίς μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών)(88 άτομα, 91,7%)(Γραφ.3.3).

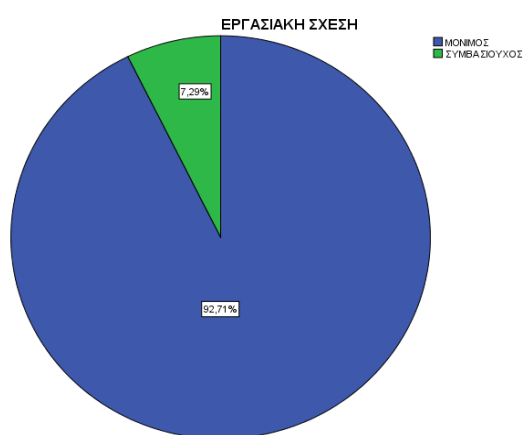
¹³ Είναι προσεγγιστικά σχεδόν το 25% του πληθυσμού αναφοράς (προσωπικό ΕΑΔ).

¹⁴ Είναι προσεγγιστικά σχεδόν το 25% του πληθυσμού αναφοράς (προσωπικό ΕΑΔ).

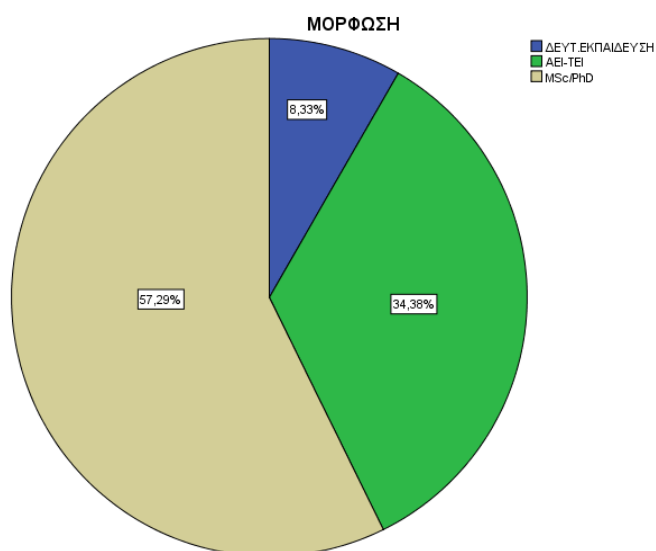

Γράφημα 3. 1 Φύλο Δείγματος [SPSSv.24]

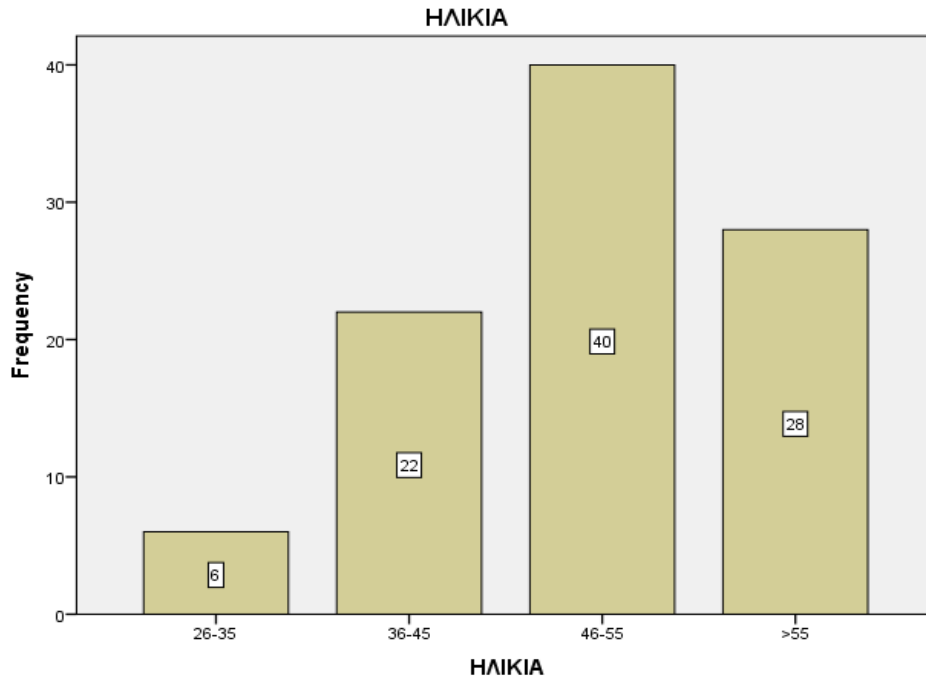

Γράφημα 3. 2 Εργασιακή Σχέση Δείγματος [SPSSv.24]

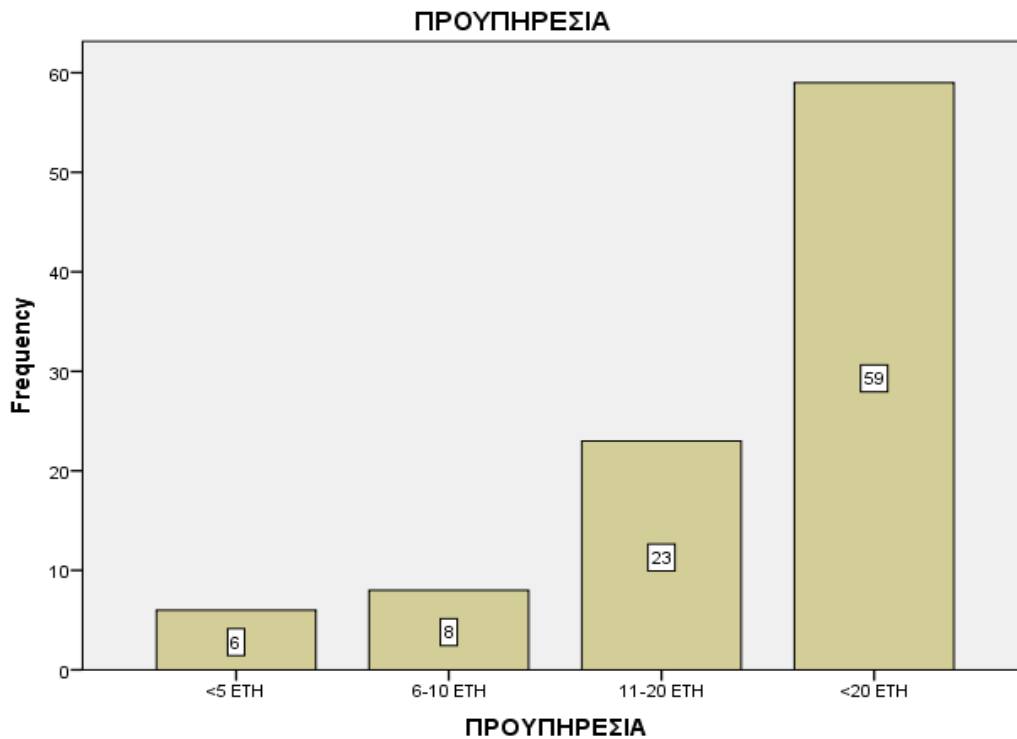

Γράφημα 3. 3 Μορφωτικό Επίπεδο Δείγματος [SPSSv.24]

Τέλος, η σχετική πλειοψηφία των συμμετεχόντων ανήκει στην ηλικιακή κατηγορία (46-55 ετών) με ποσοστό 41,7% (40 άτομα)(Γράφ. 3.4), ενώ προϋπηρεσία, σημαντική πλειοψηφία (59 άτομα, 61,5%) έχει άνω των 20 ετών (Γράφ. 3.5).

Γράφημα 3. 4 Ηλικιακή Κατηγορία Δείγματος [SPSSv.24]

Γράφημα 3. 5 Προϋπηρεσία Δείγματος [SPSSv.24]

3.3 Περιγραφική Ανάλυση

Η ανάλυση του ερευνητικού μέρους του ερωτηματολογίου περιλαμβάνει τις εξής ενότητες (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ):

1. Φαινόμενο Διαφθοράς στο Δημόσιο Τομέα & Διακυβέρνηση

- Σχετικά με το φαινόμενο της Διαφθοράς:

- στην Δήλωση 1.1, σχετικά με το αν είναι σημαντικό το πρόβλημα της διαφθοράς στην δημοσία διοίκηση, η πλειοψηφία απάντησε θετικά (81,3%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 1 Ανάλυση Δήλωσης 1.1 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΣΧΕΔΟΝ ΔΙΑΦΩΝΩ	4	4,2	4,2	4,2
ΟΥΔΕΤΕΡΟ	14	14,6	14,6	18,8
ΣΧΕΔΟΝ ΣΥΜΦΩΝΩ	36	37,5	37,5	56,3
ΣΥΜΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	42	43,8	43,8	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- στην Δήλωση 1.2, σχετικά με το αν ο δημόσιος τομέας είναι πιο διεφθαρμένος από τον ιδιωτικό τομέα, η σχετική πλειοψηφία απάντησε αρνητικά (39,6%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 2 Ανάλυση Δήλωσης 1.2 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ/ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	1	1,0	1,0	1,0
ΔΙΑΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	24	25,0	25,0	26,0
ΣΧΕΔΟΝ ΔΙΑΦΩΝΩ	14	14,6	14,6	40,6
ΟΥΔΕΤΕΡΟ	27	28,1	28,1	68,8
ΣΧΕΔΟΝ ΣΥΜΦΩΝΩ	23	24,0	24,0	92,7
ΣΥΜΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	7	7,3	7,3	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- στην Δήλωση 1.3, σχετικά με το αν οι θεσμοί στην χώρα είναι στοχοπροσηλωμένοι στην αντιμετώπιση της διαφθορά στο δημόσιο τομέα, η οριακή πλειοψηφία των συμμετεχόντων απάντησε αρνητικά (52,1%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 3 Ανάλυση Δήλωσης 1.3 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΔΙΑΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	9	9,4	9,4	9,4
Valid ΣΧΕΔΟΝ ΔΙΑΦΩΝΩ	41	42,7	42,7	52,1
Valid ΟΥΔΕΤΕΡΟ	28	29,2	29,2	81,3
Valid ΣΧΕΔΟΝ ΣΥΜΦΩΝΩ	17	17,7	17,7	99,0
Valid ΣΥΜΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	1	1,0	1,0	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- στην Δήλωση 1.4, σχετικά με το αν η διακυβέρνησή έχει επικεντρωθεί στην αντιμετώπιση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, η σχετική πλειοψηφία απάντησε θετικά (36,5%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 4 Ανάλυση Δήλωσης 1.4 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΔΙΑΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	10	10,4	10,4	10,4
Valid ΣΧΕΔΟΝ ΔΙΑΦΩΝΩ	22	22,9	22,9	33,3
Valid ΟΥΔΕΤΕΡΟ	29	30,2	30,2	63,5
Valid ΣΧΕΔΟΝ ΣΥΜΦΩΝΩ	30	31,3	31,3	94,8
Valid ΣΥΜΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	5	5,2	5,2	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- στην Δήλωση 1.5, σχετικά με το αν η διαφθορά στον δημόσιο τομέα αφορά την σχέση του με τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, η πλειοψηφία των

συμμετεχόντων απάντησε θετικά (63,4%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 5 Ανάλυση Δήλωσης 1.5 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ/ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	1	1,0	1,0	1,0
ΔΙΑΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	5	5,2	5,2	6,3
ΣΧΕΔΟΝ ΔΙΑΦΩΝΩ	12	12,5	12,5	18,8
ΟΥΔΕΤΕΡΟ	17	17,7	17,7	36,5
ΣΧΕΔΟΝ ΣΥΜΦΩΝΩ	52	54,2	54,2	90,6
ΣΥΜΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	9	9,4	9,4	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- στην Δήλωση 1.6, σχετικά με το αν η διαφθορά στο δημόσιο τομέα αφορά περισσότερο την σχέση του με τους πολίτες η οριακή πλειοψηφία απάντησε θετικά (50,0%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα

Πίνακας 3. 6 Ανάλυση Δήλωσης 1.6 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΔΙΑΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	4	4,2	4,2	4,2
ΣΧΕΔΟΝ ΔΙΑΦΩΝΩ	23	24,0	24,0	28,1
ΟΥΔΕΤΕΡΟ	21	21,9	21,9	50,0
ΣΧΕΔΟΝ ΣΥΜΦΩΝΩ	39	40,6	40,6	90,6
ΣΥΜΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	9	9,4	9,4	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- στην Δήλωση 1.7, σχετικά με το αν το νομοθετικό/κανονιστικό πλαίσιο είναι αποτελεσματικό στην αντιμετώπιση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, η πλειοψηφία απάντησε αρνητικά (51,0%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 7 Ανάλυση Δήλωσης 1.7 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΔΙΑΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	13	13,5	13,5	13,5
ΣΧΕΔΟΝ ΔΙΑΦΩΝΩ	36	37,5	37,5	51,0
ΟΥΔΕΤΕΡΟ	17	17,7	17,7	68,8
ΣΧΕΔΟΝ ΣΥΜΦΩΝΩ	27	28,1	28,1	96,9
ΣΥΜΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	3	3,1	3,1	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- στην Δήλωση 1.8, σχετικά με το αν το πολίτευμα της χώρας είναι ισχυρό στην αντιμετώπιση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, η σχετική πλειοψηφία απάντησε θετικά (35,4%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 8 Ανάλυση Δήλωσης 1.8 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΔΙΑΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	11	11,5	11,5	11,5
ΣΧΕΔΟΝ ΔΙΑΦΩΝΩ	22	22,9	22,9	34,4
ΟΥΔΕΤΕΡΟ	29	30,2	30,2	64,6
ΣΧΕΔΟΝ ΣΥΜΦΩΝΩ	24	25,0	25,0	89,6
ΣΥΜΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	10	10,4	10,4	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- στην Δήλωση 1.9, σχετικά με το αν στη διακυβέρνηση της χώρας επικρατεί η λογοδοσία και διαφάνεια στην άσκηση πολιτικής, η σχετική πλειοψηφία των

συμμετεχόντων απάντησε αρνητικά (58,3%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 9 Ανάλυση Δήλωσης 1.9 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ/ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	4	4,2	4,2	4,2
ΔΙΑΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	19	19,8	19,8	24,0
ΣΧΕΔΟΝ ΔΙΑΦΩΝΩ	37	38,5	38,5	62,5
ΟΥΔΕΤΕΡΟ	20	20,8	20,8	83,3
ΣΧΕΔΟΝ ΣΥΜΦΩΝΩ	13	13,5	13,5	96,9
ΣΥΜΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	3	3,1	3,1	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- στην Δήλωση 1.10, σχετικά με το αν στη διακυβέρνηση της χώρας έχει επικρατήσει η λογοδοσία και διαφάνεια στην άσκηση των δραστηριοτήτων της, η πλειοψηφία απάντησε αρνητικά (53,1%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 10 Ανάλυση Δήλωσης 1.10 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΔΙΑΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	16	16,7	16,7	16,7
ΣΧΕΔΟΝ ΔΙΑΦΩΝΩ	35	36,5	36,5	53,1
ΟΥΔΕΤΕΡΟ	30	31,3	31,3	84,4
ΣΧΕΔΟΝ ΣΥΜΦΩΝΩ	14	14,6	14,6	99,0
ΣΥΜΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	1	1,0	1,0	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- στην Δήλωση 1.11, σχετικά με το αν το πολιτικό σύστημα της χώρας έχει βασικό στόχο την αντιμετώπιση της διαφθοράς στη δημόσια διοίκηση, η πλειοψηφία του δείγματος απάντησε αρνητικά (54,2%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 11 Ανάλυση Δήλωσης 1.11 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ/ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	1	1,0	1,0	1,0
ΔΙΑΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	20	20,8	20,8	21,9
ΣΧΕΔΟΝ ΔΙΑΦΩΝΩ	32	33,3	33,3	55,2
ΟΥΔΕΤΕΡΟ	22	22,9	22,9	78,1
ΣΧΕΔΟΝ ΣΥΜΦΩΝΩ	16	16,7	16,7	94,8
ΣΥΜΦΩΝΩ ΠΛΗΡΩΣ	5	5,2	5,2	100,0
Total	96	100,0	100,0	

Στον πίνακα που ακολουθεί, απεικονίζονται συνολικά, τα αποτελέσματα των απόψεων σχετικά με το φαινόμενο της Διαφθοράς του δείγματος, όπου βρέθηκαν:

- οι ισχυρότερες απόψεις είναι οι εξής:
  - Είναι σημαντικό το πρόβλημα της Διαφθοράς στη Δημόσια Διοίκηση(μ.ο. 4,21),
  - Η διαφθορά στο δημόσιο τομέα αφορά περισσότερο την σχέση του με τους πολίτες(μ.ο. 3,47).
- Οι λιγότεροι ισχυρές απόψεις είναι οι εξής:
  - Στη Διακυβέρνηση της χώρας επικρατεί η λογοδοσία και διαφάνεια στην άσκηση πολιτικής(μ.ο. 2,29) και
  - Στη Δημόσια Διοίκηση έχει επικρατήσει η λογοδοσία και διαφάνεια στην άσκηση των δραστηριοτήτων της(μ.ο. 2,47).

Πίνακας 3. 12 Στατιστικό Προφίλ των Απόψεων για τη Διαφθορά (Δηλώσεις 1.1-1.11)

	E1.1	E1.2	E1.3	E1.4	E1.5	E1.6	E1.7
N Valid	96	96	96	96	96	96	96
N Missing	0	0	0	0	0	0	0
Mean	4,21	2,71	2,58	2,98	3,47	3,27	2,70
Std. Deviation	,845	1,305	,925	1,086	1,066	1,061	1,116

		E1.8	E1.9	E1.10	E1.11
N	Valid	96	96	96	96
	Missing	0	0	0	0
Mean		3,00	2,29	2,47	2,49
Std. Deviation		1,170	1,151	,973	1,179

- *Αξιολόγηση Μορφών της Διαφθοράς*: Στην Ερώτηση 2 του ερευνητικού εργαλείου, σχετικά με την συχνότητα των μορφών διαφθοράς στην χώρα σύμφωνα με το δείγμα της έρευνας, έχουμε τα εξής ευρήματα:

- Σχετικά με την δωροδοκία, η πολύ μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος, απάντησε ότι έχει μεγάλη συχνότητα (87,5%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 13 Ανάλυση Δήλωσης 2.1 [SPSSv.24]

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	ΜΙΚΡΗ	1	1,0	1,0	1,0
	ΜΕΤΡΙΑ	11	11,5	11,5	12,5
	ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕΓΑΛΗ	50	52,1	52,1	64,6
	ΜΕΓΑΛΗ	34	35,4	35,4	100,0
	Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με την κατάχρηση-υπεξαίρεση χρημάτων η σχετική πλειοψηφία του δείγματος, απάντησε ότι έχει μεγάλη συχνότητα (46,9%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 14 Ανάλυση Δήλωσης 2.2 [SPSSv.24]

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	ΜΙΚΡΗ	13	13,5	13,5	13,5
	ΜΕΤΡΙΑ	38	39,6	39,6	53,1

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕΓΑΛΗ	29	30,2	30,2	83,3
ΜΕΓΑΛΗ	16	16,7	16,7	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με την απάτη η πλειοψηφία απάντησε ότι έχει μεγάλη συχνότητα (54,2%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 15 Ανάλυση Δήλωσης 2.3 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
ΕΛΑΧΙΣΤΗ	1	1,0	1,0	1,0
ΜΙΚΡΗ	12	12,5	12,5	13,5
ΜΕΤΡΙΑ	31	32,3	32,3	45,8
Valid ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕΓΑΛΗ	34	35,4	35,4	81,3
ΜΕΓΑΛΗ	18	18,8	18,8	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με τον εκβιασμό η σχετική πλειοψηφία του δείγματος απάντησε ότι υπάρχει μέτρια συχνότητα (41,7%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 16 Ανάλυση Δήλωσης 2.4 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
ΕΛΑΧΙΣΤΗ	4	4,2	4,2	4,2
ΜΙΚΡΗ	20	20,8	20,8	25,0
ΜΕΤΡΙΑ	40	41,7	41,7	66,7
Valid ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕΓΑΛΗ	25	26,0	26,0	92,7
ΜΕΓΑΛΗ	7	7,3	7,3	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με τον νεποτισμό-ευνοιοκρατία, η μεγάλη πλειοψηφία των συμμετεχόντων, απάντησε ότι έχει μεγάλη συχνότητα (79,2%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 17 Ανάλυση Δήλωσης 2.5 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
ΜΙΚΡΗ	5	5,2	5,2	5,2
ΜΕΤΡΙΑ	15	15,6	15,6	20,8
Valid ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕΓΑΛΗ	34	35,4	35,4	56,3
ΜΕΓΑΛΗ	42	43,8	43,8	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με την παράβαση καθήκοντος, η πλειοψηφία του δείγματος απάντησε ότι έχει μεγάλη συχνότητα (60,5%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 18 Ανάλυση Δήλωσης 2.6 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
ΜΙΚΡΗ	10	10,4	10,4	10,4
ΜΕΤΡΙΑ	28	29,2	29,2	39,6
Valid ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕΓΑΛΗ	42	43,8	43,8	83,3
ΜΕΓΑΛΗ	16	16,7	16,7	100,0
Total	96	100,0	100,0	

Στον πίνακα που ακολουθεί, απεικονίζεται συνολικά, η αξιολόγηση των μορφών διαφθοράς ανάλογα με τη συχνότητα τους:

- οι συχνότερες μορφές είναι οι εξής:
  - Δωροδοκία (μ.ο. 4,22),
  - Νεποτισμός – Ευνοιοκρατία (μ.ο. 4,18).
- η λιγότερο συχνή μορφή είναι:
  - Εκβιασμός (μ.ο. 3,11).

Πίνακας 3. 19 Στατιστικό Προφίλ Αξιολόγησης Μορφών Διαφθοράς (Δηλώσεις 2.1 - 2.6)

	E2.1	E2.2	E2.3	E2.4	E2.5	E2.6
N Valid	96	96	96	96	96	96
N Missing	0	0	0	0	0	0
Mean	4,22	3,50	3,58	3,11	4,18	3,67
Std. Deviation	,684	,929	,970	,961	,883	,879

2. Δημόσια Διοίκηση – Πολίτες – Επιχειρήσεις (Αγορά)

- Αξιολόγηση θεματικών ενοτήτων σχετικά με το εύρος της διαφθοράς, αναφορικά με τη σχέση Πολίτη – Δημόσιας Διοίκησης: Στην ερώτηση 3, σχετικά με το εύρος της διαφθοράς αναφορικά με τη σχέση πολίτη-δημόσιας διοίκησης έχουμε τα εξής

- Σχετικά με την πολεοδομία, η σχεδόν καθολική πλειοψηφία των συμμετεχόντων απάντησε σημαντική (93,7%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 20 Ανάλυση Δήλωσης 3.1 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΚΑΘΟΛΟΥ	1	1,0	1,0	1,0
ΛΙΓΟ	1	1,0	1,0	2,1
ΜΕΤΡΙΟ	4	4,2	4,2	6,3
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	34	35,4	35,4	41,7
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	56	58,3	58,3	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με την υγεία, η σχεδόν καθολική πλειοψηφία του δείγματος απάντησε ως σημαντική (91,7%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 21 Ανάλυση Δήλωσης 3.2 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΜΕΤΡΙΟ	8	8,3	8,3	8,3
Valid ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	38	39,6	39,6	47,9
Valid ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	50	52,1	52,1	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με την κεντρική διοίκηση, η πλειοψηφία απάντησε σημαντική (52,6%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 22 Ανάλυση Δήλωσης 3.3 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΚΑΘΟΛΟΥ	1	1,0	1,1	1,1
Valid ΛΙΓΟ	9	9,4	9,5	10,5
Valid ΜΕΤΡΙΟ	35	36,5	36,8	47,4
Valid ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	34	35,4	35,8	83,2
Valid ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	16	16,7	16,8	100,0
Total	95	99,0	100,0	
Missing System	1	1,0		
Total	96	100,0		

- Σχετικά με τις οικονομικές υπηρεσίες, η σχετικά μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος απάντησε σημαντική (58,9%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 23 Ανάλυση Δήλωσης 3.4 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΛΙΓΟ	7	7,3	7,4	7,4
Valid ΜΕΤΡΙΟ	32	33,3	33,7	41,1

	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	38	39,6	40,0	81,1
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	18	18,8	18,9	100,0
	Total	95	99,0	100,0	
Missing	System	1	1,0		
Total		96	100,0		

- Σχετικά με τις αστυνομικές αρχές, η μεγάλη πλειοψηφία των συμμετεχόντων, απάντησε σημαντική (70,8%), όπως άλλωστε, φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 24 Ανάλυση Δήλωσης 3.5 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent	
Valid	ΚΑΘΟΛΟΥ	2	2,1	2,1	2,1
	ΛΙΓΟ	6	6,3	6,3	8,3
	ΜΕΤΡΙΟ	20	20,8	20,8	29,2
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	39	40,6	40,6	69,8
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	29	30,2	30,2	100,0
	Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με τους ΟΤΑ, η μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος απάντησε σημαντική (78,1%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 25 Ανάλυση Δήλωσης 3.6 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent	
Valid	ΚΑΘΟΛΟΥ	1	1,0	1,0	1,0
	ΛΙΓΟ	5	5,2	5,2	6,3
	ΜΕΤΡΙΟ	15	15,6	15,6	21,9
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	36	37,5	37,5	59,4
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	39	40,6	40,6	100,0
	Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με τη διαγραφή προστίμων και ποινών, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων απάντησε σημαντική (54,1%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 26 Ανάλυση Δήλωσης 3.7 [SPSSv.24]

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	ΚΑΘΟΛΟΥ	1	1,0	1,1	1,1
	ΛΙΓΟ	13	13,5	13,8	14,9
	ΜΕΤΡΙΟ	28	29,2	29,8	44,7
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	27	28,1	28,7	73,4
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	25	26,0	26,6	100,0
	Total	94	97,9	100,0	
Missing	System	2	2,1		
Total		96	100,0		

- Σχετικά με τον στρατό, η σχετική πλειοψηφία απάντησε ελάχιστα σημαντικό (42,1%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 27 Ανάλυση Δήλωσης 3.8 [SPSSv.24]

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	ΚΑΘΟΛΟΥ	12	12,5	12,6	12,6
	ΛΙΓΟ	28	29,2	29,5	42,1
	ΜΕΤΡΙΟ	22	22,9	23,2	65,3
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	20	20,8	21,1	86,3
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	13	13,5	13,7	100,0
	Total	95	99,0	100,0	
Missing	System	1	1,0		
Total		96	100,0		

- Σχετικά με την δικαιοσύνη, η μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος, απάντησε σημαντική (66,7%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 28 Ανάλυση Δήλωσης 3.9 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΚΑΘΟΛΟΥ	3	3,1	3,1	3,1
ΛΙΓΟ	10	10,4	10,4	13,5
ΜΕΤΡΙΟ	19	19,8	19,8	33,3
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	30	31,3	31,3	64,6
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	34	35,4	35,4	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με τα πολιτικά κόμματα, η σχεδόν καθολική πλειοψηφία του δείγματος, απάντησε σημαντική (90,6%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 29 Ανάλυση Δήλωσης 3.10 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΛΙΓΟ	1	1,0	1,1	1,1
ΜΕΤΡΙΟ	6	6,3	6,4	7,4
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	29	30,2	30,9	38,3
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	58	60,4	61,7	100,0
Total	94	97,9	100,0	
Missing System	2	2,1		
Total	96	100,0		

Στον πίνακα που ακολουθεί, απεικονίζεται συνολικά, η αξιολόγηση των θεματικών ενοτήτων σε σχέση με την διαφθορά, στο δίπολο *Πολίτη – Δημόσια Διοίκηση*, ανάλογα με το βαθμό σημαντικότητάς τους:

- οι πλέον σημαντικές είναι οι εξής:
  - Πολιτικά κόμματα (μ.ο. 4,53),
  - Πολεοδομία (μ.ο. 4,49).
- η λιγότερο σημαντική είναι:
  - Στρατός (μ.ο. 2,94).

Πίνακας 3. 30 Στατιστικό Προφίλ Αξιολόγησης για το δίπολο Πολίτη – Δημόσια Διοίκηση (Δηλώσεις 3.1 –3.10)

		E3.1	E3.2	E3.3	E3.4	E3.5	E3.6	E3.7
N	Valid	96	96	95	95	96	96	94
	Missing	0	0	1	1	0	0	2
Mean		4,49	4,44	3,58	3,71	3,91	4,11	3,66
Std. Deviation		,725	,646	,918	,861	,974	,928	1,053
		E3.8	E3.9	E3.10				
N	Valid	95	96	94				
	Missing	1	0	2				
Mean		2,94	3,85	4,53				
Std. Deviation		1,253	1,114	,667				

- Αξιολόγηση θεματικών ενοτήτων σχετικά με το εύρος της διαφθοράς, αναφορικά με τη σχέση Επιχείρηση – Δημόσια Διοίκηση: Στην ερώτηση 4, σχετικά με το εύρος της διαφθοράς αναφορικά με τη σχέση επιχείρηση–δημόσιας διοίκησης έχουμε τα εξής

- Σχετικά με τις δημόσιες συμβάσεις, η σχεδόν καθολική πλειοψηφία του δείγματος, απάντησε σημαντική (93,7%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 31 Ανάλυση Δήλωσης 4.1 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΜΕΤΡΙΟ	6	6,3	6,3	6,3
Valid ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	34	35,4	35,4	41,7
Valid ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	56	58,3	58,3	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με την ανάληψη έργων, η σχεδόν καθολική πλειοψηφία του δείγματος, απάντησε σημαντική (97,9%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 32 Ανάλυση Δήλωσης 4.2 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΜΕΤΡΙΟ	2	2,1	2,1	2,1
Valid ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	37	38,5	38,5	40,6
Valid ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	57	59,4	59,4	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με την πολεοδομία, η καθολική πλειοψηφία των συμμετεχόντων απάντησε σημαντική (98,9%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 33 Ανάλυση Δήλωσης 4.3 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΜΕΤΡΙΟ	1	1,0	1,0	1,0
Valid ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	44	45,8	45,8	46,9
Valid ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	51	53,1	53,1	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με τις υπηρεσίες των υπουργείων, η πλειοψηφία απάντησε σημαντική (59,4%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 34 Ανάλυση Δήλωσης 4.4 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΚΑΘΟΛΟΥ	1	1,0	1,0	1,0
ΛΙΓΟ	8	8,3	8,3	9,4
ΜΕΤΡΙΟ	30	31,3	31,3	40,6
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	39	40,6	40,6	81,3
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	18	18,8	18,8	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με τους ΟΤΑ, η πολύ μεγάλη πλειοψηφία απάντησε σημαντική (83,3%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 35 Ανάλυση Δήλωσης 4.5 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΛΙΓΟ	2	2,1	2,1	2,1
ΜΕΤΡΙΟ	14	14,6	14,6	16,7
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	41	42,7	42,7	59,4
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	39	40,6	40,6	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με την διαγραφή προστίμων και ποινών, η πλειοψηφία του δείγματος απάντησε σημαντική (58,9%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 36 Ανάλυση Δήλωσης 4.6 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent

Valid	ΚΑΘΟΛΟΥ	3	3,1	3,2	3,2
	ΛΙΓΟ	7	7,3	7,4	10,5
	ΜΕΤΡΙΟ	29	30,2	30,5	41,1
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	29	30,2	30,5	71,6
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	27	28,1	28,4	100,0
	Total	95	99,0	100,0	
Missing	System	1	1,0		
Total		96	100,0		

- Σχετικά με την επιλογή άλλο η πλειοψηφία δεν απάντησε (55,2%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 37 Ανάλυση Δήλωσης 4.7 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent	
Valid	ΚΑΘΟΛΟΥ	2	2,1	4,7	4,7
	ΛΙΓΟ	7	7,3	16,3	20,9
	ΜΕΤΡΙΟ	21	21,9	48,8	69,8
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	5	5,2	11,6	81,4
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	8	8,3	18,6	100,0
	Total	43	44,8	100,0	
Missing	System	53	55,2		
Total		96	100,0		

Στον πίνακα που ακολουθεί, απεικονίζεται συνολικά, η αξιολόγηση των θεματικών ενοτήτων σε σχέση με την διαφθορά, στο δίπολο *Επιχείρηση- Δημόσια Διοίκηση*, ανάλογα με το βαθμό σημαντικότητάς τους:

- οι πλέον σημαντικές είναι οι εξής:
  - Ανάληψη έργων (μ.ο. 4,57),
  - Δημόσιες συμβάσεις & Πολεοδομία (μ.ο. 4,52).
- η λιγότερο σημαντική είναι:
  - Άλλο (μ.ο. 3,23).

Πίνακας 3. 38 Στατιστικό Προφίλ Αξιολόγησης για το δίπολο Επιχειρήσεις – Δημόσια Διοίκηση (Δηλώσεις 4.1 – 4.7)

	E4.1	E4.2	E4.3	E4.4	E4.5	E4.6	E4.7
N	96	96	96	96	96	95	43
Valid	96	96	96	96	96	95	43
Missing	0	0	0	0	0	1	53
Mean	4,52	4,57	4,52	3,68	4,22	3,74	3,23
Std. Deviation	,615	,538	,523	,912	,771	1,054	1,088

3. Παράγοντες Διαφθοράς

Στην ερώτηση 5, σχετικά με το βαθμό επίδρασης των παραγόντων Διαφθοράς στην επέκταση της διαφθοράς στην χώρα, έχουμε τα εξής:

- Σχετικά με την μορφή πολιτεύματος, η πλειοψηφία απάντησε ως σημαντικό (71,9%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 39 Ανάλυση Δήλωσης 5.1 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid				
ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ/ΔΕΝΑΠΑΝΤΩ	1	1,0	1,1	1,1
ΚΑΘΟΛΟΥ	3	3,1	3,2	4,3
ΛΙΓΟ	4	4,2	4,3	8,6
ΜΕΤΡΙΟ	16	16,7	17,2	25,8
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	26	27,1	28,0	53,8
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	43	44,8	46,2	100,0
Total	93	96,9	100,0	
Missing				
System	3	3,1		
Total	96	100,0		

- Σχετικά με την ποιότητα διακυβέρνησης, η τεράστια πλειοψηφία του δείγματος απάντησε ως σημαντικό (93,8%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 40 Ανάλυση Δήλωσης 5.2 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ/ΔΕΝΑΠΑΝΤΩ	1	1,0	1,1
	ΛΙΓΟ	1	1,0	2,1
	ΜΕΤΡΙΟ	3	3,1	5,3
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	40	41,7	42,1
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	50	52,1	52,6
	Total	95	99,0	100,0
Missing	System	1	1,0	
Total	96	100,0		

- Σχετικά με την ποιότητα νομοθετικού πλαισίου η τεράστια πλειοψηφία απάντησε ως σημαντικό (91,7%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 41 Ανάλυση Δήλωσης 5.3 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ/ΔΕΝΑΠΑΝΤΩ	2	2,1	2,1
	ΚΑΘΟΛΟΥ	1	1,0	3,1
	ΛΙΓΟ	2	2,1	5,2
	ΜΕΤΡΙΟ	3	3,1	8,3
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	40	41,7	41,7
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	48	50,0	50,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με το σύστημα απονομής δικαιοσύνης, η τεράστια πλειοψηφία του δείγματος απάντησε σημαντικό (91,7%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 42 Ανάλυση Δήλωσης 5.4 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ/ΔΕΝΑΠΑΝΤΩ	2	2,1	2,1	2,1
ΚΑΘΟΛΟΥ	1	1,0	1,0	3,1
ΛΙΓΟ	3	3,1	3,1	6,3
ΜΕΤΡΙΟ	2	2,1	2,1	8,3
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	30	31,3	31,3	39,6
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	58	60,4	60,4	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με την δομή και έκταση του δημόσιου τομέα, η πλειοψηφία απάντησε ως σημαντικό (75,0%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 43 Ανάλυση Δήλωσης 5.5 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ/ΔΕΝΑΠΑΝΤΩ	2	2,1	2,1	2,1
ΚΑΘΟΛΟΥ	1	1,0	1,0	3,1
ΛΙΓΟ	6	6,3	6,3	9,4
ΜΕΤΡΙΟ	15	15,6	15,6	25,0
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	49	51,0	51,0	76,0
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	23	24,0	24,0	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, η πλειοψηφία απάντησε ως σημαντικό (79,1%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 44 Ανάλυση Δήλωσης 5.6 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ/ΔΕΝΑΠΑΝΤΩ	2	2,1	2,1	2,1
ΚΑΘΟΛΟΥ	1	1,0	1,0	3,1
ΛΙΓΟ	2	2,1	2,1	5,2
ΜΕΤΡΙΟ	15	15,6	15,6	20,8
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	49	51,0	51,0	71,9
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	27	28,1	28,1	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με την κοινωνική κουλτούρα η πλειοψηφία απάντησε σημαντικό (88,5%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 45 Ανάλυση Δήλωσης 5.7 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ/ΔΕΝΑΠΑΝΤΩ	2	2,1	2,1	2,1
ΛΙΓΟ	5	5,2	5,2	7,3
ΜΕΤΡΙΟ	4	4,2	4,2	11,5
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	37	38,5	38,5	50,0
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	48	50,0	50,0	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με την ιστορία του τόπου η πλειοψηφία απάντησε σημαντικό (62,5%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 46 Ανάλυση Δήλωσης 5.8 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ/ΔΕΝΑΠΑΝΤΩ	2	2,1	2,1	2,1
ΚΑΘΟΛΟΥ	2	2,1	2,1	4,2
ΛΙΓΟ	9	9,4	9,4	13,5
ΜΕΤΡΙΟ	23	24,0	24,0	37,5
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	39	40,6	40,6	78,1
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	21	21,9	21,9	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με τον βαθμό ανταγωνισμού στην αγορά, η πλειοψηφία απάντησε ως σημαντικό (65,6%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 47 Ανάλυση Δήλωσης 5.9 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ/ΔΕΝΑΠΑΝΤΩ	2	2,1	2,1	2,1
ΛΙΓΟ	11	11,5	11,5	13,5
ΜΕΤΡΙΟ	20	20,8	20,8	34,4
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	36	37,5	37,5	71,9
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	27	28,1	28,1	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με τον βαθμό παγκοσμιοποίησης στην οικονομία η πλειοψηφία απάντησε σημαντικό (54,2%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 48 Ανάλυση Δήλωσης 5.10 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ/ΔΕΝΑΠΑΝΤΩ	2	2,1	2,1	2,1
ΚΑΘΟΛΟΥ	5	5,2	5,2	7,3
ΛΙΓΟ	13	13,5	13,5	20,8
ΜΕΤΡΙΟ	24	25,0	25,0	45,8
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	34	35,4	35,4	81,3
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	18	18,8	18,8	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με την γραφειοκρατία, η πλειοψηφία απάντησε ως σημαντικό (80%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 49 Ανάλυση Δήλωσης 5.11 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ/ΔΕΝΑΠΑΝΤΩ	1	1,0	1,0	1,0
ΛΙΓΟ	5	5,2	5,2	6,3
ΜΕΤΡΙΟ	13	13,5	13,5	19,8
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	42	43,8	43,8	63,5
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	35	36,5	36,5	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με την έλλειψη κατάρτισης του προσωπικού της δημόσιας διοίκησης, η πλειοψηφία απάντησε ως σημαντικό (61,5%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 50 Ανάλυση Δήλωσης 5.12 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent

Valid	ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ/ΔΕΝΑΠΑΝΤΩ	2	2,1	2,1	2,1
	ΚΑΘΟΛΟΥ	3	3,1	3,1	5,2
	ΛΙΓΟ	11	11,5	11,5	16,7
	ΜΕΤΡΙΟ	21	21,9	21,9	38,5
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	30	31,3	31,3	69,8
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	29	30,2	30,2	100,0
	Total	96	100,0	100,0	

Στον πίνακα που ακολουθεί, απεικονίζεται συνολικά, η αξιολόγηση των παραγόντων διαφθοράς, ανάλογα με το βαθμό σημαντικότητάς τους:

- οι πλέον σημαντικές είναι οι εξής:
  - ποιότητα διακυβέρνησης (μ.ο. 4,43),
  - σύστημα απονομής δικαιοσύνης (μ.ο. 4,41).
- η λιγότερο σημαντική είναι:
  - βαθμός παγκοσμιοποίησης στην οικονομία (μ.ο. 3,43).

Πίνακας 3. 51 Στατιστικό Προφίλ Αξιολόγησης Παραγόντων Διαφθοράς (Δηλώσεις 5.1 – 5.12)

	E5.1	E5.2	E5.3	E5.4	E5.5	E5.6	E5.7
N	Valid	93	95	96	96	96	96
	Missing	3	1	0	0	0	0
Mean	4,06	4,43	4,31	4,41	3,84	3,97	4,27
Std. Deviation	1,131	,767	,977	1,011	1,029	,978	1,010
	E5.8	E5.9	E5.10	E5.11	E5.12		
N	Valid	96	96	96	96	96	
	Missing	0	0	0	0	0	
Mean	3,65	3,76	3,43	4,08	3,68		
Std. Deviation	1,114	1,112	1,212	,937	1,227		

4. Αρνητικές Επιπτώσεις Διαφθοράς

Στην ερώτηση 6, σχετικά με το βαθμό αρνητικής επίδρασης της διαφθοράς σε διάφορα πεδία έχουμε τα εξής:

- Σχετικά με τις ιδιωτικές επενδύσεις, η μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος απάντησε ως σημαντική (86,5%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 52 Ανάλυση Δήλωσης 6.1 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
ΛΙΓΟ	1	1,0	1,0	1,0
ΜΕΤΡΙΟ	12	12,5	12,5	13,5
Valid ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	47	49,0	49,0	62,5
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	36	37,5	37,5	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με τις δημόσιες επενδύσεις – δαπάνες, η μεγάλη πλειοψηφία απάντησε ως σημαντική (89,6%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 53 Ανάλυση Δήλωσης 6.2 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
ΛΙΓΟ	1	1,0	1,0	1,0
ΜΕΤΡΙΟ	9	9,4	9,4	10,4
Valid ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	33	34,4	34,4	44,8
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	53	55,2	55,2	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με τον βαθμό οικονομικής ανάπτυξης η πλειοψηφία απάντησε ως σημαντική (82,3%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 54 Ανάλυση Δήλωσης 6.3 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent	
Valid	ΛΙΓΟ	1	1,0	1,1	1,1
	ΜΕΤΡΙΟ	15	15,6	15,8	16,8
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	44	45,8	46,3	63,2
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	35	36,5	36,8	100,0
	Total	95	99,0	100,0	
Missing	System	1	1,0		
Total		96	100,0		

- Σχετικά με τις στρατιωτικές δαπάνες η πλειοψηφία απάντησε σημαντική (72,9%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 55 Ανάλυση Δήλωσης 6.4 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent	
Valid	ΚΑΘΟΛΟΥ	2	2,1	2,1	2,1
	ΛΙΓΟ	10	10,4	10,4	12,5
	ΜΕΤΡΙΟ	14	14,6	14,6	27,1
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	43	44,8	44,8	71,9
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	27	28,1	28,1	100,0
	Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με το ΑΕΠ, η μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος απάντησε ως σημαντική (79,1%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 56 Ανάλυση Δήλωσης 6.5 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid				
ΛΙΓΟ	3	3,1	3,2	3,2
ΜΕΤΡΙΟ	16	16,7	16,8	20,0
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	51	53,1	53,7	73,7
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	25	26,0	26,3	100,0
Total	95	99,0	100,0	
Missing				
System	1	1,0		
Total	96	100,0		

- Σχετικά με την παραοικονομία, η τεράστια πλειοψηφία του δείγματος απάντησε ως σημαντική (93,8%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 57 Ανάλυση Δήλωσης 6.6 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid				
ΚΑΘΟΛΟΥ	1	1,0	1,0	1,0
ΛΙΓΟ	2	2,1	2,1	3,1
ΜΕΤΡΙΟ	3	3,1	3,1	6,3
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	40	41,7	41,7	47,9
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	50	52,1	52,1	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με τον βαθμό ανταγωνισμού στην αγορά, η μεγάλη πλειοψηφία απάντησε ως σημαντική (80,2%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 58 Ανάλυση Δήλωσης 6.7 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent

	ΛΙΓΟ	3	3,1	3,1	3,1
	ΜΕΤΡΙΟ	16	16,7	16,7	19,8
Valid	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	53	55,2	55,2	75,0
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	24	25,0	25,0	100,0
Total		96	100,0	100,0	

Στον πίνακα που ακολουθεί, απεικονίζεται συνολικά, η αξιολόγηση των αρνητικών επιπτώσεων της διαφθοράς, ανάλογα με το βαθμό σημαντικότητας τους:

- οι πλέον σημαντικές είναι οι εξής:
  - δημόσιες δαπάνες-επενδύσεις (μ.ο. 4,44),
  - παραοικονομία (μ.ο. 4,42).
- η λιγότερο σημαντική είναι:
  - στρατιωτικές δαπάνες (μ.ο. 3,86).

Πίνακας 3. 59 Στατιστικό Προφίλ Αξιολόγησης Παραγόντων Διαφθοράς (Δηλώσεις 6.1 – 6.7)

		E6.1	E6.2	E6.3	E6.4	E6.5	E6.6	E6.7
N	Valid	96	96	95	96	95	96	96
	Missing	0	0	1	0	1	0	0
Mean		4,23	4,44	4,19	3,86	4,03	4,42	4,02
Std. Deviation		,703	,708	,734	1,012	,750	,749	,740

5. Καταπολέμηση Διαφθοράς

- Αξιολόγηση μέτρων καταπολέμησης Διαφθοράς: Στην ερώτηση 7, σχετικά με την αξιολόγηση των μέτρων καταπολέμησης της διαφθοράς στην χώρα έχουμε τα εξής

- Σχετικά με το νομοθετικό/κανονιστικό πλαίσιο, η μεγάλη πλειοψηφία απάντησε ως σημαντικό (90,6%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 60 Ανάλυση Δήλωσης 7.1 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent

Valid	ΜΕΤΡΙΟ	9	9,4	9,4	9,4
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	34	35,4	35,4	44,8
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	53	55,2	55,2	100,0
	Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με τις επιβολές προστίμων, η πλειοψηφία απάντησε ως σημαντικό (79,2%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 61 Ανάλυση Δήλωσης 7.2 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	ΚΑΘΟΛΟΥ	1	1,0	1,0
	ΛΙΓΟ	4	4,2	5,2
	ΜΕΤΡΙΟ	15	15,6	20,8
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	35	36,5	57,3
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	41	42,7	100,0
	Total	96	100,0	100,0

- Σχετικά με τις επιβολές ποινών, η μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος απάντησε ως σημαντικό (82,3%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 62 Ανάλυση Δήλωσης 7.3 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	ΛΙΓΟ	6	6,3	6,3
	ΜΕΤΡΙΟ	11	11,5	17,7
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	40	41,7	59,4
	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	39	40,6	100,0
	Total	96	100,0	100,0

- Σχετικά με τους ελεγκτικούς μηχανισμούς, η μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος απάντησε ως σημαντικό (88,5%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 63 Ανάλυση Δήλωσης 7.4 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΛΙΓΟ	4	4,2	4,2	4,2
ΜΕΤΡΙΟ	7	7,3	7,3	11,5
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	20	20,8	20,8	32,3
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	65	67,7	67,7	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με το σύστημα δικαιοσύνης η πλειοψηφία απάντησε σημαντικό (87,5%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 64 Ανάλυση Δήλωσης 7.5 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΛΙΓΟ	4	4,2	4,2	4,2
ΜΕΤΡΙΟ	8	8,3	8,3	12,5
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	21	21,9	21,9	34,4
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	63	65,6	65,6	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με την οικονομική αστυνομία, η πλειοψηφία απάντησε ως σημαντικό (71,8%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 65 Ανάλυση Δήλωσης 7.6 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΛΙΓΟ	6	6,3	6,3	6,3
ΜΕΤΡΙΟ	21	21,9	21,9	28,1
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	37	38,5	38,5	66,7

ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	32	33,3	33,3	100,0
Total	96	100,0	100,0	

- Σχετικά με την κεντρική διοίκηση η πλειοψηφία απάντησε σημαντικό (77,1%), όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3. 66 Ανάλυση Δήλωσης 7.7 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
ΛΙΓΟ	7	7,3	7,3	7,3
ΜΕΤΡΙΟ	15	15,6	15,6	22,9
Valid ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	40	41,7	41,7	64,6
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	34	35,4	35,4	100,0
Total	96	100,0	100,0	

Στον πίνακα που ακολουθεί, απεικονίζεται συνολικά, η αξιολόγηση των μέτρων καταπολέμησης της διαφθοράς, ανάλογα με το βαθμό σημαντικότητας τους:

- οι πλέον σημαντικές είναι οι εξής:
  - ελεγκτικοί μηχανισμοί (μ.ο. 4,52),
  - σύστημα δικαιοσύνης (μ.ο. 4,49).
- η λιγότερο σημαντική είναι:
  - οικονομική αστυνομία (μ.ο. 3,99).

Πίνακας 3. 67 Στατιστικό Προφίλ Αξιολόγησης μέτρων καταπολέμησης Διαφθοράς (Δηλώσεις 7.1 – 7.7)

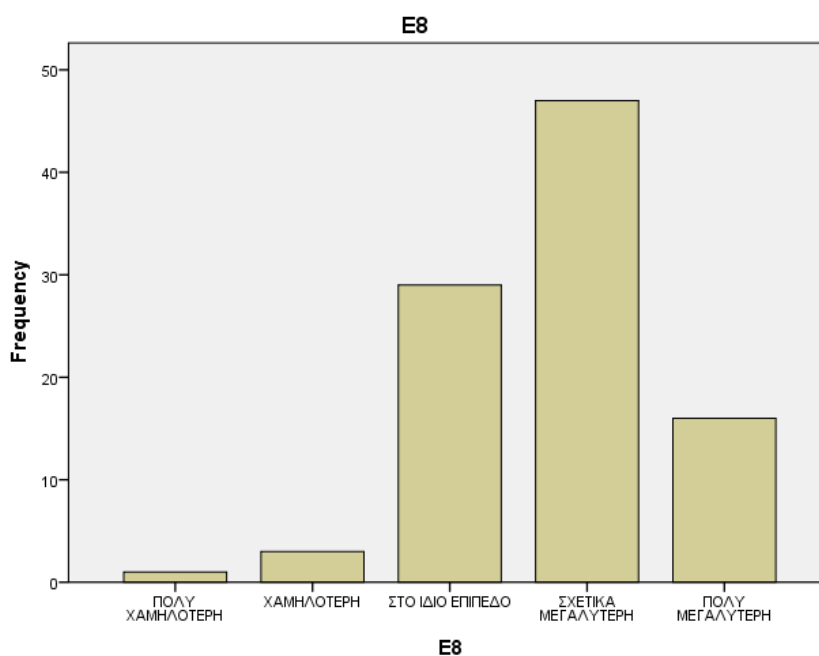
	E7.1	E7.2	E7.3	E7.4	E7.5	E7.6	E7.7
N Valid	96	96	96	96	96	96	96
Missing	0	0	0	0	0	0	0
Mean	4,46	4,16	4,17	4,52	4,49	3,99	4,05
Std. Deviation	,664	,910	,867	,808	,821	,900	,899

- Εκτίμηση για το φαινόμενο Διαφθοράς: Στην ερώτηση 8, σχετικά με την εκτίμηση για το φαινόμενο διαφθοράς στην χώρα έχουμε το εξής

- Όσο αφορά για το ποια είναι η έκταση διαφθοράς στην Ελλάδα σε σχέση με το μέσο ευρωπαϊκό επίπεδο, η πλειοψηφία απάντησε μεγαλύτερη (65,7%), όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα και γράφημα.

Πίνακας 3. 68 Ανάλυση Ερώτησης 8 [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΠΟΛΥ ΧΑΜΗΛΟΤΕΡΗ	1	1,0	1,0	1,0
ΧΑΜΗΛΟΤΕΡΗ	3	3,1	3,1	4,2
ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	29	30,2	30,2	34,4
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ	47	49,0	49,0	83,3
ΠΟΛΥ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ	16	16,7	16,7	100,0
Total	96	100,0	100,0	

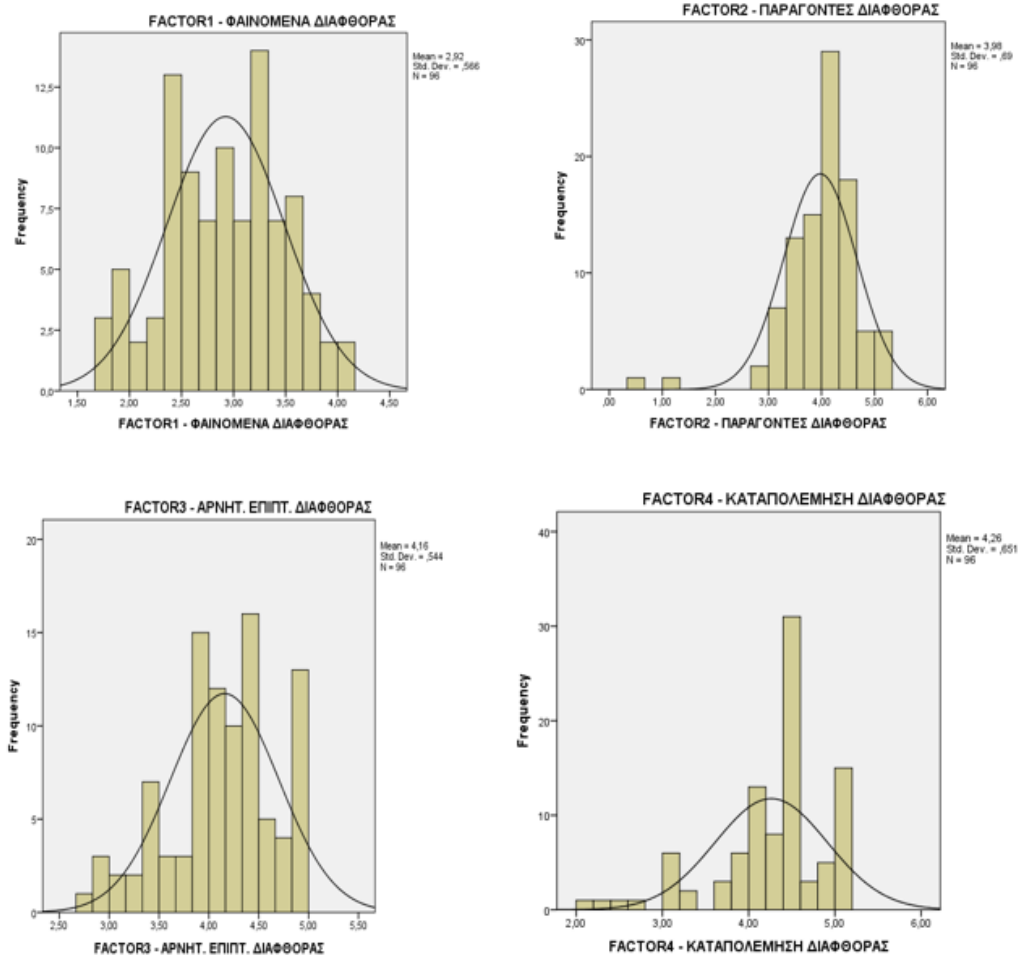
Γράφημα 3. 6 Γραφική Απεικόνιση Ερώτησης 8 [SPSSv.24]

Τέλος, οι παράγοντες που κατασκευάστηκαν βάσει του ερευνητικού πλαισίου, είναι οι εξής (Πιν.3.69, Γραφ.3.7):

- *Factor 1 (F1)*: Φαινόμενα διαφθοράς (Ερώτηση 1 – 12 δηλώσεις)
- *Factor2 (F2)*: Παράγοντες διαφθοράς (Ερώτηση 5 – 12 δηλώσεις)
- *Factor3 (F3)*: Αρνητικές Επιπτώσεις διαφθοράς (Ερώτηση 6 – 7 δηλώσεις)
- *Factor4 (F4)*: Μέτρα Καταπολέμησης διαφθοράς (Ερώτηση 7 – 7 δηλώσεις)

Πίνακας 3. 69 Ανάλυση Παραγόντων κύριας Έρευνας [SPSSv.24]

		FACTOR1 - ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	FACTOR2 - ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	FACTOR3 - ΑΡΝΗΤ. ΕΠΙΠΤ. ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	FACTOR4 - ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗ ΣΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ
N	Valid	96	96	96	96
	Missing	0	0	0	0
	Mean	2,9240	3,9765	4,1580	4,2621
	Median	3,0000	4,0400	4,2150	4,4300
	Mode	2,64 ^a	4,00 ^a	4,43	4,57
	Std. Deviation	,56587	,68974	,54432	,65107
	Variance	,320	,476	,296	,424
	Range	2,27	4,58	2,29	2,86
	Minimum	1,82	,42	2,71	2,14
	Maximum	4,09	5,00	5,00	5,00

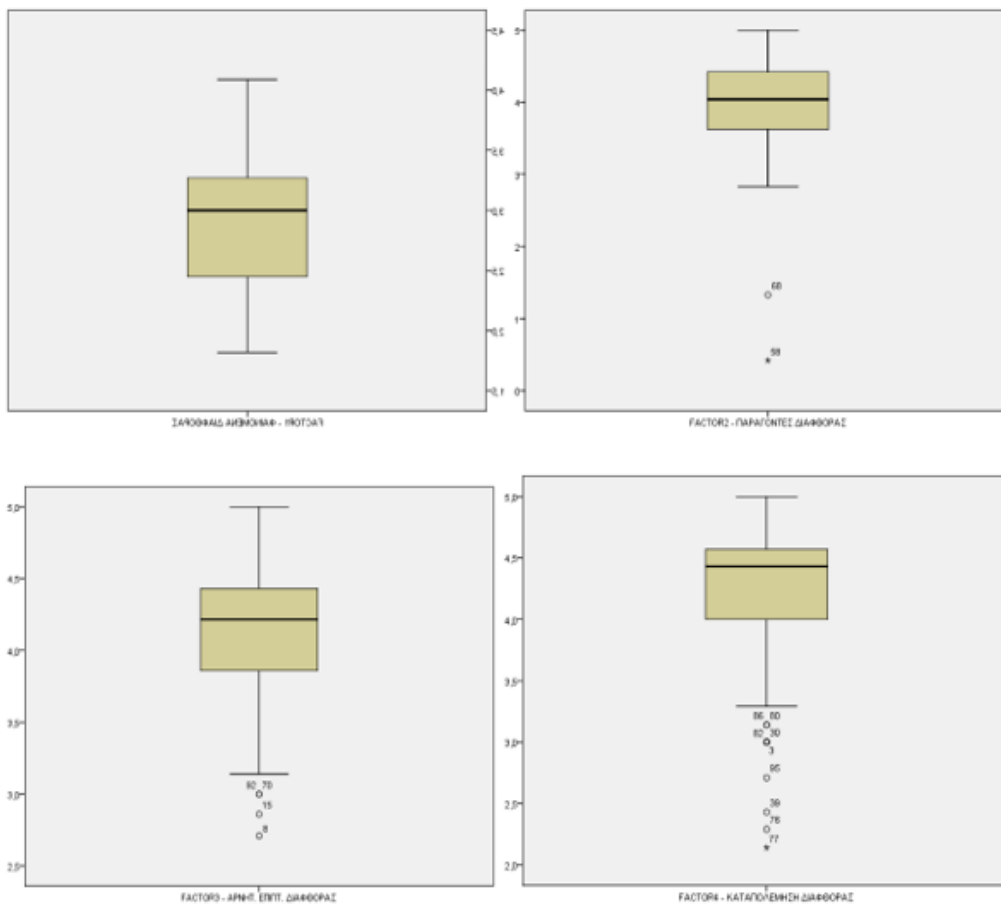
Γράφημα 3. 7 Γραφική Απεικόνιση Ανάλυσης Παραγόντων [SPSSv.24]

Επιπλέον, αναφορικά με τον έλεγχο κανονικότητας των παραγόντων, διαπιστώθηκαν τα εξής:

- Οι παράγοντες $F2$, $F3$, $F4$, & η μεταβλητή Ερώτηση δ , δεν έχουν κανονική κατανομή αφού και στα δύο τεστ $K-S$ & $S-W$ η σημαντικότητα είναι μικρότερη του 0,05 (Sig.<0,05) (Νόβα-Καλτσούνη 2006), και στα αντίστοιχα διαγράμματα $Box \ \& \ Whisker$ η διάμεσος δεν βρίσκεται περίπου στη μέση και ούτε τα δύο άκρα απέχουν εξίσου από το ορθογώνιο, ενώ υπάρχουν και ενδείξεις ακραίων τιμών σε κάποια/α άκρο/α (Λουκαΐδης 2011).
- Ο παράγοντας $F1$ ενώ έχει τιμές σημαντικότητας >0,05 και στα δύο τεστ (Sig.=0,200), στο διάγραμμα $Box \ \& \ Whisker$ η διάμεσος δεν βρίσκεται περίπου στη μέση και ούτε τα δύο άκρα απέχουν εξίσου από το ορθογώνιο. Επομένως, δεν έχει κανονική κατανομή.

**Πίνακας 3. 70 Έλεγχος Κανονικότητας Παραγόντων & Μεταβλητών Έρευνας
[SPSSv.24]**

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
FACTOR1 - ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	,074	96	,200*	,979	96	,132
FACTOR2 - ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	,114	96	,004	,857	96	,000
FACTOR3 - ΑΡΝΗΤ. ΕΠΙΠΤ. ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	,112	96	,005	,958	96	,004
FACTOR4 ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	,164	96	,000	,873	96	,000
E8 (Εκτίμηση Φαινομένου Διαφθοράς)	,269	96	,000	,852	96	,000

Γράφημα 3. 8 Γραφική Απεικόνιση Ελέγχου Κανονικότητας Παραγόντων & Μεταβλητών [SPSSv.24]

3.4 Ανάλυση Συνάφειας Παραγόντων

Για τον έλεγχο πιθανών συσχετίσεων μεταξύ των παραγόντων & μεταβλητών της παρούσας έρευνας, επιλέχθηκαν οι τεχνικές που ακολουθούν την μη παραμετρική στατιστική, λόγω μη κανονικότητας τους. Πιο συγκεκριμένα, η συσχέτιση μεταξύ όλων των παραγόντων & μεταβλητών, έδειξε τα εξής^{15,16}:

Πίνακας 3. 71 Ανάλυση Συσχέτισης Παραγόντων– Μεταβλητών [SPSSv.24]

			FACTOR1 - ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	FACTOR2 - ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	FACTOR3 - ΑΡΝΗΤ. ΕΠΙΠΤ. ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	FACTOR4 - ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	E8
Spearman's rho	FACTOR1 - ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	Correlation Coefficient	1,000	,034	-,035	,235 [*]	-,144
		Sig. (2-tailed)	.	,745	,738	,021	,162
		N	96	96	96	96	96
	FACTOR2 - ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	Correlation Coefficient	,034	1,000	,460 ^{**}	,381 ^{**}	-,003
		Sig. (2-tailed)	,745	.	,000	,000	,974
		N	96	96	96	96	96
	FACTOR3 - ΑΡΝΗΤ. ΕΠΙΠΤ. ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	Correlation Coefficient	-,035	,460 ^{**}	1,000	,160	-,044
		Sig. (2-tailed)	,738	,000	.	,120	,669
		N	96	96	96	96	96
	FACTOR4 - ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	Correlation Coefficient	,235 [*]	,381 ^{**}	,160	1,000	-,014
		Sig. (2-tailed)	,021	,000	,120	.	,889
		N	96	96	96	96	96
E8	Correlation Coefficient	-,144	-,003	-,044	-,014	1,000	
	Sig. (2-tailed)	,162	,974	,669	,889	.	
	N	96	96	96	96	96	

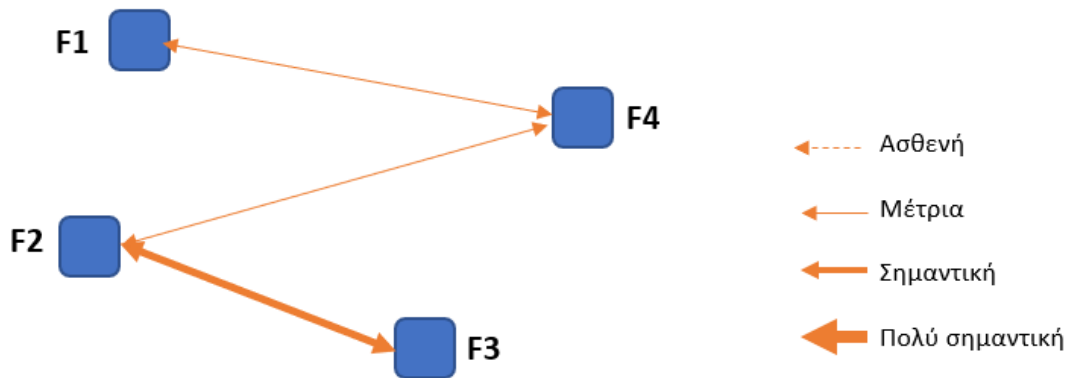
- Διαπιστώνεται στατιστική σημαντικότητα μεταξύ του παράγοντα *F1* και *F4*, με μέτρια θετική συσχέτιση (όταν αυξάνει ο ένας παράγοντας, αυξάνει αντίστοιχα και ο άλλος), δηλαδή η αξιολόγηση των μέτρων καταπολέμησης της Διαφθοράς, συσχετίζονται μέτρια και θετικά με την άποψη για τα φαινόμενα Διαφθοράς στο Δημόσιο Τομέα & Διακυβέρνηση (*,235 | Sig.: ,021*).
- Διαπιστώνεται υψηλή στατιστική σημαντικότητα μεταξύ του παράγοντα *F2* και *F3*, με σημαντική θετική συσχέτιση (όταν αυξάνει ο ένας παράγοντας, αυξάνει αντίστοιχα και ο άλλος), δηλαδή η αξιολόγηση των παραγόντων της Διαφθοράς, συσχετίζεται σημαντικά και θετικά με τις αρνητικές επιπτώσεις της Διαφθοράς (*,460 | Sig.: ,000*).

¹⁵Χρήση συντελεστή συσχέτισης Spearman επειδή τουλάχιστον ένας εκ των παραγόντων έχει μη κανονική κατανομή, ενώ χρήση συντελεστή Pearson όταν και οι δύο παράγοντες έχουν κανονική κατανομή.

¹⁶ Analyze → Correlate → Bivariate → Spearman [SPSS v.24]

- Διαπιστώνεται υψηλή στατιστική σημαντικότητα μεταξύ του παράγοντα F2 και F4, με μέτρια θετική συσχέτιση (όταν αυξάνει ο ένας παράγοντας, αυξάνει αντίστοιχα και ο άλλος), δηλαδή η αξιολόγηση των μέτρων καταπολέμησης της Διαφθοράς, συσχετίζονται μέτρια και θετικά με την αξιολόγηση των παραγόντων της Διαφθοράς (,381 | Sig.: ,000).

Στο επόμενο σχήμα φαίνεται συνολικά η συσχέτιση μεταξύ των παραγόντων:

Σχήμα 3. 1 Απεικόνιση Συσχέτισης Παραγόντων

3.5 Ανάλυση Δημογραφικής Επίδρασης

Πραγματοποιήθηκε έλεγχος της δημογραφικής επίδρασης επί των παραγόντων της έρευνας (F1 – F4, E8), όπου βρέθηκαν τα εξής αποτελέσματα:

- *Επίδραση των αρνητικών επιπτώσεων της Διαφθοράς από την ηλικιακή κατηγορία* (Σχ.3.2). Παρατηρούμε ότι οι νεότερες ηλικίες και όσοι είναι >55 ετών, επιδρούν (Kruskal-Wallis Test)¹⁷ περισσότερο στις αρνητικές επιπτώσεις της διαφθοράς (Πιν.3.72). Δηλαδή, σε αυτές τις ηλικιακές κατηγορίες, η αντίληψη για τις αρνητικές επιπτώσεις της διαφθοράς είναι πιο ισχυρή.

The distribution of FACTOR3 - Independent Samples		
2 ARNHT. ΕΠΙΠΤ. ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ is the same across categories of ΗΛΙΚΙΑ. Kruskal-Wallis Test	,008	Reject the null hypothesis.

Σχήμα 3. 2 Ανάλυση F3 (Αρνητικές Επιπτώσεις της Διαφθοράς) – Ηλικίας [SPSSv.24]

¹⁷ Μη παραμετρική στατιστική ανάλυση (nPstatistics)

Πίνακας 3. 72 Ανάλυση Επίδρασης F3 – Ηλικία [SPSSv.24]

Ηλικιακή κατηγορία	26-35 ετών	36-45 ετών	46-55 ετών	>55 ετών
Μέσος όρος	4,19	3,94	4,08	4,43

- *Επίδραση των αρνητικών επιπτώσεων της Διαφθοράς από το μορφωτικό επίπεδο (Σχ.3.3).* Παρατηρούμε ότι η επίδραση (Kruskal-WallisTest)¹⁸ αυξάνεται όσο «ανεβαίνει» το επίπεδο εκπαίδευσης (Πιν.3.73). Δηλαδή, όσο αυξάνεται το μορφωτικό επίπεδο, η αντίληψη για τις αρνητικές επιπτώσεις της διαφθοράς γίνεται πιο ισχυρή.

2	The distribution of FACTOR3 - ΑΡΝΗΤ. ΕΠΙΠΤ. ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ is the same across categories of ΜΟΡΦΩΣΗ.	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	.020	Reject the null hypothesis.

Σχήμα 3. 3 Ανάλυση F3 (Αρνητικές Επιπτώσεις της Διαφθοράς) – Μορφωτικό επίπεδο [SPSSv.24]

Πίνακας 3. 73 Ανάλυση Επίδρασης F3 – Μορφωτικό Επίπεδο [SPSSv.24]

Ηλικιακή κατηγορία	Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση	Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (ΑΕΙ-ΤΕΙ)	Μεταπτυχιακοί τίτλοι σπουδών (Msc/PhD)
Μέσος όρος	4,5	4,25	4,05

- Η *Εκτίμηση για το φαινόμενο Διαφθορά (Ποια πιστεύετε ότι είναι η έκταση της διαφθοράς στην Ελλάδα σε σχέση με το μέσο ευρωπαϊκό επίπεδο;)* επηρεάζεται (χ^2 test) από το *Φύλο* (Πιν.3.74). Οι Άνδρες θεωρούν ότι η έκταση της Διαφθοράς είναι μεγαλύτερη σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μ.ο. (80,5%), αντίθετα με τις Γυναίκες (54,6%)(Πιν.3.75, Πιν. 3.76).

¹⁸ Μη παραμετρική στατιστική ανάλυση (nPstatistics)

Πίνακας 3. 74 Ανάλυση Επίδρασης Ε8 – Φύλο [SPSSv.24]

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
PearsonChi-Square	11,953 ^a	4	,018
LikelihoodRatio	12,808	4	,012
Linear-by-Linear Association	5,857	1	,016
N of ValidCases	96		

Πίνακας 3. 75 Ανάλυση Επίδρασης Ε8 – Άνδρες [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	ΠΟΛΥ ΧΑΜΗΛΟΤΕΡΗ	1	2,4	2,4
	ΧΑΜΗΛΟΤΕΡΗ	1	2,4	4,9
	ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	6	14,6	19,5
	ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ	22	53,7	73,2
	ΠΟΛΥ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ	11	26,8	100,0
Total	41	100,0	100,0	

Πίνακας 3. 76 Ανάλυση Επίδρασης Ε8 – Γυναίκες [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	ΧΑΜΗΛΟΤΕΡΗ	2	3,6	3,6
	ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	23	41,8	45,5
	ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ	25	45,5	90,9
	ΠΟΛΥ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ	5	9,1	100,0
Total	55	100,0	100,0	

- Η Εκτίμηση για το φαινόμενο Διαφθορά (Ποια πιστεύετε ότι είναι η έκταση της διαφθοράς στην Ελλάδα σε σχέση με το μέσο ευρωπαϊκό επίπεδο;) επηρεάζεται (χ^2 test) από το Μορφωτικό Επίπεδο (Πιν.3.77). Οι απόφοιτοι Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και οι κάτοχοι Μεταπτυχιακών τίτλων σπουδών θεωρούν ότι η έκταση της Διαφθοράς είναι μεγαλύτερη σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μ.ο. (Πιν.3.78- Πιν.3.80).

Πίνακας 3. 77 Ανάλυση Επίδρασης Ε8 – Μορφωτικό Επίπεδο [SPSSv.24]

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
PearsonChi-Square	18,938 ^a	8	,015
LikelihoodRatio	13,125	8	,108
Linear-by-Linear Association	,299	1	,584
N of ValidCases	96		

Πίνακας 3. 78 Ανάλυση Επίδρασης Ε8 – Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΠΟΛΥ ΧΑΜΗΛΟΤΕΡΗ	1	12,5	12,5	12,5
ΧΑΜΗΛΟΤΕΡΗ	1	12,5	12,5	25,0
ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	1	12,5	12,5	37,5
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ	3	37,5	37,5	75,0
ΠΟΛΥ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ	2	25,0	25,0	100,0
Total	8	100,0	100,0	

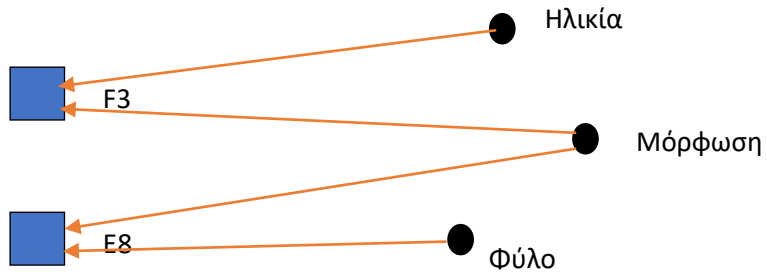
Πίνακας 3. 79 Ανάλυση Επίδρασης Ε8 – Τριτοβάθμια Εκπαίδευση [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	13	39,4	39,4	39,4
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ	13	39,4	39,4	78,8
ΠΟΛΥ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ	7	21,2	21,2	100,0
Total	33	100,0	100,0	

Πίνακας 3. 80 Ανάλυση Επίδρασης Ε8 – Κάτοχοι Μεταπτυχιακών Τίτλων Σπουδών [SPSSv.24]

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid ΧΑΜΗΛΟΤΕΡΗ	2	3,6	3,6	3,6
ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	15	27,3	27,3	30,9
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ	31	56,4	56,4	87,3
ΠΟΛΥ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ	7	12,7	12,7	100,0
Total	55	100,0	100,0	

Στο επόμενο σχήμα φαίνεται συνολικά η δημογραφική επίδραση:

Σχήμα 3. 4 Απεικόνιση Συσχέτισης Παραγόντων – Δημογραφικών Χαρακτηριστικών

Κεφάλαιο Τέταρτο: Συμπεράσματα

4.1 Τελικά Συμπεράσματα

Η *Διεθνής Διαφάνεια (Transparency International)* προσδιορίζει την *διαφθορά* ως την κατάχρηση εξουσίας για απόκτηση ιδιωτικού οφέλους. Από την άλλη πλευρά, η υψηλή διαφθορά αφορά δράσεις που πράττονται από αξιωματούχους στα υψηλά επίπεδα ιεραρχίας, παρακάμπτοντας ή στρεβλώνοντας το τοπικό νομοθετικό πλαίσιο ή την κεντρική εξουσία ενός κράτους, παρέχοντας τους υψηλές παράνομες αμοιβές, εις βάρος του δημόσιου συμφέροντος. Η ύπαρξη υψηλής διαφθοράς προϋποθέτει διαρκή παρουσία και βαθμιαία εδραίωση μηχανισμών που ενισχύουν την διαφθορά και την αποψίλωση των κοινωνικών θεσμών σε μια οικονομία (Μπέλλος, 2020).

Η διαφθορά είναι αποτέλεσμα της αδύναμης κρατικής διοίκησης, η οποία προωθείται όταν ένα άτομο ή ένας οργανισμός έχει μονοπωλιακή εξουσία επί ενός αγαθού ή μιας υπηρεσίας, λαμβάνοντας αποφάσεις, με περιορισμένη ή καθόλου λογοδοσία και χαμηλό επίπεδο εισοδήματος. Επίσης, η διαφθορά έχει προσελκύσει ολοένα και μεγαλύτερη προσοχή στις συζητήσεις για την ανάπτυξη τις τελευταίες δεκαετίες (Myrdal, 1968; Nye, 1967; Chakravorty, 2021). Θεωρείται σημαντικό εμπόδιο για την ανάπτυξη, ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η Παγκόσμια Τράπεζα έχει παρόμοια αντίληψη και έχει λάβει πολύ σοβαρά υπόψη της το θέμα αυτό όσον αφορά στην έρευνα και στη χορήγηση βοήθειας στις φτωχές χώρες. Το ζήτημα της διαφθοράς δεν περιορίζεται πλέον εντός των εθνικών συνόρων, αλλά αφορά μάλλον τις πολυεθνικές εταιρείες και τους οργανισμούς βοήθειας. Οι πολυεθνικές εταιρείες κατά την πραγματοποίηση επενδύσεων επηρεάζονται από τη διαφθορά στις χώρες υποδοχής. Ταυτόχρονα, υπάρχουν γεγονότα όπου πολυεθνικές εταιρείες προσφέρουν δωροδοκίες για να έχουν συμβάσεις ή άλλες αθέμιτες ευκαιρίες. Οι οργανισμοί βοήθειας συχνά διαπιστώνεται ότι δεν είναι επιτυχείς στην επίτευξη αναπτυξιακών αποτελεσμάτων λόγω της διαφθοράς στις χώρες υποδοχής. Οι περισσότερες από τις μελέτες που διεξάγονται για τη διαφθορά εξετάζουν κυρίως τις επιπτώσεις της διαφθοράς, αλλά τα αίτια και τα διορθωτικά μέτρα είναι πιο σημαντικά. Ωστόσο, τα διορθωτικά μέτρα εξαρτώνται ασφαλώς από τις αιτίες ή, με άλλα λόγια, από τα είδη της διαφθοράς. Αν και δεν υπάρχει μια απλή ή καθολική λύση για τη διαφθορά,

υπάρχουν διάφορα μέτρα που προτείνονται για την καταπολέμηση της (π.χ. σύστημα Δικαιοσύνης, οικονομική Αστυνομία, αυστηρές ποινές κλπ.)(Βαβούρας κ.ά., 2011; Πρόντζας, 2013; Chakravorty, 2021).

Η διαφθορά αποτελεί ένα ιστορικό γεγονός σε όλες τις χρονικές περιόδους (Βαβούρας κ.α., 2011). Σύμφωνα με τον Caiden (2001), από την έναρξη του ανθρώπινου πολιτισμού, υπήρχαν φαινόμενα δωροδοκίας και διεφθαρμένοι αξιωματούχοι (Tanzi, 1998, 2000). Ειδικότερα, η διαφθορά αφορά τόσο το δημόσιο, όσο και τον ιδιωτικό τομέα. Στο δημόσιο τομέα συνδέεται με την εξασφάλιση ρυθμίσεων, προνομίων ή χαριστικών εξασφαλίσεων, ενώ στον ιδιωτικό τομέα είναι ζήτημα σπουδαίας σημασίας όχι μόνο για τις αναδυόμενες, αλλά και για τις βιομηχανοποιημένες χώρες. Σε πολλά αναπτυσσόμενα κράτη συνδέεται με τη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων, χωρίς να σχετίζεται με δωροδοκία. Ανάλογα με τη θέση του δημόσιου λειτουργού που εμπλέκεται στη διαφθορά, αυτή διακρίνεται σε: «πολιτική» & «γραφειοκρατική» (Βαβούρας κ.α., 2011; Lambsdorff, 2007;Tanzi, 2000; World Bank, 1997). Τα τελευταία χρόνια, η έρευνα έχει επικεντρωθεί στην αποκάλυψη «κακών πρακτικών» από μεγάλες ιδιωτικές επιχειρήσεις, σχετικά με την παρουσίαση ψευδών λογιστικών στοιχείων, εξαπάτηση μετόχων κ.α., αλλά και με αντίστοιχες πρακτικές από ισχυρά κράτη που τις εφαρμόζουν στο πλαίσιο της εξωτερικής τους πολιτικής («*αιχμαλωσία του κράτους*»). Το φαινόμενο της διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα είναι πολύ δύσκολο να μετρηθεί, ενώ και για τα κράτη, ιδιαίτερα τα ισχυρά, η προσπάθεια διαφθοράς σε αδύναμα κράτη μετράται (Βαβούρας κ.α., 2011; Μπέλλος, 2020).

Στην παρούσα εργασία, εξετάστηκαν οι απόψεις των στελεχών της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας (ΕΑΔ), αναφορικά με το *τρίπολο*: Ελληνική Δημόσια Διοίκηση, πολίτες, επιχειρήσεις. Πιο συγκεκριμένα, στην έρευνα, συμμετείχαν 96 εργαζόμενοι της ΕΑΔ, ενώ διενεργήθηκε κατά το Άνοιξη του 2023. Πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια σχεδιασμένου ερωτηματολογίου, με απλή τυχαία δειγματοληψία. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ήταν Γυναίκες (57,3%), που διαθέτει κυρίως μόνιμη σχέση (92,7%), και υψηλό μορφωτικό επίπεδο (κάτοχοι τίτλων ΑΕΙ/ΤΕΙ, ΜSc/PhD).

Αναφορικά με την άποψη σχετικά με το φαινόμενο της Διαφθοράς στο Δημόσιο Τομέα & Διακυβέρνηση, βρέθηκε ότι ήταν πολύ σημαντικό για τους ερωτώμενους κυρίως:

- το πρόβλημα της Διαφθοράς στη Δημόσια Διοίκηση και η διαφθορά στο δημόσιο τομέα σε σχέση με τους πολίτες.
- Επίσης, θεωρούν ότι βρίσκεται σε χαμηλό επίπεδο, η λογοδοσία και διαφάνεια στην άσκηση πολιτικής στη Διακυβέρνηση της χώρας, και η λογοδοσία και διαφάνεια στην άσκηση των δραστηριοτήτων της Δημόσιας Διοίκησης.

Όσον αφορά στην αξιολόγηση των μορφών διαφθοράς ανάλογα με τη συχνότητα τους στο δημόσιο βίο της χώρας:

- οι συχνότερες μορφές είναι η δωροδοκία και ο Νεποτισμός – Ευνοιοκρατία.
- η λιγότερο συχνή είναι ο εκβιασμός.

Στην αξιολόγηση των θεματικών ενοτήτων σε σχέση με την διαφθορά, στο δίπολο *Πολίτη – Δημόσια Διοίκηση*, ανάλογα με το βαθμό σημαντικότητας τους, διαπιστώθηκε ότι οι πλέον σημαντικές είναι το πολιτικό σύστημα, και η πολεοδομία, ενώ η λιγότερο σημαντική, ο Στρατός. Επίσης, αναφορικά με την αξιολόγηση των θεματικών ενοτήτων σε σχέση με την διαφθορά, στο δίπολο *Επιχείρηση– Δημόσια Διοίκηση*, ανάλογα με το βαθμό σημαντικότητας τους, ανέδειξε ότι οι πλέον σημαντικές ήταν η Ανάληψη έργων και οι Δημόσιες συμβάσεις & Πολεοδομία (που υπάρχει αλληλοσύνδεση μεταξύ τους). Επιπλέον, η αξιολόγηση των παραγόντων διαφθοράς, έδειξε ότι οι σημαντικότεροι είναι:

- η ποιότητα διακυβέρνησης (Διακυβέρνηση) και το σύστημα απονομής δικαιοσύνης (Δικαιοσύνη).
- ενώ, ο λιγότερο σημαντικός είναι ο βαθμός παγκοσμιοποίησης στην οικονομία (φιλελευθερισμός της οικονομίας – οικονομία της αγοράς – ανοικτή οικονομία).

Αντίστοιχα, στην αξιολόγηση των αρνητικών επιπτώσεων της διαφθοράς, βρέθηκε ότι :

- οι πλέον σημαντικές ήταν οι δημόσιες δαπάνες-επενδύσεις και η παραοικονομία.
- ενώ, η λιγότερο σημαντική, αφορούσε τις στρατιωτικές δαπάνες.

Επιπρόσθετα, για την αξιολόγηση των μέτρων καταπολέμησης της διαφθοράς, βρέθηκε ότι τα πλέον σημαντικά για τους ερωτώμενους ήταν οι ελεγκτικοί μηχανισμοί και το σύστημα δικαιοσύνης, ενώ το λιγότερο σημαντικό είναι η οικονομική αστυνομία. Επίσης, όσον αφορά για το ποια είναι η έκταση διαφθοράς

στην Ελλάδα σε σχέση με το μέσο ευρωπαϊκό επίπεδο, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα, απάντησε ότι είναι μεγαλύτερη από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Επιπλέον, βρέθηκε συσχέτιση μεταξύ παραγόντων διαφθοράς και αρνητικών επιπτώσεων διαφθοράς, όπως επίσης, μεταξύ καταπολέμησης διαφθοράς και των παραγόντων διαφθοράς. Όπως επίσης, συσχετίζεται η καταπολέμηση διαφθοράς με την άποψη για τα φαινόμενα διαφθοράς. Τέλος, υπάρχουν δημογραφικά χαρακτηριστικά, που επηρεάζουν διάφορους παράγοντες. Η ηλικία και η μόρφωση επηρεάζουν την άποψη για τις αρνητικές επιπτώσεις της Διαφθοράς (ιδιαίτερα στους νεότερους και τους μεγαλύτερους σε ηλικία >55 ετών), και το φύλο και η μόρφωση επίσης, την άποψη για την έκταση της Διαφθοράς στην Ελλάδα σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Συνοψίζοντας, οι ερωτώμενοι στην παρούσα έρευνα, ανέδειξαν για το τρίπολο Δημόσιας Διοίκησης – Επιχειρήσεων – Πολιτών, την αξία της λογοδοσίας & διαφάνειας, το πολιτικό σύστημα και κόμματα, όπως επίσης, και την επίδραση των δημόσιων έργων – συμβάσεων και της Πολεοδομίας. Όσον αφορά στους παράγοντες εμφάνισης της διαφθοράς, η έρευνα ανέδειξε την αξία του συστήματος Δικαιοσύνης και την επιδιωκόμενη ποιότητα της Διακυβέρνησης. Ο βαθμός ικανοποίησης από το Εγχώριο Νομοθετικό/κανονιστικό πλαίσιο, είναι για τους ερωτώμενους υψηλός για τους ελεγκτικούς μηχανισμούς και το σύστημα δικαιοσύνης. Ενώ η αποτελεσματικότητα των Μέτρων καταπολέμησης της Διαφθοράς συγκέντρωσε το υψηλότερο σκορ από τους συμμετέχοντες. Τέλος, αναφορικά με τις συνέπειες στην ελληνική οικονομία και κοινωνία, οι συμμετέχοντες εκτιμούν ότι η έκταση διαφθοράς στην Ελλάδα σε σχέση με το μέσο ευρωπαϊκό επίπεδο, είναι υψηλότερη, παρά την ικανοποίηση που έδειξαν από τα μέτρα καταπολέμησης.

4.2 Μελλοντική Έρευνα

Η παρούσα έρευνα για την Διαφθορά στην Ελλάδα, και ειδικότερα, για το τρίπολο Ελληνική Δημόσια Διοίκηση, πολίτες και επιχειρήσεις, αποτελεί μία πρωτογενή ερευνητική προσπάθεια. Επίσης, η έρευνα περιορίστηκε σε ένα σχετικά μικρό δείγμα (n=94 άτομα). Ωστόσο, προτείνεται η διεύρυνση του δείγματος σε εθνική κλίμακα, όπως επίσης, και η υιοθέτηση *μικτών (υβριδικών) ερευνητικών μεθόδων (Mixed*

Methods Research, MMR), δηλ. ένα συνδυασμό ποσοτικής & ποιοτικής μεθοδολογίας, για τη βέλτιστη ανάλυση των ευρημάτων. Η πρόταση αυτή στοχεύει να υπερνικήσει τη «δυσκολία» των συμμετεχόντων της έρευνας, που λόγω εργασιακής θέσης, αποφεύγουν μέσω ενός απλού ερωτηματολογίου, να εκφράσουν τα βαθύτερα πιστεύω τους σχετικά με το ερευνητικό ζήτημα.

4.3 Περιορισμοί Έρευνας

Η παρούσα ερευνητική διαδικασία προϋποθέτει την χρήση των *πρωτογενών δεδομένων* με τη βοήθεια της μεθόδου της διανομής ενός δομημένου ερωτηματολογίου έρευνας. Η σχεδίαση του παρόντος *δομημένου ερωτηματολογίου* στηρίχθηκε στην βιβλιογραφική ανασκόπηση των εμπλεκόμενων επιστημονικών κλάδων (οικονομική θεωρία, διακυβέρνηση, διεθνές σχέσεις) και σε συναφείς εμπειρικές μελέτες στην ελληνική και διεθνή αγορά.

Η ερευνητική μεθοδολογία που υιοθετήθηκε δεν προσφέρει την εις βάθος ανάλυση του θέματος. Αυτή προσφέρεται κυρίως από ποιοτικές προσεγγίσεις έρευνας (Cohen et al., 2008; Τσιπλητάρης και Μπάμπαλης, 2011). Επιπλέον, υπήρξαν στην ερευνητική διαδικασία χρονικοί περιορισμοί λόγω του πλαισίου υλοποίησης της μεταπτυχιακής διατριβής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αλεξιάδης, Σ. (2000). Προς μια νέα γενιά «Κοινώς Επικίνδυνων Εγκλημάτων»; Το παράδειγμα της διαφθοράς. ΠοινΔικ 2000, σελ. 1021.

Αλεξιάδης, Σ. (2004). Εγκληματολογία (Εκδ. Δ'). Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσ/νίκη.

Βαβούρας, Ι. και Γ. Μανωλάς (2004), Η Παραοικονομία στην Ελλάδα και τον Κόσμο: Προσέγγιση των Βασικών Πτυχών του Προβλήματος, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Βαβούρας, Ι. Μανωλάς, Γ. και Μ.-Ε. Συρμαλή (2011). Διακυβέρνηση, δημοκρατία και διαφθορά: Οι σχέσεις – επιπτώσεις τους στην οικονομική ανάπτυξη, Στο: Ι. Βαβούρας & Π. Τσιρής (Επμ.) *Διακυβέρνηση & Διαφθορά*. Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα.

Βαβούρας, Ι. (2012). Διακυβέρνηση, Διαφθορά και Οικονομική Πολιτική. Διοικητική Ενημέρωση, τ.57, Ιαν. - Μαρτ. 2012, σς. 5-14.

Βαβούρας, Ι. (2013), Οικονομική Πολιτική, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Βγόντζας, Α. Ν. (2019). Τα Σκληρά και Άγρια Χρόνια στη Μεταπολίτευση. Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα.

Διαμαντούρος, Ν. (2015). Η Διαφθορά στη σχέση της με τη χρηστή διοίκηση, το κράτος δικαίου και τη δημοκρατία. Στο: *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά*, Ν. Κουράκης, Α. Σαμαρά-Κρίσπη & Σ. Λιάγκουρα, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Έκθεση Απολογισμού ΕΑΔ 2019 (2020), Διαθέσιμο σε: <https://aead.gr/images/essays/ead-annual-report-2019.pdf>.

ΕΕ, (2014). Έκθεση της ΕΕ για την καταπολέμηση της διαφθοράς, Βρυξέλλες, 3.2.2014, COM(2014) 38.

Λουκαΐδης, Κ.Α (2011). *Στατιστική επεξεργασία δεδομένων με τη χρήση του IBMSPSSSTATISTICS 19: οδηγός καταχώρησης, διαχείρισης, ανάλυσης, ερμηνείας και παρουσίασης στατιστικών δεδομένων στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Λευκωσία: Ηλία Επιφανίου.

Μακρυδημήτρης Α., (2006), «Κράτος των Πολιτών», Εκδόσεις Λιβάνη, σελ. 388, σ 352.

Μπέλλος, Κ. (2020). Η διαφθορά ως εργαλείο άσκησης εξωτερικής πολιτικής. Στο *Foreign Affairs*, τ. Οκτ.-Νοεμ. 2020, σελ. 96-120.

Μπιτζιλέκης Ν., (2009), Μελέτη «Η Διαφθορά ως Νομικό και Πολιτικό Πρόβλημα», Ποινικά Χρονικά, Τόμος ΝΘ΄, σελ. 97-110.

Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου - ΙΜΔΑ, (2013), «Η διαφθορά και η καταπολέμηση της», σελ. 249, Νομική Βιβλιοθήκη, Σούρλας Γ., «Η διαφάνεια ως προϋπόθεση της Δημοκρατίας», σ.σ. 125-129.

Ναλπαντίδου, Σ. και Α. Χατζής (2010). Η θεωρία της Ρύθμισης. *Επιθεώρηση Διοικητικής Επιστήμης* 16, σελ. 133-63.

Νόβα – Καλτσούνη, Χ, (2006) *Μεθοδολογία Εμπειρικής Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες*, Αθήνα, Εκδ. Gutenberg.

Οικονομίδης, Φ. (2009). Η Ιστορία της Διαφθοράς. Από την *Σαββατιάτικη Ελευθεροτυπία* στο «*Φάκελο Διαφθοράς*» (09-08-2009), www.tvxs.gr (πρόσβαση 20/5/22).

Πανούσης, Ι. (2004). Ποιος ο διαφθορεύς του κρατούμενου μας; (Διαφθορά και Φυλακή). *ΠοινΔικ* 2004, σελ. 315.

Παπαϊωάννου, Μ. (2022). Η Μεγάλη Κρίση 2009-2019. Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα.

Πελαγίδης, Θ. και Μ. Μητσόπουλος (2006). *Ανάλυση Ελληνικής Οικονομίας: Η Προσοδοθρία και οι Μεταρρυθμίσεις*. Αθήνα: Παπαζήση.

Πρόντζας, Δ. (2013). Διαφθορά και Κοινωνία. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Ράϊκος, Δ. Γ. (2006). Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά, από τη σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου. Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσ/νίκη.

Ρουμελιώτης, Π. και Κολλάρος, Β. (2022). Από την Ελλάδα της αλλαγής στην Ελλάδα της παρακμής 1981-2021. Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα.

Σαραφίδου, Γ.Ο. (2011). *Συνάρθρωση ποσοτικών & ποιοτικών προσεγγίσεων, η εμπειρική έρευνα*. Αθήνα: GUTENBERG.

Στεφανάδης Χρ. (2011), «Πολιτική οικονομία εν μέσω κρίσης»: Συλλογικός Τόμος Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών «Η διεθνής κρίση στην Ευρωζώνη και στο Ελληνικό Χρηματοπιστωτικό Σύστημα», σελ. 602, σ.σ.321-330.

Συρμαλή, Μ.-Ε. (2014). *ΔΙΑΦΘΟΡΑ, ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ: ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ ΣΧΕΣΕΩΝ*, Διδακτορική Διατριβή, τμήμα Δημόσιας Διοίκησης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

Σωτηρόπουλος, Δ.Α. (2016). καταπολέμηση της διαφθοράς στην Ελλάδα πριν και μετά την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης: επιτυχίες και αποτυχίες. Στο: *Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση και Ανάπτυξη: Εμπειρίες και Πρόταση*,

Πρακτικά Συνεδρίου, Βουλή των Ελλήνων – Γραφείο Προϋπολογισμού του Κράτους στη Βουλή, Αθήνα.

Τσιπλητάρης, Α.Φ. και Μπάμπαλης, Θ.Κ. (2011). *Δέκα παραδείγματα μεθοδολογίας επιστημονικής Έρευνας, από τη θεωρία στην πράξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Διάδραση.

Χατζής, Α. (2012). Πολιτική χωρίς Ρομαντισμό: Διανεμητικές Συσπειρώσεις και Προσοδοθηρία. Στο: *Το Δημόσιο Δίκαιο σε Εξέλιξη: Σύμμεικτα Προς Τιμήν του Καθηγητού Π.Ι. Παραρά*. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, σελ. 1121-36.

Χλούπης, Δ. (2005). Διασυνοριακό και Υπερεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα. Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

ΕΕΝΗ

Abed, G.T., & Davoodi, H.R. (2000). Corruption, structural reforms, and economic performance in the transition economies. International Monetary Fund.

Abed, G.T. and H.R. Davoodi (2002), Corruption, Structural Reforms, and Economic Performance, in G.T. Abed and S. Gupta (eds.), *Governance, Corruption and Economic Performance*, International Monetary Fund, Washington D.C., pp. 489-537.

Acemoglu, D. and T. Verdier (2000), “The Choice Between Market Failure and Corruption”, *American Economic Review*, 90(1), pp. 194-211.

Acemoglu, D., Naidu, S., & Restrepo, P.R. (2019). Democracy does cause growth. *Journal of Political Economy*, 127(1), 47–100.

Ades, A., & Di Tella, R. (1999). Rents, competition, and corruption. *The American Economic Review*, 89(4), 982–993.

AFCG, (2000), “The Link Between Corruption and Poverty: Lessons from Kenya Case Studies”. Working Paper.

Aidt, T. S. (2003), “Economic Analysis of Corruption: A Survey”, *The Economic Journal*, 113, pp. F632-F652.

Aidt, T. S. (2009), “Corruption, Institutions, and Economic Development”, *Oxford Review of Economic Policy*, Volume 25, Number 2, pp. 271–291.

Aikin, Ch. (1972). *Διαφθορά, λήμμα* στο UNESCO, *Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών*, τ.1, σ.159.

Algoasibi, G.A.R. (1965). The Theory of International Relation: H. J. Mongenthau and His Critics, *Background*, 8(4), pp. 221-56.

Amsden, A.H. (1992). *Asia’s next giant: South Korea and late industrialization*. Oxford University Press on Demand.

Amundsen, I. (1999), "Political Corruption: An Introduction to the Issues", Working Paper, Chr. Michelsen Institute, Bergen 99(7).

Azfar, O., Lee, Y., & Swamy, A. (2001). The causes and consequences of corruption. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 573(1), 42–56.

Banfield, E.C. (1975), "Corruption as a Feature of Governmental Organization," *Journal of Law and Economics*, 18, pp. 587-605.

Bardhan, P. (1997). Corruption and Development: A Review of Issues. *J. of Economic Literature*, vol.35, pp. 1320-46.

Bardhan, P. (2002). Corruption and Development: A Review of Issues. In: *Political Corruption* (3rd Edition), Heidenheimer, A. J. & M. Johnston (Eds). Routledge Edition.

Bardhan P., (1997), «Corruption and Development; A Review of Issues», *Journal of Economic Literature*, vol. 35, p.p. 1320-1346.

Bayley, D.H. (1966). The effects of corruption in a developing nation. *The Western Political Quarterly*, pp. 719–732.

Ben Ali, M.S., & Saha, S. (2016). Corruption and economic development. In M.S. Ben Ali (Ed.), *Economic Development in the Middle East and North Africa: Challenges and Prospects* (pp. 133–154). New York: Palgrave Macmillan.

Boix, C. (2001). Democracy, development, and the public sector. *American Journal of Political Science*, pp. 1–17.

Brown, D.S., & Mobarak, A.M. (2009). The transforming power of democracy: Regime type and the distribution of electricity. *American Political Science Review*, 103(2), 193–213.

Brunetti, A., Kisunko, G., & Weder, B. (1998). Credibility of rules and economic growth: Evidence from a worldwide survey of the private sector. *The World Bank Economic Review*, 12(3), 353–384.

Bullogh, O. (2020). "Dirty Money – How Corruption Shapes the World", *Foreign Affairs*, Jan-Feb.

Butkiewicz, J.L., & Yanikkaya, H. (2006). Institutional quality and economic growth: Maintenance of the rule of law or democratic institutions, or both? *Economic Modelling*, 23(4), 648–661.

Caiden, G. (2001), *Corruption and Governance*, In G. Caiden, O. Dwivedi and J. Jabbara (eds.), *Where Corruption Lives*, Kumarian Press.

Campos, J. E., D. Lien and S. Pradhan (1999), "The Impact of Corruption on Investment: Predictability Matters", *World Development*, Vol. 27(6), pp. 1059- 1067.

European Commission (2010), “European Competitiveness Report 2010”, COM(2010), 614, SEC(2010) 1276.

Carr, E.H. (1939). *The Twenty Years’ Crisis 1919-39. An Introduction to the Study of International Relations*, Harper Perennial; 450th ed. Edition.

Chakravorty, N N Tarun. (2021). A Critical Review of the Corruption Literature. *Journal of Leadership, Accountability and Ethics*. 18. 115-129.

Chen, D., & Reinikka, R. (1999). Business taxation in a low-revenue economy: A study on Uganda in comparison with neighboring countries. World Bank, Africa Region.

Chetwynd, E. Chetwynd, F. and B. Spector (2003). *Corruption and Poverty: A Review of Recent Literature. Final Report*, January 2003, Management Systems International, Washington D.C., USA.

Cohen L., Manion, L., Morrison, K. (2008) *Research Methods in Education*. London, Routledge Falmer, Taylor & Francis Group.

Davis, K.E., 2010. Does the globalization of anti-corruption law help developing countries? In: Faundez, J., Tan, C. (Eds.), *International Economic Law, Globalization and Developing Countries*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham.

di Tella, R. & F. Weinschelbum, (2007), “Choosing Agents and Monitoring Consumption: A Note on Wealth as a Corruption-Controlling Device“, NBER WP 13163.

Djankov, S. et al., (2009), “Disclosure by Politicians“, NBER WP 14703.

Dollar, D., Fisman, R., & Gatti, R. (2001). Are women really the “fairer” sex? Corruption and women in government. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 46(4), 423–429.

Dreze, J., & Sen, A. (1989). *Public action for social security: Foundations and strategy*.

Djezou, W.B. (2014). The democracy and economic growth nexus: Empirical evidence from cote d’Ivoire. *The European Journal of Comparative Economics*, 11(2), 251.

Evrensel A., (2010), «Corruption, growth, and growth volatility». *International Review of Economics and Finance*», vol. 19, p.p. 501-514 Friedrich, C. J. (1963), *Man and His Government*, New York.

Faccio, M. (2006). Politically connected firms. *American Economic Review*, 96(1), 369–386.

- Fisman, R., & Svensson, J. (2007). Are corruption and taxation really harmful to growth? Firm level evidence. *Journal of Development Economics*, 83(1), 63–75.
- Gerring J. & S. Thacker, (2004), “Political Institutions and Corruption: The Role of Unitarism and Parliamentarism”, *B. J. Pol. S.*, 34, 295-330.
- Gibbons, K.M. (1989). Toward an Attitudinal Definition of Corruption, In: A. J. Heidenheimer, M. Johnston & V.T. Levine (eds), (1989), *Political Corruption: A Handbook*, New Brunswick, NJ, Transaction Press, pp. 165-71.
- Gupta, S., Davoodi, H. Terme, R.A. (1998). "Does Corruption Affect Income Equality and Poverty?" IMF Working Paper 98/76.
- Gupta, S., De Mello, L., & Sharan, R. (2000). Corruption and military spending. International Monetary Fund.
- Gyimah-Brempong, K. (2002), “Corruption, economic growth, and income inequality in Africa”. *Economics of Governance*, 3(3), 183-209.
- Hatzis, A. (2012). Greece as a Precautionary Tale of the Welfare State. In *After the Welfare State*. Edited by T.G. Palmer, Washington, DC: Atlas Economic Research Foundation. Pp. 21-30.
- Heidenheimer, A. J. Johnston, M. & V.T. Levine (eds). (1989). *Political Corruption: A Handbook*, New Brunswick, NJ, Transaction Press.
- Heidenheimer, A. J. and M. Johnston, (eds.) (2002). *Political Corruption: Concepts and Contexts*. 3d ed. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Heidenheimer, A. J. (2009), Perspectives on the Perception of Corruption, in A. Heidenheimer and M. Johnston (eds.), *Political Corruption: Concepts and Contexts*, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey, pp. 141-154.
- Hellman, J.S. Jones, G. and D. Kaufmann, (2003). Seize of State, Seize of Day: State Capture and influence in transition economies. *J. of Comparative Economics*, 31, pp.751-73.
- Hinchey, B., 2011. Punishing the penitent: disproportionate fines in recent
FCPA enforcements and suggested improvements. *Publ. Contract Law J.* 40, 393–481.
- Hudson, J., & Jones, P. (2008). Corruption and military expenditure: At ‘no cost to the king.’ *Defence and Peace Economics*, 19(6), 387–403.
- Huntington, S.P. (1968). *Political Order in Changing Societies*. New Haven, CT: Yale University Press.

- IMF. (2020, June). World Economic Outlook Update. *Imf*, (2), 6. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/06/24/WEOUpdateJune2020>.
- Jain, A. K. (2001), “Corruption: A Review”, *Journal of Economic Surveys*, 15(1), pp. 71–121.
- Johnston, M. (1996), “The Search for Definitions: The Vitality of Politics and the Issue of Corruption”, *International Social Science Journal*, 149, pp. 321-335.
- Johnston, M. (2000). *Corruption and Democratic Consolidation*, Dept. of Political Science Colgate University, Hamilton, NY.
- Justesen, M.; Bjornskov, C. (2014), “Exploiting the poor: Bureaucratic corruption and poverty in Africa”. *World Dev.* 2014, 58, 106–115.
- Kaufmann, D., A. Kraay and P. Zoido-Lobaton (1999), “Governance Matters”, World Bank Policy Research Working Paper, No. 2196, Washington, D.C.
- Kaufmann, D., A. Kraay and M. Mastruzzi (2010), “The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues”, Policy Research Working Paper, No. 5430, The World Bank.
- Khan, M.H. (2002a). CORRUPTION AND GOVERNANCE IN EARLY CAPITALISM: WORLD BANK STRATEGIES AND THEIR LIMITATIONS. In *Reinventing the World Bank* (pp. 164– 184).
- Khan, M.H. (2002b). State failure in developing countries and strategies of institutional reform. ABCDE Conference Europe, Oslo. Citeseer.
- Khan, M. (2006). Determinants of corruption in developing countries: The limits of conventional economic analysis. *International Handbook on the Economics of Corruption*, pp. 216–244.
- Khan, M.H., & Jomo, K.S. (2000). Rents, rent-seeking and economic development: Theory and evidence in Asia. In M.H. Khan & K.S. Jomo (Eds.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Klitgaard, R. (1988), *Controlling Corruption*, University of California Press.
- Koheler, M., 2009. The Foreign Corrupt Practices Act in the ultimate year of its decade of resurgence. *Indiana Law Rev.* 43(2), 389–421.
- Kotera, G., Okada, K., & Samreth, S. (2012). Government size, democracy, and corruption: An empirical investigation. *Economic Modelling*, 29(6), 2340–2348.
- Kunicova J. & Rose-Ackerman, S., (2005), “Electoral Rules as Constraints on Corruption”, *B. J. Pol. S.*, 35, 573-606.

Lake, D.A., & Baum, M.A. (2001). The invisible hand of democracy: Political control and the provision of public services. *Comparative Political Studies*, 34(6), 587–621.

Langseth, P. (2002). Multilateral Instruments and Strategies Against Corruption. The Role of the United Nations Helping Member States Build Integrity to Curb Corruption. Common Wealth's Workshop (2002), Panel on International Measures to Combat Corruption, Oxford.

Lambsdorff, J.G., & Cornelius, P. (2000). Corruption, foreign investment and growth. *The Africa Competitiveness Report*, 2001, 70–78.

Lambsdorff, J.G. (2003). How corruption affects productivity. *Kyklos*, 56(4), 457–474.

Lambsdorff, J.G. (2006), Measuring Corruption: The Validity and Precision of Subjective Indicators (CPI), in C. Sampford, A. Shacklock and C. Connors (eds.), *Measuring Corruption*, Ashgate Publishing.

Lambsdorff, J.G. (2007), *The Institutional Economics of Corruption and Reform: Theory, Evidence and Policy*, Cambridge University Press, Cambridge, UK.

Leff, N.H. (1964). Economic development through bureaucratic corruption. *American Behavioral Scientist*, 8(3), 8–14.

Leys, C. (1965). What is the Problem about Corruption? *The Journal of Modern African Studies*, 3(2), 215–230.

Lijphart, A., (1999), *Patterns of Democracy, Government Forms and Performance in Thirty Six Countries*, New Haven, Yale UP.

Lui, F.T. (1985). An equilibrium queuing model of bribery. *The Journal of Political Economy*, 93(4), 760–781.

Mankiw, N.G. (2000). *Principles of Economics* (2nd ed.). Fort Worth: Harcourt College Publishers.

Marshall, G., 2014. Increasing accountability for demand-side bribery in international business transactions. *International Law and Politics* 46(4), 1283–1316.

Mauro, P. (1995). Corruption and Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681–712.

Mauro P, (1997) «The Effects of Corruption on Growth, Investment and Government Spending: A cross-country analysis», *Corruption and the Global Economy*, Institute for International Economics.

McLachlan, K. (2019). "Corruption as Statecraft – Using Corruption Practices as Foreign Policy Tools, Transparency International Special Issue.

Mearsheimer, J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. Norton, NY.

Méndez, F., & Sepúlveda, F. (2006). Corruption, growth and political regimes: cross country evidence. *European Journal of Political Economy*, 22(1), 82–98.

Méon, P-G., & Sekkat, K. (2005). Does corruption grease or sand the wheels of growth? *Public Choice*, 122(1–2), 69–97.

Maynes, C. W. (1965). "Logic, Brides and Threats", *Foreign Policy*, 60, pp. 111-129.

Michale, B., 2010. Issues in anti-corruption law: drafting implementing regulations for anti-corruption conventions in Central Europe and the former Soviet Union. *J. Legislation* 36(2), 272–296.

Mitsopoulos, M. & T. Pelagidis (2009). "A Model of Constitutional Design and Corruption", Paper Presented at European Public Choice Society Meetings, Athens.

Mo, P.H. (2001). Corruption and economic growth. *Journal of Comparative Economics*, 29(1), 66–79.

Morgenthau, H.J. (1962). "The Intellectual and Moral Dilemma of Politics", in *The Decline of Democratic Politics*, Chicago: The Univ. of Chicago Press.

Morgan, T. (1964). The theory of error in centrally-directed economic systems. *The Quarterly Journal of Economics*, pp. 395–419.

Mustafa, U. & Julide, Y. K. (2016). "The Impact of Poverty on corruption," *Journal of Economics Library* Volume 3 Issue 4.

Myrdal, G. (1968). *Asian Drama, an Inquiry Into the Poverty of Nations*.

Myint, U. (2000), "Corruption, Causes, Consequences and Cures", *Asia-Pacific Development Journal*, vol. 7, pp. 33-58.

Nawaz, S. (2015). Growth effects of institutions: A disaggregated analysis. *Economic Modelling*, 45, 118–126.

Ndikumana, L. (2006). "Corruption and pro-poor growth outcomes: evidence and lessons for African countries". Working Paper Series No. 120, Political Economy Research Instituted.

Negin, V., Abd-Rashid, Z., & Nikopour, H. (2010). "The Causal Relationship between Corruption and Poverty: A Panel Data Analysis". University Library of Munich, Germany.

- Nguyen, T.T., & Van Dijk, M.A. (2012). Corruption, growth, and governance: Private vs. state-owned firms in Vietnam. *Journal of Banking & Finance*, 36(11), 2935–2948.
- North, D. (1990). *Institutions, Institutional Change, and Economic Performance*. Cambridge and London: Cambridge University Press
- Nye, J.S. (1967), “Corruption and Political Development”, *American Political Science Review*, Vol. 61, no. 2, pp. 417-427.
- Olke, B. and R. Pande (2011). *Corruption in Developing Countries*, NBER Working Papers, No 17398.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2008), *Corruption: A Glossary of International Standards in Criminal Law*, ISBN 978-92-64-02740-4.
- Owen, B. (2009), “Does corruption cause poverty, or is it the other way round?” Owen Barder Blog.
- Perez Torres, G., 2020. The effectiveness of the international anti-corruption legal framework in the context and practice of Colombia. *J. Financ. Crime* 27(2), 437–476.
- Persson T., G. Tabellini & F. Trebbi, (2001), “Electoral Rules and Corruption”, CEPR DP 2741.
- Persson, T. & G. Tabellini, (2006), “Democracy and Development: The Devil in the Details”, Cesifo WP1672.
- Persson T. & G. Tabellini, (2003), “Electoral Rules and Corruption”, *J. Eur. Ec. Assoc.* 1(4), 958-89.
- Rodrik, D. (1995). Getting interventions right: How South Korea and Taiwan grew rich. *Economic Policy*, 10(20), 53–107.
- Rodrik, D. (2003). *Institutions, integration, and geography: In search of the deep determinants of economic growth*. In *Search of Prosperity: Analytic Country Studies on Growth*, Princeton University Press, Princeton, NJ.
- Rontos, K., P. Sioussiouras and I. Vavouras (2013), *Corruption in the Mediterranean and Balkan Countries: Main Determinants and Regional Differences*, Nova Science Publishers, Inc., New York.
- Rose-Ackerman, S. (1975), “The Economics of Corruption”, *Journal of Public Economics*, 4, pp. 187-203.
- Rose-Ackerman, S. (1978), *Corruption: A Study in Political Economy*, New York: Academic Press.
- Rose-Ackerman, S. (1999). *Corruption and government: Causes, consequences, and reform*. Cambridge University Press.

Saha, S., & Zhang, Z. (2017). Democracy-growth nexus and its interaction effect on human development: A cross-national analysis. *Economic Modelling*, 63, 304–310.

Satow, E. (1922). *A guide to Diplomatic Practice*, Cambridge University Press, Cambridge.

Sjaifudian S., (1997), «Graft and the Small Business», *Far Eastern Economic Review*, Vol 41, no 3- 5, p.p. 385-410.

Shacklock, A., C. Sampford and C. Connors, (2006), Introduction, in C. Sampford, A. Shacklock and C. Connors (eds.), *Measuring Corruption*, Ashgate Publishing.

Shleifer, A. and R.W. Vishny (1993), “Corruption”, *Quarterly Journal of Economics*, 108(3), pp. 599-617.

Shleifer, A., & Vishny, R.W. (1994). Politicians and firms. *The Quarterly Journal of Economics*, pp. 995–1025.

Spalding, A.B., 2011. *The Irony of International Business Law: U.S. Progressivism, China's New Laissez Faire, and Their Impact in the Developing World*, vol. 59. *UCLA Law Review*. Retrieved June 13, 2020.

Stiglitz, J.E. (1996). *Whither socialism?* MIT press.

Svensson, J. (2003). Who Must Pay Bribes and How Much? Evidence from a Cross Section of Firms. *The Quarterly Journal of Economics*, 118(1), 207–230.

Svensson, J. (2005), “Eight Questions about Corruption”, *Journal of Economic Perspectives*, 19(3), pp. 19-42.

Swamy, A., Knack, S., Lee, Y., & Azfar, O. (2001). Gender and corruption. *Journal of Development Economics*, 64(1), 25–55.

Tanzi V. & Davoodi H., (1997), «Roads to Nowhere: How Corruption in Public Investment hurts Growth», *International Monetary Fund, Working Paper Series WP/97/139*, διαθέσιμο σε: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/issues12/issue12.pdf>.

Tanzi, V. (1998), “Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope and Cures”, *IMF Working Paper*, WP/98/63.

Tanzi, V. (2000), *Policies, Institutions and the Dark Side of Economics*, Edward Elgar Publishing.

Tanzi, V., & Davoodi, H.R. (2000). *Corruption, growth, and public finances*.

Teichmann, F., Falker, M.-C. and B.S. Sergi, (2020). *Extractive industries, corruption and potential solutions. The case of Ukraine*. *Resources Policy* 69.

Theobald, R. (1990). What is Corruption? In Corruption, development and underdevelopment (pp. 1–18). Springer.

Toft, P. (2005). “John, J. Mearsheimer: an offensive realist between geopolitics and power”, J. of International Relations and Development, 8, pp. 381-408.

Transparency International (2010), Corruption Perceptions Index 2010, Berlin.

Transparency International (2018), Corruption Perceptions Index 2018, Berlin.

Transparency International (2022), Corruption Perceptions Index 2022, Διεθνής Διαφάνεια – Ελλάδα, <https://transparency.gr/>

Treisman D., (2007), “What Have We Learned about the Causes of Corruption from Ten Years of Cross National Empirical Research?”, Annual Review of Political Science, 10, 211-44.

You, J. S., &Khagram, S. (2004). Inequality and Corruption. KSG Working Paper , 1-59.

United Nations Development Programme (1999), Fighting Corruption to Improve Governance, New York.

United Nations Development Programme (2003), “Anti-Corruption Practice Note”.

United Nations Development Programme (2008) “Corruption and Development: Anti-Corruption Interventions for Poverty Reduction, Realization of the MDGs and Promoting Sustainable Development”, Primer on Corruption and Development, New York, USA.

Wade, R. (1991). GOVERNING THE MARKET ECONOMIC THEORY AND THE ROLE OF GOVERNMENT IN EAST ASIAN INDUSTRIALISATION. Princeton University Press.

Wei S.J., (1997), «How taxing is corruption on international investors» The review of Economics and Statistics, Working Paper, no 6030, Vol. 81(1), p.p.1-11 87.

Wei, S.-J. (2000), "How Taxing is Corruption on International Investors", Review of Economics and Statistics, Vol. 82(1), pp. 1-11.

Weiss,D.,2008.Theforeigncorruptpracticesact,SECdisgorgementofprofits,andtheevolvinginternationalbriberyregime:weighingproportionality,retribution,anddeterrence.Mich.J.Int.Law30(2),471–515.

World Bank (1997), “Helping Countries Combat Corruption: The Role of the World Bank”, Washington D.C., The World Bank.

World Bank. 2000. Making Transition Work For Everyone: Poverty and Inequality in Europe and Central Asia. Washington D.C.

World Bank. 2001. World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty. Oxford University Press.

World Bank. 2002. World Development Report 2003: Sustainable Development in a Dynamic World: Transforming Institutions, Growth and Quality of Life. World Bank and Oxford University Press

Zafarullah, H., & Siddiquee, N.A. (2001). Dissecting public sector corruption in Bangladesh: Issues and problems of control. *Public Organization Review*, 1(4), 465–486.

